

91.25-14A

MILIEU-EFFECTRAPPORTAGE
56a JAARVERSLAG VAN
DE COMMISSIE VOOR DE
MILIEU-EFFECTRAPPORTAGE
OVER HET JAAR 1996

Publicatie van het Ministerie van
Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening
en Milieubeheer
Copyright: © 1997
Verkoopprijs f 21,50
Uitgaven in deze reeks
zijn schriftelijk te bestellen bij
Distributiecentrum VROM,
Postbus 351,
2700 AJ Zoetermeer

distributiecode: 18751/193

Een lijst van eerder in deze reeks verschenen
uitgaven treft u aan op het omslag van deze
publicatie.

commissie voor de milieu-effectrapportage

de Minister van Landbouw,
Natuurbeheer en Visserij
de heer J.J. van Aartsen
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG

de Minister van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
mevrouw M. de Boer
Postbus 20951
2500 BZ DEN HAAG

uw kenmerk

uw brief

ons kenmerk

U115-97\Ts\mw\9.2

onderwerp

Jaarverslag van de Commissie voor de
milieu-effectrapportage

doorkiesnr.

(030) 234 76 66

Utrecht,

20 februari 1997

Het presidium van de Commissie voor de milieu-effectrapportage heeft het genoegen u hierbij, in overeenstemming met artikel 2.18 van de Wet milieubeheer, het jaarverslag over 1996 aan te bieden.

Voor een weergave van de belangrijkste werkzaamheden en ervaringen van de Commissie m.e.r. in 1996 verwijs ik u naar de samenvatting.

drs. J.J. Scholten
secretaris

ir. P. van Duursen
voorzitter

VOORWOORD

In 1996 bereikte de toepassing van milieu-effectrapportage (m.e.r.) een mijlpaal. Op 13 mei 1996 was het tien jaar geleden dat de wettelijke m.e.r.-regeling van kracht werd en dat de Commissie voor de m.e.r. werd geïnstalleerd door de toenmalige ministers van VROM en van LNV. Tijdens het symposium dat de Commissie organiseerde op haar tiende verjaardag met als doel een terugblik en een blik op de toekomst, nam de voorzitter van de Evaluatie Commissie Wet milieubeheer (ECW) de gelegenheid het tweede advies van de ECW over de evaluatie van de m.e.r.-regeling aan te bieden aan de minister van VROM. In dat advies concludeert de ECW dat m.e.r. een redelijk tot goed werkend instrument is. In opdracht van de ECW was namelijk onderzoek verricht naar de doorwerking van m.e.r. De onderzoeksresultaten geven aan dat die doorwerking aanzienlijk is (zie hiervoor ook paragraaf 4.1 van dit jaarverslag). De resultaten waren verkregen uit een enquête onder betrokken partijen bij ongeveer honderd activiteiten en voornemens die met behulp van m.e.r. waren besloten. Ondanks deze onderzoeksresultaten en de positieve conclusie voor de ECW over m.e.r. is in sommige bestuurlijke en ambtelijke kringen ook kritiek op m.e.r. te beluisteren. Die kritiek komt erop neer dat m.e.r. te lang duurt, te veel vraagt, bureaucratisch en weinig flexibel is.

Het is de Commissie niet helder hoe de tegenstelling tussen dit negatieve beeld en de positieve onderzoeksresultaten van de ECW kan worden verklaard. Wel blijkt dat een deel van de kritiek berust op ervaringen met m.e.r.'s die te laat in het besluitvormingstraject zijn gestart, dat wil zeggen op een moment dat het m.e.r.-plichtige besluit in feite reeds vast stond.

Dit jaarverslag zal worden uitgebracht in dezelfde periode waarin de ministers van VROM en van LNV het regeringsstandpunt naar aanleiding van het ECW advies naar buiten zullen brengen. Het is al aangekondigd dat daarin onder meer het vergroten van de flexibiliteit van het instrument m.e.r. belangrijke aandacht zal krijgen. Mede met het oog daarop heeft de Commissie in dit jaarverslag een artikel gepresenteerd waarin een aantal gevallen wordt beschreven waarbij, door betrokken partijen en ook door de Commissie, flexibel werd omgegaan met m.e.r. In die gevallen werd zowel gebruik gemaakt van de ruimte die de bestaande m.e.r.-regeling daartoe biedt alsook geëxperimenteerd met mogelijkheden die buiten de bestaande regeling liggen.

Met een aanpak van 'm.e.r. op maat' hebben diverse provincies in 1996 eveneens ingespeeld op het benutten van de mogelijkheden tot een flexibele toepassing.

Bij het voorgaande kan naar de mening van de Commissie nog worden toegevoegd dat verbetering van de toepassing van m.e.r. niet alleen bereikt kan worden door flexibel gebruik van procedures. Ook het goed benutten van beschikbare informatie (zie daarvoor in dit jaarverslag het artikel over het collectieve m.e.r. geheugen van de Commissie in hoofdstuk 6) en het bevorderen van communicatie tussen alle betrokken partijen is belangrijk. De communicatie dient ervoor te zorgen dat de mogelijkheden van het instrument om de kwaliteit van de besluitvorming te bevorderen, optimaal worden benut. Ook kan goede communicatie bewerkstelligen dat partijen elkaar kunnen aanspreken op ieders inbreng in m.e.r.-procedures, zodat bijstelling van die inbreng kan plaatsvinden. Op basis van die gedachte heeft de Commissie al een aantal gesprekken met provincies gevoerd over haar werkwijze en de bruikbaarheid van haar adviezen. De Commissie zal zich de komende tijd blijven inzetten om die communicatie te helpen bevorderen.

ir. P. van Duursen

voorzitter van de Commissie voor de milieu-effectrapportage

INHOUDSOPGAVE

Pagina

Voorwoord	1
1. Samenvatting	5
1.1 Ontwikkelingen relevant voor Nederlandse m.e.r.	5
1.2 M.e.r. in internationaal verband	6
1.3 Deel 2 Inhoudelijke aandachtspunten bij de advisering	7
2. Summary	11
2.1 Developments relevant to Dutch EIA	11
2.2 International topics	12
2.3 Part 2 Papers on three specific issues	13
3. Uitgebrachte adviezen	17
3.1 Kwantitatieve ontwikkelingen	17
3.2 Typen projecten	17
3.3 Bijzonderheden bij de advisering ^{2]}	19
3.3.1 Advies voor richtlijnen	20
3.3.2 Toetsingsadviezen	20
3.3.3 Voortoetsing en beoordeling van concept-MER'en	24
3.3.4 Aanvulling op een milieu-effectrapport	24
3.3.5 Ontheffingsadvies	25
4. Overige werkzaamheden en ontwikkelingen	27
4.1 Ontwikkelingen relevant voor Nederlandse m.e.r.	27
4.2 Cursussen, seminars en workshops	33
4.3 Internationale bijeenkomsten over m.e.r.	34
4.4 Beoordeling Tsjechische MER 'Rajchěrov Bungalowpark'	35
4.5 Personeelsuitlening	36
5. Adviseringen voor het DGIS	37
6. Het collectieve m.e.r.-geheugen van de Commissie	43
6.1 Inleiding	43
6.2 Welke kennis is aanwezig bij de commissie?	43
6.2.1 Milieukennis	43
6.2.2 M.e.r.-kennis	44
6.3 Waar is de kennis te krijgen?	44
7. Flexibele toepassing van m.e.r.	47
7.1 Inleiding	47
7.2 Flexibiliteit in inhoud en procedure	47
7.2.1 Flexibiliteit door een vroegtijdige start m.e.r.	47
7.2.2 Flexibiliteit door opsplitsen plan in onderdelen	48
7.2.3 Flexibiliteit via uitgebreide startnotitie	48
7.2.4 Flexibiliteit in toetsing bij evaluerend ontwerpen	50
7.2.5 Grenzen aan benutten flexibiliteit	50
7.3 Meer benutten huidige mogelijkheden	51

8.	Ervaringen met m.e.r. voor landinrichtingsprojecten	53
8.1	Inleiding	53
8.2	Alternatievenontwikkeling	53
8.3	Beschrijving milieu-effecten	55
8.4	Voorlopige balans	56

1. **SAMENVATTING**

In 1996 bracht de Commissie voor de milieu-effectrapportage (m.e.r.) 159 adviezen uit, waarvan 96 richtlijnen- en 62 toetsingsadviezen en één ontheffingsadvies. Het aantal nieuwe projecten komt overeen met het gemiddelde aantal van de afgelopen vijf jaar. Ten opzichte van het vorige jaar is het aantal toetsingsadviezen weer gestegen met 10.

In het kader van de samenwerkingsovereenkomst met het Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking (DGIS) van het Ministerie van Buitenlandse Zaken bracht de Commissie vijftien adviezen uit. Daarnaast bracht de Commissie 15 zogenoemde secretariaatsmemoranda uit op verzoek van het speerpunt milieu van het DGIS over onderwerpen waarvoor om verschillende redenen (nog) geen m.e.r. kon worden toegepast en die toch belangrijke milieu-implicaties hebben.

In 1996 zijn 17 MER'en aangevuld met essentiële informatie, nadat het MER door het bevoegd gezag aanvaard was. In alle gevallen heeft de Commissie positief geadviseerd over het MER en de aanvullingen. Bij 9 van de 17 projecten werd de procedure gevolgd via afzonderlijke bekendmaking van de aanvulling met inspraak voorafgaande aan de besluitvorming, zoals aanbevolen in het Richtsnoer voor aanvullingen van de minister van VROM.

In bijzondere gevallen geeft de Commissie een beoordeling van concept-MER'en. In 1996 gebeurde dit acht maal.

1.1 **Ontwikkelingen relevant voor Nederlandse m.e.r.**

Tien-jarig bestaan van de Commissie voor de m.e.r.

Tijdens een symposium ter gelegenheid van het feit dat de Commissie voor de m.e.r. precies tien jaar geleden werd geïnstalleerd, is stilgestaan bij de ervaringen van de afgelopen tien jaar en werd nagedacht over de toekomst van m.e.r. en de rol van de Commissie daarbij. In de discussie werd het nut van de Commissie m.e.r. bevestigd met de aantekening dat m.e.r. flexibel moet inspelen op nieuwe ontwikkelingen.

Het tweede advies van de ECW over de evaluatie van de m.e.r.-regeling

Het ECW-advies concludeert dat m.e.r. een redelijk tot goed functionerend instrument is. In opdracht van de ECW was onderzoek verricht naar de doorwerking van m.e.r. De onderzoeksresultaten geven aan dat in 71 tot 79% van de ongeveer 100 geanalyseerde m.e.r.'s sprake is van doorwerking. De ECW heeft een zevental aanbevelingen geformuleerd. Op de aanbevelingen waarbij de Commissie is betrokken wordt in dit jaarverslag ingegaan.

Evaluatie achteraf

De m.e.r.-regeling bevat een verplichte evaluatie achteraf voor ieder m.e.r.-project. Op grond van de evaluatieresultaten kunnen onverhoopt nadelige milieugevolgen nog worden bijgestuurd, terwijl de evaluatieresultaten ook van belang zijn voor toekomstige op te stellen milieu-effectrapporten. Eén van de aanbevelingen van de ECW commissie betrof de wijziging van de evaluatie regeling achteraf door een regeling waarin het bevoegde gezag zelf bepaalt of een evalu-

atie-onderzoek zal worden uitgevoerd. De 'Projectgroep Werkprogramma m.e.r.' stelt voor de komende jaren ervaring op te doen met zogenaamde 'selectieve evaluatie'. De keuze om voor een project al dan niet evaluatie-onderzoek uit te voeren, dient daarbij expliciet te worden gemotiveerd aan de hand van gebruiksdoelen en selectiecriteria. Nadere regelgeving is wenselijk. Omdat de belangstelling voor evaluatie achteraf relatief groot is, heeft de Commissie in dit jaarverslag van de gegevens over evaluatie achteraf bij m.e.r.-projecten geactualiseerd, hetgeen uit bijlage 6 overzicht van procedures en bijlage 7 projectbeschrijvingen blijkt.

Basisrichtlijnen

De Commissie heeft in 1996 gewerkt aan een tekst die tips, suggesties en randvoorwaarden formuleert die van toepassing zijn op *ieder* m.e.r. ('basistekst richtlijnenadvies') en een tekst die van toepassing is op bepaalde *typen* projecten (bijvoorbeeld wegen en dijken). De bedoeling van het werken met basisteksten is dat de consistentie tussen adviezen van de verschillende werkgroepen van de Commissie bevorderd wordt. Werkgroepen kunnen zich hierdoor ook meer concentreren op het toespitsen van het advies op de specifieke karakteristieken van het project.

De basistekst voor wegen is van de *specifieke typen* projecten het verst gevorderd. In overleg met Rijkswaterstaat is op grond van ervaringen deze tekst een eerste keer bijgesteld.

Gezondheid en m.e.r.

In het verslagjaar 1996 is de Commissie bezig geweest met het opzetten van een meer systematische en consistente aanpak voor gezondheidseffecten in m.e.r. Vanwege de vele leemten in kennis is dit een activiteit waar ook in 1997 nog verder, in overleg met andere m.e.r.-participanten, aan gewerkt zal worden.

LCA

De Commissie heeft in twee situaties ervaringen opgedaan met de toepassing van levenscyclusanalyse (LCA) in strategische m.e.r. Het betrof de toetsing van de LCA die is uitgevoerd voor het MER Meerjarenplan Gevaarlijke Afvalstoffen II (MJP) uit 1996 en het Tienjarenprogramma Afvalstoffen 1995 - 2005 uit 1995. Op grond van deze ervaringen stelt de Commissie dat er voor- en nadelen zijn bij de toepassing van LCA voor strategische m.e.r. Toepassing van LCA is zinvol als één van de hulpmiddelen bij strategische m.e.r., gebruik ervan zal van geval tot geval afgewogen moeten worden.

1.2 M.e.r. in internationaal verband

Ook in 1996 heeft het secretariaat van de Commissie bijdragen geleverd aan de 'International Study of Effectiveness of Environmental Assessment (EA)'. De studie heeft tot doel een overzicht te geven van de 'state of the art' op m.e.r. gebied en werd afgerond tijdens de 1996 gehouden bijeenkomst van de International Association for Impact Assessment in juni in Portugal.

Omdat er in het buitenland veel vraag bestaat naar informatie over het Nederlandse m.e.r.-systeem en de rol van de onafhankelijke Commissie daarin, heeft de Commissie een bundel van Engelstalige artikelen samengesteld: 'EIA in the

Netherlands, experiences and views presented by and to the Commission for EIA'.

Advisering in de Tsjechische Republiek

De Commissie heeft bemiddeld bij de inschakeling van een deskundige voor de toetsing van een Tsjechisch MER over het Rajchěrov Bungalowpark. Nederlandse investeerders willen in het grensgebied met Oostenrijk in Tsjechië een bungalowpark bouwen. Het project is vanwege de aanwezige waardevolle natuur omstreken.

Het advies betrof drie delen: beoordeling toereikendheid van de informatie in het MER, commentaar op de aanbevelingen en bespreking van een mogelijke alternatieve ontwikkeling op een nabij gelegen locatie die minder ingrijpende gevolgen heeft voor het milieu. Op grond van dit advies hebben de bestuurders van het betrokken district in de Tsjechische Republiek besloten tot een aanvulling.

Advisering over ontwikkelingssamenwerkingsprojecten

Medio 1996 is de implementatie van het instrument m.e.r. binnen het DGIS en de rol van de Commissie geëvalueerd. Voorshands werd besloten dat de overeenkomst tussen het DGIS en de Commissie zal worden verlengd voor een periode van twee jaar. In het evaluatierapport wordt aanbevolen dat de taken van de Commissie bij een verlenging van de overeenkomst kunnen worden uitgebreid als gevolg van de herijkingsoperatie met trainingsactiviteiten op m.e.r.-gebied aan ambassadepersoneel, medewerkers van ontwikkelingssamenwerkingsprojecten en counterparts.

1.3 Deel 2 Inhoudelijke aandachtspunten bij de advisering

In dit deel van het jaarverslag zijn drie artikelen opgenomen over actuele onderwerpen die licht werpen op de werkwijze van de Commissie.

Het collectieve m.e.r. geheugen van de Commissie

Omdat de Commissie betrokken is bij alle m.e.r.-projecten heeft zij veel kennis in huis zowel wat betreft de milieukennis over activiteiten en plannen waarvoor m.e.r. is uitgevoerd als over m.e.r. zelf. Het betreft kennis over m.e.r.-processen en -procedures. De Commissie wordt voortdurend geconfronteerd met kennisvragen van verschillende groepen gebruikers uit het binnen- en buitenland. In een overzichtstabel is informatie opgenomen waar welke kennis is te verkrijgen.

Flexibele toepassing van m.e.r.

In dit artikel worden projecten belicht, die opvallen door de wijze waarop is gestreefd naar een flexibele toepassing van m.e.r. Er worden voorbeelden beschreven van:

- Flexibiliteit door een vroegtijdige start m.e.r.
Een voorbeeld is gegeven van een project waar m.e.r. vroeg is ingezet zodat milieu-informatie nog belangrijke keuzen in de planvorming kan beïnvloeden.
- Flexibiliteit door opsplitsen plan in onderdelen.

Bij complexe projecten kan het uit oogpunt van beheersbaarheid of tijdwinst wenselijk zijn om een 'modulaire' aanpak te kiezen. De Commissie heeft in haar adviezen op de verschillende onderdelen ingespeeld.

- **Flexibiliteit via uitgebreide startnotitie.**
Een initiatiefnemer is vrij om de startnotitie te benutten om keuzen over de in het MER uit te werken alternatieven te onderbouwen. De Commissie kan de verschafte informatie in haar richtlijnenadvies reeds toetsen en ingaan op de nog ontbrekende informatie. Omdat deze aanpak ook nadelen kent zal per geval moeten worden afgewogen wanneer het werken met een uitgebreide startnotitie wenselijk is.
- **Flexibiliteit in toetsing bij evaluerend ontwerpen.**
Door lange planvoorbereiding kan nieuwe informatie leiden tot aanpassing van het ontwerp. In het voorbeeld van de geplande woningbouwlocatie IJburg in het IJmeer is m.e.r. betrokken in het evaluerend planproces. De Commissie blijft betrokken in de procedure in de vorm van het toetsen van de milieu-informatie bij vervolgbesluiten.

Er zijn ook grenzen aan het benutten van flexibiliteit. Door bij een landinrichtingsproject 'flexibel' om te gaan met het instrument werden belangrijke alternatieven bij voorbaat uitgesloten waardoor de rol van m.e.r. te zeer beperkt wordt.

De praktijk geeft aan dat er veel mogelijkheden zijn om flexibel met m.e.r. om te gaan. Overleg hierover tussen de betrokken partijen is van groot belang.

Ervaringen met m.e.r. voor landinrichtingsprojecten

Vanaf 1993 zijn vijftig adviezen voor richtlijnen over landinrichtingsprojecten opgesteld en zeven MER'en gepubliceerd waarover vier toetsingadviezen gereed zijn. Voor alle betrokkenen is de opstelling van richtlijnen een zoekproces geweest, gericht op de invulling van onderscheidende alternatieven en de mate van detail van de beschrijving van milieu-effecten.

Bij de meeste projecten bleek de ruimte voor alternatieven klein; vaak was de ligging en de omvang van natuurontwikkelingsgebieden, van ecologische verbindingszones en van landbouwgebieden reeds in (provinciaal) beleid vastgelegd. De Commissie heeft bij de ontwikkeling van alternatieven geadviseerd uit te gaan van een thematische benadering. Thema's als scheiding of verweving van functies, de gewenste schaal van het landschap, de overgang van stad naar land en de recreatieve functie van natuurgebieden zijn hier voorbeelden van.

Op basis van de ervaringen met de zeven gepubliceerde MER'en komt de Commissie tot de voorlopige balans: met het beschrijven van alternatieven wordt - ondanks de beperkte ruimte daarvoor - een keuzemogelijkheid geboden voor bevoegd gezag en insprekers. De alternatieven (met uitzondering van het meest milieuvriendelijke alternatief) verschillen echter niet sterk op totaalscores op natuur, landschap en milieu. Het onderscheid zit in de verschillende scores op deelaspecten. Door in de toekomstige MER'en de vergelijking van alternatieven te richten op de onderscheidende scores op deelaspecten, worden de keuzemogelijkheden voor de besluitvorming beter zichtbaar gemaakt. Bij de besluitvorming kan dan een waarde worden toegekend aan de onderscheidende scores. Te overwegen is om het MER te koppelen aan de keuzen van functietoedeling in een

gebied omdat de alternatieven gekoppeld aan functies grotere verschillen in milieu-effecten laten zien.

De toegankelijke presentatie van de informatie in het VOP/MER kan een voorbeeld vervullen voor andere MER'en.

2. SUMMARY

In 1996 the Commission for EIA issued 159 advisory reports, of which there were 96 advisory guidelines, 62 advisory reviews, and one advisory report on a request concerning exemption from the requirement to carry out an EIA. The number of new projects remains in line with the average number over the last five years. The number of advisory reviews increased again, with 10 more than in the previous year.

The Commission issued five advisory reports under the cooperation agreement with the Directorate-General for International Cooperation (DGIS) of the Ministry of Foreign Affairs. In addition, the Commission issued 15 Secretariat memoranda at the request of the environment office of DGIS covering topics which for various reasons could not (yet) be subject to EIA but which nevertheless have significant implications for the environment.

In 1996 additional essential information was supplied for 17 environmental impact statements (EISs) after they had been accepted by the competent authority. In all these cases the Commission was able to issue a positive advice for these EISs and the supplementary information. In nine of these 17 projects the procedure involved the separate announcement of the supplementary information and public participation procedures before the decision-making, as recommended in the Guidelines for Supplementary Information prepared by the Ministry of Housing, Spatial Planning and the Environment.

In exceptional cases the Commission assesses draft EISs. This took place eight times in 1996.

2.1 Developments relevant to Dutch EIA

Tenth anniversary of the Commission for EIA

The symposium to celebrate the Commission's tenth anniversary reflected upon the experiences gained during the last ten years, and explored the future of EIA and the role of the Commission. The value of the Commission's contribution to the EIA process was confirmed during the discussions, with the proviso that EIA should be flexible enough to take quick advantage of new developments.

The second evaluation of EIA regulations

The Environmental Management Act Evaluation Commission (ECW) has concluded that EIA works reasonably well as a policy instrument. The ECW had commissioned research into the influence EIA has on subsequent decisions. The research results indicate that 71% to 79% of the 100 or so EIAs analysed had an effect on the subsequent decisions about the projects. The ECW drew up seven recommendations based on this research; the recommendations with which the Commission was involved are discussed in this Annual Report.

Post-project analysis

The EIA regulations prescribe a post-project analysis for every EIA undertaken. Post-project analyses can enable unexpected negative environmental impacts to be tackled, while the results of these analyses can be useful when undertaking future EIAs. One of the recommendations of the ECW concerned alterations to the post-project analysis regulation to enable the competent authority itself to determine whether a post-project analysis is required. Following the evaluation report is has been proposed to gain experience with so-called 'selective evaluation' during the next few years. The decision on whether or not to carry out an evaluation should be clearly motivated by the practical goals of the EIA and the application of selection criteria. Additional regulations would be desirable. As there is considerable interest in post-project analysis the Commission has brought the information on post-project analysis up-to-date in this Annual Report in Appendix 6 and Appendix 7 (Project Descriptions).

Basic guidelines

During 1996 the Commission has worked on the preparation of tips, suggestions and conditions applicable to *all* EIAs ('basic advisory guidelines') and a standard text which is applicable to specific *types* of EIA projects (for example, roads and dikes). The idea behind working with standard texts is to promote consistency between the advisory reports prepared by the Commission's different working groups. The working groups can then concentrate their efforts on focusing their advice upon the specific characteristics of a project. Of the project types, the standard text for roads is the most advanced, and has undergone a first revision based on experience gained to date, in consultation with the Directorate-General for Public Works and Water Management.

Health and EIA

During 1996 the Commission has been working on a more consistent and systematic approach to health impacts in EIA. Considering the many gaps in current knowledge, this is a topic which will be subject to further study in 1997, involving consultations with other parties involved with EIA.

Lifecycle analysis

The Commission has gained experience with the use of Lifecycle analysis (LCA) in two strategic EIAs. These concerned the application of the LCA undertaken for the Multi-Year Plan for Hazardous Waste Materials II (MJP), 1996, and the LCA undertaken for the Ten Year Waste Materials Programme 1995-2005, published in 1995. On the basis of these experiences the Commission is of the opinion that there are both advantages and disadvantages to the use of LCA for strategic EIAs. LCA is useful as *one* of the methods to be used in strategic EIA and its use will have to be considered separately on a case-by-case basis.

2.2 International topics

In 1996 the Secretariat contributed again to the International Study of Effectiveness of Environmental Assessment (EA). The study aims to provide an overview of the state of the art of EIA and was concluded during the June 1996 meeting of the International Association for Impact Assessment (IAIA) in Portugal. To

meet the strong foreign interest in the Dutch EIA system and the role of the independent Commission, the Commission has prepared a collection of articles entitled 'EIA in the Netherlands, experiences and views presented by and to the Commission for EIA'.

Consulting in the Czech Republic

At the request of the Czech authorities which was relayed through the Netherlands Embassy in Prague, the Commission arranged for a Dutch expert to review a Czech EIS for the Rajchářov Bungalow Park in an area on the border with Austria. Dutch investors are backing the project. There are objections to the project concerning the valuable natural qualities in the area. The advisory review consisted of three parts: assessing the coverage of the information in the EIS, commenting on the recommendations, and a discussion of a possible alternative development on a nearby site which would have less significant impacts on the environment. On the basis of this advice the Czech local authority decided to request additional information concerning the alternative.

Advice on development cooperation projects

The implementation of EIA by the Directorate-General for International Cooperation (DGIS) and the role of the Commission for EIA were evaluated in 1996. It had been agreed beforehand to extend the agreement between the DGIS and the Commission for a period of two years. In the evaluation report it was recommended that the tasks of the Commission be extended in the period of the next agreement as a consequence of a greater emphasis on EIA training for embassy personnel, development cooperation project officers and their counterparts.

2.3

Part 2 Papers on three specific issues

The Commission as an EIA knowledge base

As the Commission is involved in all EIAs it has much knowledge at its disposal concerning environmental aspects of activities and plans for which an EIA has been carried out, and about EIA processes and procedures. The Commission regularly receives requests for information from various groups, both from the Netherlands and abroad. A chart has been prepared which indicates where what information can be obtained.

Flexible application of EIA

This article highlights projects which stand out for the way those involved have attempted to make flexible use of the EIA. Examples are given of:

- Flexibility by making an early start with EIA.
An example is given of a project in which the EIA was started early on to allow environmental information to influence important choices made during the planning.
- Flexibility by dividing plans up into parts.
It may be desirable to adopt a 'modular approach' to the more complex projects to make them more manageable or to save time.
- Flexibility by drawing up an detailed notification of intent.

A developer is free to use the notification of intent to motivate his choice of alternatives to be studied. The Commission may review the information already received in its advisory guidelines and point out any gaps in the information provided. As this approach also has its disadvantages, a case-by-case approach should be adopted in judging whether the use of a detailed notification of intent would be worthwhile.

- Flexibility in review through evaluative design.
Long plan preparation times may lead to design adjustments to take account of new information. In the example of the planned residential district of IJburg, located in the IJ lake near Amsterdam, the EIA was used during the evaluative planning process. The Commission will remain involved with the procedure by reviewing the environmental information submitted in support of subsequent decisions.

There are also limits to the value of flexibility. A 'flexible' use of the instrument in a rural land allocation project resulted in a number of possible alternatives being foreclosed, and an EIS far too limited in scope. Practical experience suggests that there are many opportunities for taking a flexible approach to EIA, and that discussion between the parties concerned is particularly important.

Experiences with EIA for rural land allocation projects

The Commission has produced 35 advisory guidelines for rural land allocation projects since 1993 and four advisory reviews have been drawn up for the seven published EISs. The preparation of the guidelines was an exploratory process for all concerned, and was directed at describing a number of distinct alternatives and the level of detail required in the description of environmental impacts. There was little room for the design of alternatives in most projects; often the location and size of nature development areas, ecological corridors and farming areas were already established by existing (provincial) policy. The Commission recommended that alternatives be sought in a thematic approach: themes such as separation or integration of land uses, the desired scale of the landscape, the transition between town and rural areas and the recreational value of natural areas are examples of these.

On the basis of the seven published EISs the Commission has come to the following provisional conclusions. The description of alternatives offers a choice, albeit one with little room for manoeuvre, for the competent authority and the public. The alternatives (with the exception of the alternative most favourable to the environment) do not lead to very different scores for nature, landscape and the environment. The differences are in the various scores for certain aspects of the projects. By focusing the comparison between alternatives more on their performance relating to separate aspects of the project, the choices available for decision-making will become more apparent. Values can then be assigned to the various aspects of the project to assist decision-making. It is worth considering linking EIA to the allocation of land uses within an area because the alternatives associated with these various uses display greater differences in their environmental impacts. Finally, the clarity of presentation in the draft land allocation plan/EIS can serve as an example for other EISs.

DEEL 1

OVERZICHT VAN WERKZAAMHEDEN

3. Uitgebrachte adviezen
4. Overige werkzaamheden en ontwikkelingen
5. Adviseringen voor het DGIS

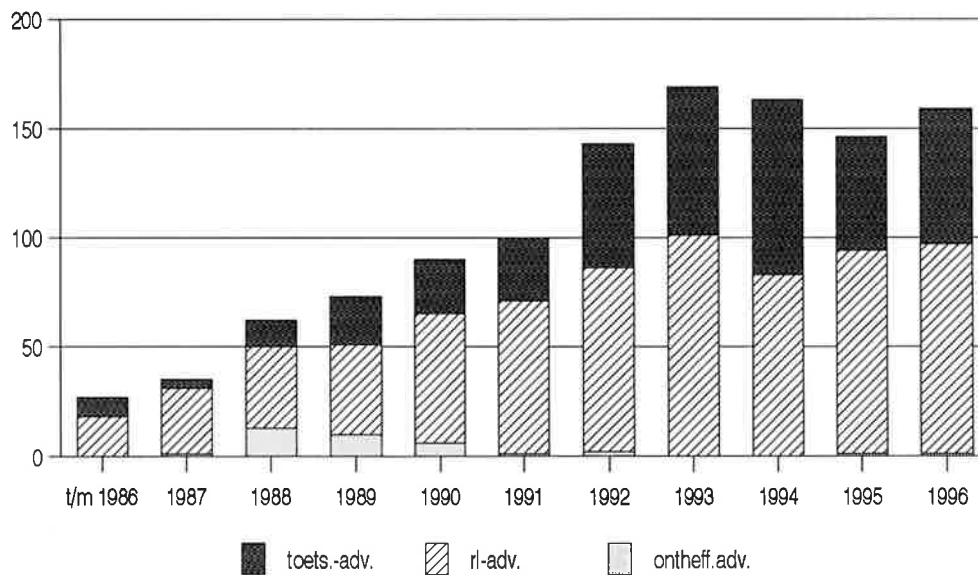
3. UITGEBRACHTE ADVIEZEN

3.1 Kwantitatieve ontwikkelingen

In 1996 bracht de Commissie 159 adviezen uit, waarvan 96 richtlijnen- en 62 toetsingsadviezen en één ontheffingsadvies. Het aantal nieuwe projecten komt overeen met het gemiddelde aantal van de afgelopen vijf jaar. Ten opzichte van het vorige jaar is het aantal toetsingsadviezen weer gestegen met 10.

Figuur 1.1 geeft een overzicht van het aantal uitgebrachte adviezen in de afgelopen jaren. In bijlage 7 zijn procedurele gegevens per project opgenomen.

Figuur 1.1: Aantal uitgebrachte richtlijnen- en toetsingsadviezen per jaar tot en met 1996.

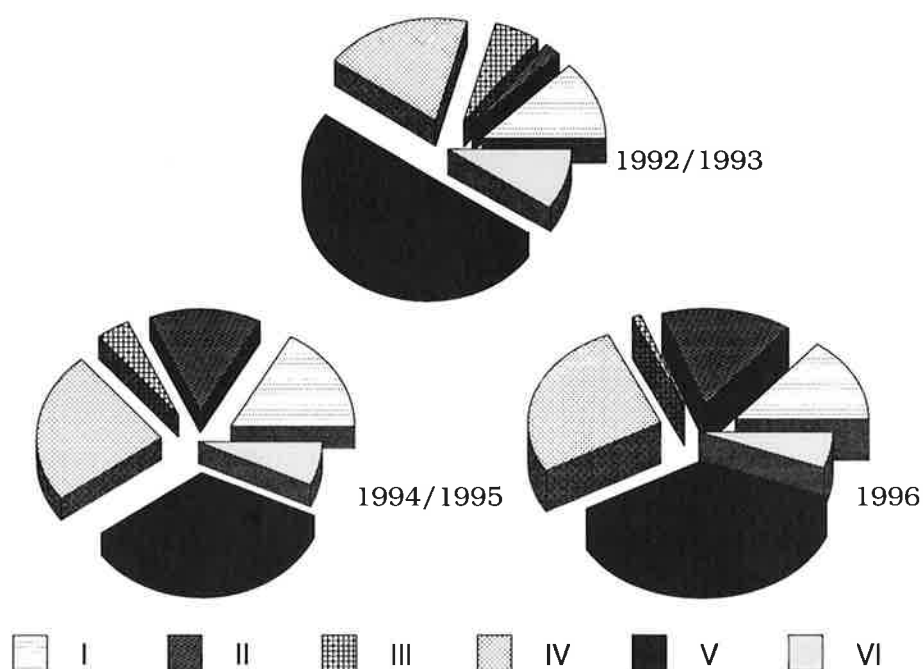
3.2 Typen projecten

Figuur 1.2 geeft een overzicht van de typen m.e.r.-projecten waarover de Commissie heeft geadviseerd in 1996 in absolute aantallen¹). Onder de typen projecten zijn de volgende categorieën volgens het Besluit m.e.r. gerangschikt:

¹ Bij dit overzicht wordt een project slechts aan één jaar toegerekend, namelijk het jaar waarin het advies voor richtlijnen is uitgebracht. Niet zijn opgenomen de procedures voor ontheffingen. Sommige - veelal complexe - projecten kunnen in meer categorieën tegelijk vallen; deze zijn dan vaker geteld. Categorie 19 (één project) is nu onder type IV gerangschikt.

Typen projecten		Categorieën Besluit m.e.r.
I	Infrastructuur	1, 2, 3, 4, 6, 8, 24
II	Waterstaatkundige werken, waterwinning	5, 12, 13, 14, 15
III	(Openlucht-)recreatie	10
IV	Activiteiten in landelijk gebied: landinrichting, militaire oefenterreinen, woningbouw, bedrijventerreinen, natuurmonumenten, ontgrondingen	7, 9, 11, 16, 19, 20
V	Afvalverwijdering: be- en verwerking, stort	18, 23
VI	Energie en industrie	17, 21, 22, 25, 26

Figuur 1.2: Verdeling van projecten over typen m.e.r.-plichtige categorieën

Uit figuur 1.2 komt naar voren dat de verdeling van de projecten tussen de categorieën uit het Besluit m.e.r. vanaf 1992 over het geheel genomen aan weinig veranderingen onderhevig is. Het aandeel van de projecten in de afvalverwijdering is nog steeds het grootst. Binnen deze categorie hebben er wel verschuivingen plaatsgevonden van projecten die meer gericht zijn op hergebruik van afvalstoffen en minder projecten in de eindverwerking. Het aandeel in de watergebonden projecten (II), projecten in het landelijke gebied (IV) en energie en industrie (VI) is in vergelijking met 1994 en 1995 ongeveer gelijk gebleven.

Het aantal recreatieprojecten dat vorig jaar is gestart is teruggelopen tot één project. Dit laatste heeft vermoedelijk te maken met de beperking van de m.e.r.-plicht en het verzadigingseffect in de grote recreatieve projecten.

Tabel 1.3 geeft een overzicht hoe ver de projecten per categorie in de m.e.r. procedure zijn en welk percentage daarvan in het stuwmeer vallen. Het stuwmeer geeft per categorie uit het Besluit m.e.r. aan hoeveel projecten zijn gestart en hoeveel zijn afgerond met een toetsingsadvies. Het verschil hiertussen is het stuwmeer.

Tabel 1.3: Stuwmeer (waarbij projecten waarvan bekend is dat deze gestopt zijn, buiten beschouwing zijn gelaten; typen projecten als in de tabel op blz. 18)

Cat. Besl. m.e.r.	aantal m.e.r.-projecten	MER'en getoetst	%age in stuwmeer
C01	60	29	52
C02	11	5	55
C03	4	2	50
C04	9	3	67
C06	7	4	43
C08	2	2	0
C24	1	1	0
TYPE I:	94	46	51
C05	0	0	0
C12	37	9	76
C13	5	5	0
C14	2	2	0
C15	17	9	47
TYPE II:	61	25	59
C10	47	41	13
TYPE III:	47	41	13
C07	2	2	0
C09	36	6	83
C11	34	20	41
C16	20	10	50
C19	1	0	100
C20	24	15	38
TYPE IV:	117	53	55
C18	244	160	34
C23	3	3	0
TYPE V:	247	163	34
C17	5	2	60
C21	18	13	28
C22	24	19	21
C25	1	0	100
C26	1	1	0
TYPE VI:	49	35	29
TO-TAAL	615	363	41

Geconcludeerd kan worden dat projecten zoals voor landinrichting (categorie 9) en dijken (categorie 12) waarbij de m.e.r.-plicht (sinds 1994) relatief nieuw is, het percentage projecten in het stuwmeer relatief hoog is. In bijlage 6 van dit jaarverslag is per project de procedurele stand van zaken aangegeven.

3.3 Bijzonderheden bij de advisering^{2]}

In deze paragraaf zijn de adviezen van de Commissie ondergebracht die ofwel een bijzondere wijze van advisering hebben gekend ofwel omdat het bijzondere projecten waren. De lijst betreft niet alle bijzondere adviseringen. Een groot aantal bijzondere adviseringen is ter illustratie in de artikelen (zie deel II) opgenomen.

3.3.1 Advies voor richtlijnen

Zuidelijke ringweg Groningen (projectnummer 427)

Bij het project 'Zuidelijke Ringweg Groningen (A7)' deed zich een opmerkelijke ontwikkeling voor. Tijdens het werk voor de tracéstudie/MER merkte de regionale directie van Rijkswaterstaat, dat de alternatieven die in de startnotitie, het richtlijnenadvies en de richtlijnen waren aangegeven, niet voldoende zouden kunnen leiden tot oplossing voor de fileproblemen dan wel zeer ingrijpend zouden zijn voor het stedelijke milieu in Groningen. Na overleg met de hoofddirectie van Rijkswaterstaat is besloten een aanvullende startnotitie ter inzage te leggen met nieuwe (zuidelijk van de stad Groningen gesitueerde) tracéalternatieven. Deze tracéalternatieven doorsnijden de groene zone tussen Groningen en Haren; ook tasten enkele alternatieven de ecologische hoofdstructuur aan.

De Commissie heeft vanwege de aard van de problemen en de voorgestelde alternatieven geen aanvullend, maar een herzien richtlijnenadvies uitgebracht. Daarin adviseerde zij onder andere om ook in het MER te motiveren waarom deze nieuwe tracéalternatieven in beeld waren gekomen en of deze voldeden aan de wettelijke m.e.r.-bepaling dat het om 'redelijkerwijs te beschouwen alternatieven' moet gaan.

3.3.2 Toetsingsadviezen

Hogesnelheidsspoorverbinding Amsterdam - Brussel - Parijs/Londen (HSL-Zuid) (projectnummers 141 en 793)

In 1996 heeft de Commissie twee toetsingsadviezen uitgebracht over aanvullingen op het MER-onderdeel van de nieuwe HSL-Nota. In begin 1996 is advies uitgebracht over de studie tracé WB3, de zogeheten Bosvariant. In deze studie wordt het WB3-tracé en een aantal varianten daarvan voor tracédelen (onder meer bij het Prins Clausplein) vergeleken met het zogeheten A1-tracé tussen Rotterdam en Schiphol/Amsterdam gelegen ten oosten van Zoetermeer. Daarbij is in het A1-tracé een aantal verbeteringen verwerkt, maar is nog niet uitgegaan van de 9 km lange (boor)tunnel tussen Benthuizen en Hoogmade. Deze tunnel is pas opgenomen in het Kabinetsstandpunt (PKB deel 3) van mei 1996.

In haar advies over het aanvullend MER WB3 constateert de Commissie dat dit rapport voldoende informatie bevat om een besluit op PKB-niveau te kunnen nemen. Wel is nog een integrale vergelijking van alle tracéalternatieven tussen Rotterdam en Schiphol nodig aan de hand van dezelfde, deels nieuwe criteria. Ook zou, indien WB3 wordt gekozen, dit tracé nog voor een aantal (knel) punten nader moeten worden uitgewerkt op ontwerp-tracébesluitniveau.

2 Voor de precieze inhoud van de adviezen wordt verwezen naar de adviezen zelf of naar de beknopte beschrijving van projecten in de apart verschenen bijlage 7, 'Beschrijving van projecten'.

In het Kabinetsstandpunt van mei 1996 is ook een aanvullend MER aangekondigd gericht op een nader besluit over de inpassing van de HSL-Zuid in de gemeenten Breda en Prinsenbeek. Het gaat om een nauwere bundeling en verlegging van de te verbreden A16 met de HSL-Zuid ter plaatse. Over dit tracédeel is in augustus 1996 een toetsingsadvies uitgebracht. Volgens de Commissie bevat deze aanvulling op het MER voldoende informatie om te kunnen besluiten tot strakker bundelen maar nog niet over de precieze uitvoering daarvan. Dit laatste komt door de wat eenzijdig gekozen uitgangspunten in deze aanvulling. Hierdoor zijn de mogelijke alternatieven nog niet zo volwaardig aan bod gekomen dat nu reeds over de wederzijdse ligging (horizontaal en verticaal) van de HSL-Zuid en de A16 (inclusief het knooppunt Princeville) specifieke besluiten zouden kunnen worden genomen. Deze specifieke besluiten zouden volgens de Commissie kunnen worden genomen na nadere uitwerking op ontwerp-tracébesluitniveau. Een gepland nader Kabinetsbesluit over deze inpassingsproblematiek is aangehouden tot na de Kamerbehandeling van de PKB deel 3 in de herfst van 1996. Deze Kamerbehandeling heeft er toe geleid dat het Kabinet in december 1996 op enkele punten tegemoet is gekomen aan de wensen van de Tweede Kamer. De inpassing van de HSL bij Breda/Prinsenbeek zal verbeteren met behulp van een verdiepte ligging. Ook de inpassing van de ingang aan de zuidkant van de boortunnel onder het Groene Hart (bouwhinder) zal worden verbeterd. Voor enkel andere punten zal nog nader inpassingsonderzoek plaatsvinden, dit onder voorwaarde dat het niet tot meerkosten en latere realisatie van de HSL leidt.

Betuweroute (projectnummer 330)

Als gevolg van de heroverweging door de 'Commissie Hermans' van het project en op basis van de resultaten van bestuurlijk overleg en inspraak naar aanleiding van het voorontwerp-tracébesluit en bijbehorende documenten (inclusief eerste aanvulling op het MER) heeft het Kabinet besloten tot een aantal aanpassingen van het tracé ten opzichte van de eerder vastgestelde planologische kernbeslissing (PKB deel 4) Betuweroute. De Tweede Kamer heeft ingestemd met dit nadere kabinetsstandpunt maar nam wel een motie aan voor een tunnel onder het Pannerdensch Kanaal in plaats van een brug. Deze motie is door het kabinet overgenomen. Voorafgaande aan een (ontwerp-) tracébesluit moet dan ook eerst de PKB partieel worden herzien om tunnels mogelijk te maken onder het Pannerdensch Kanaal (Gelderland), alsmede onder het riviertje de Giessen (Zuid-Holland).

Tegelijkertijd wil het kabinet een maaiveldligging van de Betuweroute bij het verkeersknooppunt Vaanplein ten zuiden van Rotterdam mogelijk maken in plaats van de eerder voorgenomen verdiepte ligging van de Betuweroute ter plaatse.

Voor elk van deze drie voorgenomen tracébijstellingen is een planbeschrijving en aanvulling op het MER Betuweroute (PAMER) gemaakt. Deze drie PAMER'en heeft de Commissie in 1996 getoetst. Ook heeft zij in 1996 een tweede aanvulling op het MER Betuweroute behorend bij het ontwerp-tracébesluit over het overige tracé van de Betuweroute getoetst. Tevens is in 1996 advies uitgebracht over de trajectnota/MER Kortsluitroute. De Kortsluitroute bij Rotterdam-Pendrecht is een schakel tussen de Betuweroute en de havenspoorlijn ter ontlasting van de Betuweroute naar het emplacement Waalhaven-Zuid.

Volgens de Commissie bevatten de (vier) aanvullingen op het MER Betuweroute én het MER Kortsluitroute voldoende informatie voor de betreffende besluitvorming. Wel heeft de Commissie aanbevolen een aantal punten nader uit te wer-

ken. De voornaamste punten zijn de inpassing van het tracé bij Boerenhoek en bij de Gelderse Poort/Rijnstrangengebied. Dit laatste teneinde het stiltegebied zo veel mogelijk verder te ontzien en het verlies van natuur zo mogelijk te compenseren volgens het compensatiebeginsel uit het structuurschema Groene Ruimte. Ook is voorgesteld een milieumanagementsysteem op te zetten, zodat – binnen gestelde (financiële) voorwaarden – blijvend wordt nagestreefd de milieutechnische (geluid, trillingen, veiligheid), ecologische en landschappelijke hinder en schade zo veel mogelijk te beperken. Hiermee blijft milieu een aandachtspunt bij de ontwikkeling van het nader ontwerp respectievelijk de aanbesteding, tijdens de aanleg en het gebruik van de spoorlijn.

In het kabinetsstandpunt (PKB deel 3) over de partiële herziening van de PKB Betuweroute van medio oktober 1996 wordt de horizontale en verticale bandbreedte rond het Pannerdensch Kanaal opgerekt om nadere studies mogelijk te maken naar een noordelijke verschuiving en/of een verlengde tunnel bij Boerenhoek en naar een verschuiving of een verlengde tunnel in de Kandiawaard om de gevolgen van de doorsnijding van de ecologische verbindingszone (en aantasting van het stiltegebied) verder te verminderen. Bij de Giessen komt in principe een tunnel en bij het Vaanplein maaiveldligging. Verder wordt uitvoering van de tunnel onder de Noord (Sophiatracé) als boortunnel mogelijk gemaakt. In de toelichting wordt tevens gesteld, dat de locatie-specifieke omstandigheden bij het Pannerdensch Kanaal wellicht ook – net zoals bij het Sophiatracé – een boortunnel financieel concurrerend maken ten opzichte van een afgezonken tunnel. Dit zal mede afhangen van aanbiedingen in de aanbestedingsfase.

De nu getekende verticale bandbreedte sluit een boortunnel dan ook niet uit. Er wordt wel met nadruk op gewezen dat eerst hierboven aangeduide nadere studies zullen worden uitgevoerd voordat een ontwerp-tracébesluit voor het tracédeel Pannerdensch Kanaal wordt uitgebracht.

Het tracébesluit voor het overige deel van de Betuweroute is eind november 1996 verschenen. Er zijn enkele kleine wijzigingen en correcties ten opzichte van het ontwerp-tracébesluit doorgevoerd. Aan negen gemeenten die eerder hebben geweigerd de Betuweroute in hun bestemmingsplannen op te nemen zijn aanwijzingen gegeven. Tevens is een programma voor de evaluatie van milieu-effecten van de Betuweroute vastgesteld. Naar verwachting wordt in januari 1997 het ontwerp-tracébesluit voor de Kortsluitroute uitgebracht.

Ten slotte moet ook nog de uitspraak van de Raad van State over 177 beroepen tegen de PKB Betuweroute van 1994 worden afgewacht.

Al met al kan worden gesteld, dat successievelijk in de loop van het besluitvormingsproces met m.e.r. over de Betuweroute steeds weer verbeteringen voor het milieu in het project worden aangebracht.

Compensatie bij Grensoverschrijdend bedrijventerrein Heerlen-Aken (projectnummer 635)

Het bedrijventerrein Heerlen-Aken (circa 117 ha) ligt gedeeltelijk op Nederlands grondgebied en gedeeltelijk in Duitsland. Het MER wordt gebruikt ter ondersteuning van de besluitvorming over het bestemmingsplan van de gemeente Heerlen én het Bebauungsplan van de gemeente Aken. De procedures voor beide besluiten zijn zoveel mogelijk op elkaar afgestemd. Er heeft een gemeenschappelijke milieu-effectbeoordeling plaatsgevonden in één MER/UVP. In de Duitse Umweltverträglichkeitsprüfung (UVP) dient aanvullend op de inhoudsvereisten van een

MER informatie gegeven te worden over de klimatologische effecten van de activiteit en dient uitvoerig aandacht besteed te worden aan compensatie. Dit project is het eerste project waarbij de Commissie een grensoverschrijdende MER heeft getoetst. Voor de specifieke UVP inhoudsvereisten is een Duitse deskundige bij de toetsing betrokken. De Commissie heeft in haar toetsingsadvies enkele tekortkomingen aangegeven die weliswaar niet behoeven te leiden tot een formele aanvulling maar waarop wel een nadere toelichting bij de besluitvorming gewenst is. Zij heeft daarnaast haar waardering uitgesproken over de manier waarop invulling is gegeven aan het compensatiebeginsel. Deze uitgebreide uitwerking is nieuw voor een Nederlands MER. Het MER/UVV geeft aan dat de oppervlakte van het leefgebied van bedreigde veldvogels in het studiegebied afneemt met ongeveer 270 ha. Voorgesteld wordt dit areaal te compenseren door in de directe omgeving de landbouw te extensiveren en de ecologische structuur te versterken door de ontwikkeling van lijnvormige structuren en beplantingen. Aangezien de beschikbaarheid van een uitgewerkt compensatieplan op basis van de Duitse wetgeving voorwaarde is voor besluitvorming wordt in het MER/UVV ook informatie gegeven over de planologische, organisatorische en financiële consequenties van de uitvoering van het compensatieplan. Tevens wordt een tijdsplanning beschreven die er van uit gaat dat realisatie van plaatsvindt voordat begonnen wordt met de aanleg van het terrein, zodat alternatieve leefruimte geboden wordt vóór de start van de aanleg.

Proefboringen in de Waddenzee in combinatie met Exploratieboringen Noordzeekustzone (projectnummers 652 en 664)

In 1996 heeft de Commissie toetsingsadviezen uitgebracht voor proefboringen in respectievelijk de Noordzeekustzone/Ameland en de Waddenzee. Het doel van de proefboringen is na te gaan of economisch winbare hoeveelheden aardgas aanwezig zijn onder de Waddenzee. In de m.e.r. stonden drie hoofdvragen centraal: 'Waar', 'wanneer' en 'hoe' worden de proefboringen uitgevoerd? Bij deze projecten deden zich de volgende bijzonderheden voor:

Leemten in kennis

Proefboringen zijn activiteiten waarvan de milieueffecten voor een deel nog onbekend zijn. Bijvoorbeeld ten aanzien van de verstoringgevoeligheid van organismen bestaan belangrijke leemten in kennis. Ook de geluidemissie is voor een deel niet bekend, omdat het installaties betreft waar nieuwe technieken worden toegepast. Een ander probleem is de grote dynamiek in het gebied, waardoor het bijvoorbeeld moeilijk is te voorspellen hoeveel vogels aanwezig zijn die kunnen worden verstoord. De Commissie constateerde dat deze leemten in kennis weliswaar van groot belang zijn voor de besluitvorming, maar achtte het niet reëel in het kader van de m.e.r. voor de proefboringen deze leemten volledig in te vullen. De argumentatie hiervoor was dat op korte termijn geen betekenisvolle reductie van onzekerheden te verwachten is. Bovendien kan een deel van de leemten in kennis pas worden ingevuld op grond van ervaringen tijdens de eerste boringen. Voor de eventuele toekomstige, langdurige, exploitatie is het invullen van deze leemten wel belangrijk. Daarom heeft de Commissie in haar advisering aanbevelingen gedaan voor nader onderzoek. De minister van LNV heeft inmiddels de initiatiefnemer opgedragen dergelijk lange termijn onderzoek uit te voeren. Ook heeft de Commissie geadviseerd tijdens de eerste boringen veel aandacht te besteden aan monitoring van bijvoorbeeld geluid en de reacties van organismen op verstoring. Ook door monitoring kan een deel van de leemten in kennis worden ingevuld. De Commissie adviseerde in het besluit de mogelijkheid open te laten nadere mitigerende maatregelen voor te schrijven op basis van de resultaten van monitoring bij de eerste boringen.

Aanvullingen

Bij de m.e.r. voor de boringen in de Noordzeekustzone en op Ameland is één, voor die in de Waddenzee zijn twee aanvullingen opgesteld. De Commissie heeft in overleg met het bevoegde gezag besloten de gewenste inhoud van de aanvullingen aan te geven in formele (openbare) brieven. De brieven zijn bij het toetsingsadvies als bijlage toegevoegd. Op deze wijze is de argumentatie van de Commissie ook achteraf voor de buitenwereld navolgbaar. Dit achtte de Commissie van belang gezien de complexiteit van de procedures. Deze werkwijze is ongebruikelijk: bij de meeste projecten waarbij de Commissie adviseert het MER aan te vullen wordt dit niet aangegeven in een formele brief. Meestal volstaat een verantwoording achteraf in het toetsingsadvies.

3.3.3 Voortoetsing en beoordeling van concept-MER'en

Vanaf 1993 beoordeelt de Commissie concept-MER'en in een beperkt aantal gevallen. De Commissie hanteert daarbij de volgende uitgangspunten waarbij het gaat om:

- een categorie projecten waar nog niet eerder m.e.r. voor is uitgevoerd en die niet met andere soorten projecten vergelijkbaar zijn;
- projecten waarbij een nieuwe of bijzondere voorspellingsmethode van de milieu-effecten wordt gehanteerd;
- projecten waar de Commissie in haar richtlijnenadvies aandacht voor een bijzonder aspect vraagt.

In 1996 was de Commissie in acht situaties van oordeel dat in elk geval één van bovenstaande criteria geldig was en ze heeft daarom acht voortoetsingen uitgevoerd.

3.3.4 Aanvulling op een milieu-effectrapport

Bij essentiële tekortkomingen in een MER kan het bevoegd gezag van de initiatiefnemer een aanvulling op het MER verlangen. De procedure voor aanvullingen is niet in de wet geregeld. Sinds 1995 kan hiervoor het 'Richtsnoer aanvullingen op een milieu-effectrapport', opgesteld door de minister van VROM worden gevolgd.

In 1996 werden bij 17 projecten aanvullingen opgesteld op het MER. Het betrof 26% van het totaal aantal toetsingen over 1996. In alle gevallen waarin de Commissie tot een aanvulling adviseerde kon na beoordeling van de aanvulling(en) alsnog positief worden geadviseerd.

In het cijfer over de aanvullingen zijn de extra toelichtingen op het MER, die vaak op verzoek van de Commissie tijdens de formele toetsingsperiode tot stand zijn gekomen, niet opgenomen.

Bij negen van de 17 projecten werd de procedure gevolgd zoals aanbevolen in het Richtsnoer, namelijk via een afzonderlijke bekendmaking met inspraak voorafgaande aan de besluitvorming. In de andere gevallen werd de procedure opgeschort totdat de aanvulling beschikbaar was en de Commissie deze bij haar eindoordeel kon betrekken. In al de gevallen bracht de Commissie advies uit over het MER én de aanvulling. Het bevoegd gezag maakte de aanvulling formeel openbaar bij de bekendmaking van het (ontwerp)besluit.

3.3.5 Ontheffingsadvies

In 1996 is er een positief ontheffingsadvies uitgebracht op grond van de Wet milieubeheer, artikel 7,5 lid 1 onder b over het structuurplan Land over de Waal. In haar beoordeling van het ontheffingsverzoek is de Commissie nagegaan, in hoeverre de omstandigheden van de in het MER woningbouw Regio Nijmegen beschreven activiteit wezenlijk verschilde met de situatie die in het structuurplan 'Land over de Waal' is beschreven. De Commissie concludeerde dat een nieuw MER geen andere informatie zou bieden dan het oorspronkelijke MER en de ontheffingsaanvraag reeds bevatte. De Commissie heeft enkele aanbevelingen gedaan voor de verdere besluitvorming die door de minister bij haar besluit tot verlening van de ontheffing op 15 maart 1996 zijn overgenomen.

Het Nederlandse m.e.r.-systeem scoort positief volgens prof. C. Wood

Discussie tijdens het symposium

V.l.n.r.: tolk, prof. C. Wood, mr. J.H. van den Heuvel, prof. dr. A.B. Ringeling, drs. H.G. Ouwerkerk, jhr.drs. P.A.C. Beelaerts van Blokland

Minister de Boer in gesprek met de voorzitter van de ECW-Commissie prof.dr. A.B. Ringeling

4. OVERIGE WERKZAAMHEDEN EN ONTWIKKELINGEN

4.1 Ontwikkelingen relevant voor Nederlandse m.e.r.

10-jarig bestaan van de Commissie voor de m.e.r.

Op 13 mei 1996 was het precies tien jaar geleden dat de Commissie voor de m.e.r. werd geïnstalleerd nadat de m.e.r.-regeling was opgenomen in de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne (Wabm), de voorloper van de Wet milieubeheer. Ter gelegenheid van die verjaardag organiseerde de Commissie op 13 mei voor de gebruikers van m.e.r. een symposium in de Rolzaal van de Staten-Generaal in Den Haag getiteld: 'Tien jaar en hoe nu verder?' Tijdens het symposium werd stil gestaan bij de ervaringen over de afgelopen tien jaar en werd nagedacht over de toekomst van m.e.r. en de rol van de Commissie daarbij. Daartoe was de minister van VROM, mevrouw M. de Boer uitgenodigd haar visie te geven op het verleden en de toekomst van m.e.r. In die visie schetste de minister dat m.e.r. als beleidsinstrument zijn sporen heeft verdiend en dat de Commissie voor de m.e.r. daarin een hoofdrol speelt in de positie van formeel onafhankelijk adviseur die in de wetgeving is verankerd en die bij de totstandkoming van de wettelijke regeling in 1986 nog was versterkt door de Tweede Kamer. Daarnaast gaf de minister aan dat er ook kritiek te beluisteren valt op m.e.r. Dat komt in belangrijke mate omdat m.e.r. een veeleisend instrument is, dat daardoor als lastig wordt ervaren. De minister ging verder in op de aanbevelingen in het tweede advies van de Evaluatie Commissie Wm (ECW) over de evaluatie van de m.e.r.-regeling dat haar, voorafgaand aan haar toespraak, was overhandigd door prof.dr. A.B. Ringeling, voorzitter van de ECW.

De viering van de tiende verjaardag van de Commissie voor de m.e.r. was namelijk door de ECW aangegrepen om dit tweede advies in de openbaarheid te brengen (zie verderop in dit Jaarverslag waar nader wordt ingegaan op het ECW-advies en de betekenis daarvan voor de rol van de Commissie voor de m.e.r.). De serie van inleidingen tijdens het symposium was geopend door prof. C. Wood van de Universiteit van Manchester (UK) en de directeur van het aldaar gevestigde EIA-Centre, die opmerkte dat de Nederlandse m.e.r. gunstig vergelijkt met andere m.e.r.-systemen in het buitenland. Voor die vergelijking had prof. C. Wood 14 criteria ontwikkeld. Het Nederlandse m.e.r. systeem scoort duidelijk positief op 13 van de 14 criteria. Alleen het m.e.r.-systeem van de deelstaat West-Australië scoort nog beter, volgens prof. C. Wood. Als laatste inleider sprak drs. H.G. Ouwkerk, burgemeester van Groningen die als bestuurder m.e.r. uit eigen ervaring kent als een instrument dat de geloofwaardigheid en gezaghebbendheid van m.e.r.-plichtige besluiten kan bevorderen. Ter illustratie besprak hij vier voorbeelden uit de praktijk van m.e.r.: de aardgasontzwapelingsinstallatie te Emmen, de tien jaren programma's Afvalstoffen, de uitbreiding van de Luchthaven Maastricht en de bovengrondse opslag van radio-actief afval in Borsele.

Het symposium werd afgesloten met een discussie onder leiding van jhr.drs. P.A.C. Beelaerts van Blokland, commissaris van de Koningin in de provincie Utrecht en voorzitter van het bestuur van het Interprovinciaal Overleg. Aan de discussie namen deel de sprekers, waarbij mr. J.H. van den Heuvel, directeur bestuurszaken van het directoraat-generaal Milieubeheer optrad namens de minister van VROM. Inzet van de discussie was een notitie voorbereid door de Commissie voor de m.e.r. getiteld 'Het nut van de Commissie m.e.r.' In die notitie wordt het nut van de Commissie vooral afgemeten aan het effect dat haar advie-

zen hebben op de kwaliteit van de milieu-informatie en niet zozeer aan het effect van de adviezen op de rol van het milieubelang in de besluitvorming. De notitie van de Commissie stelt dat vooralsnog geen alternatieven bestaan of zijn te ontwikkelen die leiden tot een betere uitvoering van taken zoals die volgens de wettelijke regeling door de Commissie behoren te worden vervuld. In haar toespraak had de minister van VROM reeds een voorschot op de discussie genomen door te stellen dat in de eerstkomende jaren milieu-inclusief denken als streefbeeld nog niet zo gewoon is geworden dat er geen taak meer zou zijn voor m.e.r. en de Commissie voor de m.e.r. Deze stelling werd bevestigd in de paneldiscussie met de aantekening dat m.e.r. op nieuwe behoeften en ontwikkelingen moet inspelen, zoals de toepassing van m.e.r. op planniveau, met gebruikmaking van de flexibiliteit die de regeling nu al biedt.

Het tweede advies van de ECW over de evaluatie van de m.e.r.-regeling

Op 13 mei 1996 bracht de Evaluatie Commissie Wet milieubeheer (ECW) haar tweede advies uit over de evaluatie van de m.e.r.-regeling. Dit gebeurde op het symposium dat de Commissie voor de m.e.r. op die dag had georganiseerd voor de viering van de tiende verjaardag van de Commissie voor de m.e.r. met aanbidding van het advies aan de minister van VROM, mevrouw M. de Boer door de voorzitter van de ECW, prof.dr. A.B. Ringeling.

Het ECW-advies concludeert dat m.e.r. een redelijk tot goed functionerend instrument is. In opdracht van de ECW was onderzoek naar de doorwerking van m.e.r. verricht. De onderzoeksresultaten geven aan dat in 71 tot 79% van de ongeveer 100 geanalyseerde m.e.r.'s sprake is van doorwerking afhankelijk van de gehanteerde definitie van doorwerking. (Zie het tweede advies van de ECW: 'Naar een duurzame m.e.r.', mei 1996).^{3]}

Van de zeven aanbevelingen die het ECW advies formuleert, gaan twee aanbevelingen specifiek in op betrokkenheid van de Commissie voor de m.e.r.:

- Laat de Commissie voor de m.e.r. adviseren over het voorgenomen beoordelingsbesluit (voor de beoordeling door het bevoegd gezag van de m.e.r.-plicht voor projecten die staan in de bijlage D bij het besluit m.e.r.).
- Gebruik meer dan tot nu toe de Commissie voor de m.e.r. als 'kennispool'.

Ten aanzien van de eerste van de beide aanbevelingen stelde de minister van VROM in haar toespraak op 13 mei 1996 na ontvangst van het ECW-advies dat uitvoering van die aanbeveling de verantwoordelijkheid van het bevoegd gezag zou doen verschromelen. Als de Commissie zou worden ingeschakeld als adviseur bij de behandeling van de m.e.r.-beoordelingsplicht voor bijlage D-activiteiten, dan bestaat inderdaad de kans dat het bevoegd gezag zichzelf geen mening vormt over het nut en de wenselijkheid van uitvoering van m.e.r. voor bijlage D-activiteiten en het advies van de Commissie voor de m.e.r. in feite de m.e.r.-plicht van deze activiteiten zou gaan bepalen. Deze door de ECW aanbevolen advisering vertoont gelijkenis met de advisering die de Commissie voor de m.e.r.

3 Het onderzoek definieert dat sprake is van 'gewone' doorwerking indien een m.e.r. bijdraagt aan een verandering van acties van een actor of van beelden die leven bij een actor die actief is in het besluitvormingsproces waarvoor de m.e.r. is doorlopen. Van 'brede' doorwerking is sprake als de m.e.r. doorwerkt in andere processen en situaties dan waarvoor de m.e.r. is doorlopen. Daarnaast onderscheidde het onderzoek ook nog 'gewogen' doorwerking die van toepassing is indien de actoren vinden dat de gerealiseerde gewone doorwerking opweegt tegen de kosten van die doorwerking gemeten in tijd en in een eventueel langere looptijd. Van de 98 bestudeerde gevallen werd gerapporteerd dat in 29 gevallen geen sprake was van gewogen doorwerking, in eveneens 29 gevallen was die gering en in 40 gevallen redelijk tot groot.

van 1986 tot 1992 was opgedragen bij verzoeken om ontheffing van de m.e.r.-plicht op grond van de claim dat een voorgenomen activiteit geen belangrijke gevolgen voor het milieu zou hebben. Ook in die gevallen bepaalde de Commissie voor de m.e.r. in feite met haar adviseringen mede tot het al dan niet uitvoeren van m.e.r. Het speet de Commissie niet toen in 1992 deze ontheffingsmogelijkheid op aandringen van de Europese Commissie kwam te vervallen.

De tweede aanbeveling over het betere gebruik van de Commissie voor de m.e.r. als kennispool achtte de minister van VROM een interessante uitdaging, die goed aansluit bij de rol van de Commissie als 'collectief m.e.r. geheugen'. De aanbeveling dient daartoe nader uitgewerkt te worden. Omdat de Commissie voor de m.e.r. in deze aanbeveling rechtstreeks wordt aangesproken, heeft de Commissie intensief nagedacht over de kennispoolfunctie. Het eerste resultaat is neergelegd in een discussienotitie ten behoeve van de beantwoording van het ECW-advies in het regeringsstandpunt over m.e.r. dat wordt voorbereid door de Ministeries van VROM en van LNV. De discussienotitie formuleert de uitgangspunten voor de kennispoolfunctie gevolgd door een analyse welke vormen van kennis per drager (op papier, digitaal en bij de secretarissen en voorzitters) aanwezig zijn bij de Commissie en welke vragen haar bereiken uit binnen- en buitenland. Tenslotte presenteert de discussienotitie enkele opties die vraag en aanbod op elkaar trachten af te stemmen met inachtnaam van de factoren tijd en kosten.

Wat betreft de overige aanbevelingen van de ECW wijdt het advies in nog twee van haar aanbevelingen aandacht aan de rol van de Commissie voor de m.e.r. Het gaat om de volgende aanbevelingen:

- De thans bestaande m.e.r.-procedure dient in de procedure tot verlening van de Wm-vergunning te worden ingebed (waarbij volgens de ECW de Commissie voor de m.e.r. in een dergelijke aangepaste procedure haar adviesrol dient te behouden).
- Wijzig de regeling van de verplichte evaluatie achteraf (zie ook hieronder). Deze ex post evaluatie hoeft niet verplicht te zijn, maar kan in of bij het besluit waarvoor het MER is opgesteld, worden bepaald door het bevoegd gezag. (De ECW is van mening dat de Commissie voor de m.e.r. in de toetsing van MER'en de vraag naar de wenselijkheid van ex post evaluatie dient mee te nemen).

Evaluatie achteraf

Omdat voor het milieu niet zozeer de voorspelde effecten, als wel de werkelijke effecten van belang zijn, bevat de m.e.r.-regeling een verplichte evaluatie achteraf voor ieder m.e.r.-project. Op grond van de evaluatieresultaten kunnen onverhoopt nadelige milieugevolgen nog worden bijgestuurd, terwijl de evaluatieresultaten ook van belang zijn voor toekomstige op te stellen milieu-effectrapporten, of andere vergelijkbare projecten.

Bij diverse bevoegde instanties wordt op dit moment gediscussieerd over en gewerkt aan het invullen van de evaluatieverplichting (Rijkswaterstaat, Provincies Limburg, Noord-Brabant, Zuid-Holland en Friesland).

In haar advies over het functioneren van de m.e.r.-regeling is de Evaluatie Commissie Wet milieubeheer (ECW Advies, mei 1996) ook ingegaan op evaluatie achteraf.

De ECW was van mening^{4]} dat de evaluatie achteraf nog onvoldoende van de grond komt. Zij baseerde haar uitspraak voornamelijk op een in 1995 gehouden enquête onder m.e.r.-actoren^{5]}. Een goede getalsmatige onderbouwing van de stelling kon echter niet worden gegeven, omdat complete, systematische gegevens over evaluatie nergens aanwezig zijn.

De ECW stelt voor^{6]} de bestaande evaluatieverplichting in de Wet milieubeheer te vervangen door een regeling waarin het bevoegd gezag zelf bepaalt of een evaluatie-onderzoek zal worden uitgevoerd. Door de Projectgroep Werkprogramma m.e.r. is een notitie over evaluatie achteraf opgesteld om invulling te geven aan de aanbevelingen van de ECW. Deze notitie zal gebruikt worden bij de standpuntbepaling van de ministers over m.e.r. en het ECW advies in het voorjaar 1997.

In de notitie wordt voorgesteld de komende jaren ervaring op te doen met zogenaamde 'selectieve evaluatie', mede ook bij (gerealiseerde of in uitvoering zijnde) projecten waarvoor de bestaande evaluatieverplichting tot dusver nog niet is ingevuld. De keuze om voor een project al dan niet evaluatie-onderzoek uit te voeren, dient daarbij expliciet te worden gemotiveerd aan de hand van gebruiksdoelen en selectiecriteria. Nadere regelgeving (Handleiding, Richtsnoer, of Algemene maatregel van bestuur) wordt wenselijk geacht om aansturing te geven bij de beoordelingsmethodiek en de wijze van invulling van de evaluatieverplichting. De wijze van uitvoering van de evaluatie werd immers in de Wet milieubeheer, tot meer ervaring zou zijn opgedaan, in feite vrij gelaten. In de notitie wordt tevens de mogelijkheid geopperd om de Inspecties een taak te geven bij de controle op handhaving, terwijl aan de Commissie zal worden gevraagd de stand van zaken met evaluatie bij te houden (m.e.r.-bibliotheek) en zorg te dragen dat de relevante resultaten uit evaluatie onderzoeken worden gesignaleerd, verspreid en in nieuwe projecten verwerkt (kwaliteitsverbetering van de adviezen).

Omdat de belangstelling voor evaluatie achteraf op dit moment relatief groot is, heeft de Commissie in dit jaarverslag reeds een start gemaakt met het actualiseren van de gegevens over evaluatie achteraf, hetgeen uit bijlage 6 (overzicht van procedures) en bijlage 7 (projectbeschrijvingen) blijkt.

Basisrichtlijnen

Behalve in artikelen, cursussen, trainingen en mondelinge informatievoorziening worden ervaringen en leerpunten door de Commissie ook vertaald in zogenaamde 'basisteksten'. Deze fungeren als uitgangspunten bij het opstellen van adviezen door werkgroepen van de Commissie. Daarbij heeft de Commissie het afgelopen jaar gewerkt aan zowel een tekst die tips, suggesties en randvoorwaarden formuleert die van toepassing zijn op *ieder* m.e.r. ('basistekst richtlijnenadvies'), als die van toepassing zijn op bepaalde *typen* projecten (bijvoorbeeld wegen en dijken). De gedachte achter het werken met basisteksten is dat de consistentie tussen adviezen van verschillende werkgroepen van de Commissie hierdoor beter en duidelijker zichtbaar wordt. Ook kunnen werkgroepen zich de tijd besparen die nodig is voor het opstellen van het algemene gedeelte, en in plaats hiervan

4 Evaluatie Commissie Wet milieubeheer, Naar een duurzame milieu-effectrapportage, mei 1996, pagina 8 en 9.

5 Dit betreft een enquête die vanuit de Rijksuniversiteit Groningen is toegestuurd aan vertegenwoordigers van belangrijke initiatiefnemers (RWS, provincies, grote bedrijven), bevoegde instanties (provincies, ministeries, grote gemeenten en waterschappen), 'grote m.e.r.-makers', de Commissie m.e.r. en landelijke milieubelangenorganisaties. De enquête is door 222 respondenten ingevuld.

6 Evaluatie Commissie Wet milieubeheer, Naar een duurzame milieu-effectrapportage, mei 1996, pagina 38 en 39.

hun kennis en creativiteit richten op het toespitsen van het advies op de specifieke eigenschappen van het project, de situatie waarin het project plaatsvindt en de context van de besluitvorming.

Ten behoeve van het opstellen van de 'basistekst richtlijnenadvies' is een onderzoek uitgevoerd naar de opbouw van richtlijnenadviezen. Uit een analyse van circa 50 adviezen blijkt dat een gemiddeld richtlijnenadvies voor circa 25% bestaat uit richtlijnen die voor iedere m.e.r.-plichtige activiteit van belang (kunnen) zijn (bijvoorbeeld 'bested met name aandacht aan permanente, langdurige en onomkeerbare milieueffecten'). De rest van het advies bestaat uit richtlijnen die specifiek gelden voor het type project (35% van de tekst) en voor het specifieke project waarvoor het MER opgesteld wordt (40% van de tekst). Op grond van een discussie waarbij het volledige secretariaat van de Commissie betrokken was, is voor het algemene gedeelte van het advies een basistekst geformuleerd. Deze wordt bij alle adviezen als uitgangspunt gehanteerd. Alleen op grond van een inhoudelijke discussie in de werkgroep kan de basistekst – op grond van goede argumenten – door een werkgroep aangepast worden. De basistekst is in de loop van 1996 geëvalueerd en waar nodig aangepast.

Wat betreft basisteksten voor *specifieke typen* projecten, is de vormgeving van basisteksten voor wegenprojecten het verst gevorderd. De aanzet voor het opstellen van deze teksten komt overigens van Rijkswaterstaat, toen men daar met 'basisrichtlijnen' wilde gaan werken. De Commissie heeft ingespeeld op deze wens en heeft naar aanleiding van de teksten die voor basisrichtlijnen zijn opgesteld, een basisrichtlijnenadvies opgesteld. Tijdens de opstelling van een advies gaan werkgroepleden na welke elementen uit de basistekst moeten worden toegespitst op de lokale situatie. Op die manier kan aan de basistekst worden toegevoegd, maar er zal ook worden geschrapt. Op grond van de eerste ervaringen met de basistekst is deze inmiddels al een eerste keer bijgesteld.

Op dit moment beziet de Commissie in hoeverre basisteksten ook opgesteld kunnen worden voor landinrichtings- en dijkverbeteringsprojecten, omdat deze ook veelvuldig voorkomen.

Gezondheid en m.e.r.

Gezondheidsaspecten van activiteiten staan sterk in de belangstelling van publiek en bestuur. Ook bij m.e.r. komt het onderwerp ter sprake. Uit onderzoek is gebleken dat er veel leemten in kennis bestaan over de precieze blootstellingsrelaties dat wil zeggen dat onbekend is welke gezondheidseffecten door welke emissies worden veroorzaakt en de eventuele synergie en cumulatieve effecten ervan. Ook de Commissie heeft het thema gezondheid niet altijd consistent benaderd. Om bovengenoemde knelpunten op te lossen is de Commissie begonnen met het opzetten van een meer systematische en consistente aanpak voor gezondheidseffecten in m.e.r. Voor elk stadium in het m.e.r.-proces zal worden aangegeven welke verbeteringen er mogelijk zijn. Hierbij zal ook de inzet van andere m.e.r.-participanten belangrijk zijn.

LCA

Evenals in 1995^{7]} heeft de Commissie ook in 1996 ervaring opgedaan met voor- en nadelen van de toepassing van levenscyclusanalyse (LCA) in strategische m.e.r. De toetsing van de LCA die uitgevoerd is voor het MER Meerjarenplan

7 Bij het MER Tienjarenprogramma Afvalstoffen 1995-2005 (TJP)

Gevaarlijke Afvalstoffen II (MJP)⁸⁾] onderstreept grotendeels de conclusies die ook bij het Tienjarenprogramma zijn getrokken:

- LCA is een waardevolle toevoeging aan het strategisch m.e.r. instrumentarium;
- de methode is in potentie beter en meeromvattend dan de op dit moment veelal gebruikte methoden, zoals voorspelling aan de hand van een beperkte set indicatoren;
- LCA is echter nog steeds in ontwikkeling en het gebruik ervan brengt daarom op dit moment nog enkele belangrijke nadelen met zich mee. Zo geeft de methode niet voor alle milieueffecten inzicht in de werkelijke omvang van de te verwachten effecten. Dit wordt deels veroorzaakt door de wijze van kwantificering en deels door kennislacunes. Hierdoor – en vanwege de complexiteit van de methode – is de methode weinig inzichtelijk voor niet-LCA-ingewijden zoals bestuurders en insprekers;
- het aanwezig zijn van zowel voor- als nadelen betekent dat van geval tot geval goed afgewogen moet worden of LCA gehanteerd wordt, dan wel een traditioneler en eenvoudiger instrument, zoals het gebruik van kentallen/indicatoren;
- het gebruik van LCA voor strategische besluitvorming is voorlopig vooral zinvol als één van de hulpmiddelen voor het vaststellen en verklaren van relatieve verschillen tussen alternatieven. De methode is daarbij geschikt voor het vergelijken van alternatieven op globale milieuthema's, zoals broeikas-effect, aantasting van de ozonlaag en uitputting van grondstoffen. Echter, voor een vergelijking op milieuthema's waarbij de specifieke locatie van een activiteit van belang is (bijvoorbeeld toxiciteit en aantasting) zullen veelal aanvullende analyses noodzakelijk zijn;
- inzet van LCA in zijn huidige ontwikkelingsstadium zal altijd een grote mate van interpretatie vergen, waaraan in de m.e.r. en de besluitvorming gebaseerd op de resultaten van de LCA, voldoende aandacht besteed moet worden;
- de voortgaande ontwikkeling van LCA en het opdoen van praktijkervaring met dit instrument is voor strategische m.e.r. van groot belang.

Tijdens de toetsing van het MER voor het MJP werd de Commissie door het bevoegd gezag gevraagd naar haar mening over het eventueel verplicht stellen van LCA als effectvoorspellingsmethode in het MER voor de vergunningverlening. De Commissie heeft als haar mening uitgesproken, dat deze inspanning op dit moment redelijkerwijs niet van een opsteller van een vergunningenMER gevraagd kan worden. Een LCA vereist het verzamelen van een grote hoeveelheid basisinformatie. Dit brengt een werkbelasting met zich mee die onevenredig groot is ten opzichte van de onzekerheden die op dit moment nog kleven aan de resultaten die LCA oplevert. Wél vindt de Commissie het een goed idee om vergunningenMER'en voor gevaarlijk afval te richten op de effecten die in het MER voor het MJP als de meest belangrijke naar voren zijn gekomen: de zogenaamde 'zwaartepunten'. Indien in alle vergunningenMER'en stelselmatig om deze informatie gevraagd zou worden, wordt de basisinformatie opgebouwd die nodig is

8 In dit MER wordt LCA met name toegepast voor een vergelijking van verwerkingstechnieken voor gevaarlijk afval. Deze vergelijking resulteert in het aanwijzen per type gevaarlijk afval van een zogenaamde 'minimumstandaard'. Bij vergunningaanvragen voor een bepaalde techniek zal de te vergunnen techniek met deze minimumstandaard worden vergeleken.

om te zijner tijd een betrouwbaarder LCA voor het nieuwe MJP te kunnen uitvoeren.

4.2 Cursussen, seminars en workshops

In 1996 leverden medewerkers van het secretariaat, Commissieleden en (plaatsvervangend) voorzitters van de Commissie diverse bijdragen over m.e.r. aan cursussen, congressen, seminars en andere bijeenkomsten. Enkele hiervan zijn eenmalig, maar een groot aantal keert jaarlijks terug. De belangrijkste bijdragen worden onderstaand genoemd.

Voorlichting binnenland

- *Colleges inleiding m.e.r. en rollenspel op onderwijsinstellingen*
 - Rijksuniversiteit Limburg (studenten gezondheidszorg)
 - Landbouwwuniversiteit Wageningen, vakgroep Agrarisch Recht
 - Hogeschool Amsterdam, Milieutechnologie en milieubeheer
 - Universiteit Utrecht, vakgroep milieukunde, Aqua Summer course
 - Universiteit Utrecht, vakgroep milieukunde, EIA cursus
 - Hogeschool Larenstein
 - Hogeschool Brabant
- *Bijdragen aan meerdaagse cursussen*
 - Milieu voor projectmanagers
 - Milieu en ruimtelijke ordening
 - Basiscursus m.e.r.
 - Vergelijken alternatieven
 - M.e.r. in ruimtelijke ordeningsprojecten
 - Basiscursus m.e.r. Rijkswaterstaat
- *Voorlichting voor overheid en bedrijfsleven*
 - Congres Erasmus Universiteit, Evaluatie en toekomst van de m.e.r.
 - Waterbeheer en m.e.r., themadag baggerspecie
 - Inleiding ten behoeve van Bureau Adviseur beroepen Milieubeheer en Bureau Stichting Adviseur Bestuursrechtspraak Milieu en Ruimtelijke Ordening
 - Symposium afvalverwerking
 - NIROV expert meetings (Stedelijke compensatie, mobiliteit, emancipatie, coördinatieregelingen bestuursrecht)
 - M.e.r.-cursus gemeente Groningen
 - Workshop dijkverbetering en m.e.r.
 - Rijksdienst Monumentenzorg
 - M.e.r. en drinkwater (VVM, KiWi)
 - Forum milieu-effectrapportage, Universiteit Nijmegen
 - Workshop Grote Ruimtelijke ordeningsprojecten en M.e.r., Provincie Zuid-Holland Workshop m.e.r. en fauna

Buitenlandse activiteiten en contacten

- Ontvangst en voorlichting voor buitenlandse bezoekers uit België, Duitsland, Rusland, Indonesië/ITC, Hong Kong,
- Deelname bijeenkomst EIA Centres van lidstaten van de Europese Unie in Brussel
- Strategic Environmental Assessment Conference, Vienna

- Nato CCSM workshop 'Methodology, focalization, evaluation and scope of EIA', Portugal
- Nato CCSM workshop 'SEA and physical planning', Polen
- Bijdragen aan de EA Effectiveness Study en de IAIA Conferentie in Portugal International EIA Symposium, Japan
- M.e.r. cursus, Litouwen
- Workshop grensoverschrijdend m.e.r., Breda
- Workshop EIA and SEA voor buitenlandse vertegenwoordigers in het kader van ontwikkelingssamenwerking
- Brussel, European Commission, EIA Seminar, North-South Relations, DG1

4.3 Internationale bijeenkomsten over m.e.r.

International Environmental Assessment Effectiveness Study

De 'International Study of Effectiveness of Environmental Assessment (EA)' die in 1993 werd gestart als een gezamenlijk initiatief van de Canadian EA Agency (CEAA) en de International Association for Impact Assessment (IAIA) werd in 1996 afgerond tijdens de jaarlijkse bijeenkomst van IAIA die plaatsvond in Estoril Portugal van 20 tot 22 juni 1996. De studie heeft tot doel een overzicht te geven van de 'state of the art' op m.e.r. gebied. In het eindrapport dat door B. Sadler, directeur van de studie werd opgesteld en gepresenteerd in Portugal is uitgebreid aandacht besteed aan de onderwerpen die traditioneel onderwerpen van m.e.r. zijn, aan nieuwe ontwikkelingen zoals strategische m.e.r. (Strategic EA afgekort tot SEA) en verder aan uitdagingen voor de toekomst waaronder m.e.r. en duurzaamheid en cumulatieve effectrapportage.

De Commissie voor de m.e.r. is actief betrokken geweest bij deze studie. Vertegenwoordigers van de Commissie namen deel aan de verschillende bijeenkomsten die in het kader van de studie plaatsvonden in 1993 in Sjanghai (IAIA '93 bijeenkomst), in 1994 in Quebec (EA Summit en IAIA '94 bijeenkomst), Den Haag (Workshop on Strategic EA), in 1995 in Canberra (EIA Process Strengthening Workshop), Durban (IAIA '95 bijeenkomst) en tenslotte in Amsterdam (Final Workshop of the Steering Committee) en Estoril (IAIA '96).

De Commissie heeft bijgedragen aan de inhoud van diverse onderdelen van dit eindrapport. Daarnaast is de Commissie mede-auteur van een rapport getiteld 'SEA, Status, challenges and future directions', dat als nr. 53 in de m.e.r.-reeks van publicaties van het Ministerie van VROM verscheen in 1996.

Dit rapport presenteert en vergelijkt de ontwikkelingen en ervaringen op het gebied van SEA in een geselecteerd aantal landen en internationale organisaties. De ontwikkelingen en ervaringen zijn geïllustreerd met een groot aantal case studies van praktijktoepassingen op het formuleren van beleid en het besluiten over programma's en plannen waarbij het milieu in belangrijke mate betrokken is.

Verdere bijdragen van de Commissie aan de studie zijn:

- het hoofdstuk over toetsing in het 'Rapport of the EIA Process Strengthening Workshop' in Canberra, Australië in april 1995 (naast bijdragen over scoping, significance of impacts, EIA follow up and management);
- 'EA Country Status Reports' (door de Commissie via een enquête verzamelde en statistisch bewerkte informatie over de m.e.r.-systemen van

23 landen en 2 internationale organisaties) dat zal verschijnen in de m.e.r.-reeks van publicaties van het Ministerie van VROM.

In de marge van de studie heeft de Commissie nog een bundel van zeven Engelstalige artikelen en twee case studies over m.e.r. in Nederland doen verschijnen die werd verspreid tijdens de IAIA '96 bijeenkomst in Estoril.

De bundel is getiteld: 'EIA in the Netherlands, experiences and views presented by and to the Commission for EIA'. Deze bundel is de tweede in een serie die begon met een soortgelijke bundel die werd verspreid tijdens IAIA '94 in Quebec. Het is de Commissie namelijk gebleken dat buiten Nederland veel vraag bestaat naar informatie over het Nederlandse m.e.r.-systeem en de rol van de onafhankelijke m.e.r.-Commissie daarin. De publicaties van 1994 en 1996 voldoen in belangrijke mate aan die vraag.

NATO-workshops

In 1996 heeft een tweetal workshops plaatsgevonden, die georganiseerd waren door NATO/CCMS (Committee on the Challenges to Modern Society). Deze workshops stonden in het kader van de pilot study: Methodology, Evaluation and Scope of Environmental Impact Assessment. Deze pilot study bestaat uit meer publicaties. In de publicaties worden over een thema de stand van zaken en ervaringen van de deelnemende landen beschreven. De workshops in 1996 hadden als thema: 'strategische m.e.r.' en 'strategische m.e.r. en Ruimtelijke Ordening'.

4.4 Beoordeling Tsjechische MER 'Rajchěrov Bungalowpark'

De Commissie is gevraagd te bemiddelen bij de inschakeling van een deskundige voor de toetsing van een Tsjechisch MER. Het verzoek kwam van het Ministerie van Buitenlandse Zaken via Hr.Ms. Ambassade in Praag en liep via het Ministerie VROM

Het project betreft een initiatief van enkele Nederlandse investeerders die in het grensgebied met Oostenrijk ten Zuiden van Praag een bungalowpark willen bouwen. Het plangebied is jarenlang tijdens het communistische tijdperk verboden gebied geweest vanwege de nabijheid van de Oostenrijkse grens. Er heeft zich daar gedurende meer dan 40 jaar ongestoord natuur kunnen ontwikkelen. De lokale bevolking is vóór de uitvoering van de activiteit (werkgelegenheid, economische activiteit), terwijl landelijke milieugroepen tegen zijn en bang zijn dat de milieu- en uitstralingseffecten van het park zeer nadelig zijn. Het Tsjechische m.e.r.-systeem vereist de inschakeling van een onafhankelijke deskundige (een eenpersoonswerkgroep) die het MER en het voornemen moet toetsen op juistheid en milieu-beïnvloeding. Deze deskundige was een Tsjechische ingenieur die zijn standpunt uitbracht op de hoorzittingen van de m.e.r. De milieu-groeperingen hadden de Nederlandse ambassade benaderd met het verzoek na te gaan of het mogelijk zou zijn een lid van de Nederlandse m.e.r.-commissie te vragen een second opinion te formuleren over het MER naast de mening van de onafhankelijke Tsjechische deskundige.

De Tsjechische m.e.r.-regeling verzet zich niet tegen deze inschakeling van een extra onafhankelijke deskundige. De milieu-groeperingen hadden in een brief aan de Ambassade bij voorbaat het vertrouwen uitgesproken in de Nederlandse deskundige en diens oordeel over de volledigheid, juistheid en toereikendheid van de MER-informatie te respecteren, ook als die positief zou uitvallen over het MER. Vooral vanwege deze verklaring van de milieu-groeperingen vond de Com-

missie dat meegewerkt moest kunnen worden. Zij bemiddelde bij het zoeken naar een geschikte deskundige (in overleg met de afdeling m.e.r. van VROM) en vond prof.dr.ir. F.M. Maas bereid. Zijn werk betrof bestuderen MER, locatiebezoek, overleg met Tsjechische deskundige, bijwonen hoorzittingen en rapporteren).

Het advies bestond uit drie delen: beoordeling toereikendheid van de informatie in het MER, commentaar op de aanbevelingen en voorwaarden die zijn gegeven door de Tsjechische deskundige en bespreking van een mogelijke alternatieve ontwikkeling op een nabijgelegen locatie die minder ingrijpend zal zijn voor het milieu. Deze alternatieve ontwikkeling is schetsmatig uitgewerkt op kaart. Er worden daarbij twee alternatieve locaties onderscheiden: een die een kleine verschuiving naar het Noorden ('omklalalternatief') inhoudt, maar binnen het plangebied blijft en een locatie verder naar het Noorden buiten het plangebied. Hoewel de initiatiefnemer voor het laatste alternatief weinig voelt bestaat wellicht de mogelijkheid om met behulp van een landbouwfonds de benodigde grond te kopen. De milieugroeperingen voelen weinig voor het 'omklalalternatief' omdat dit, hoewel minder, nog steeds schade aan de natuur en het bijzondere hydrologische systeem zal brengen. Zij willen een geheel nieuw MER.

Alhoewel de districtsbestuurders aanvankelijk van oordeel waren dat het MER voldoende was hebben zij, op grond van het Nederlandse advies, besloten dat er een aanvulling (een nieuw fenomeen in de Tsjechische m.e.r.-wetgeving) op het MER moet komen waarin het 'omklalalternatief' nader zal worden uitgewerkt. De publieke belangstelling voor dit project zal hoogstwaarschijnlijk ook hierbij een rol hebben gespeeld. De opdracht is gegeven aan andere deskundigen dan degenen die het oorspronkelijke MER hebben opgesteld.

4.5 Personeelsuitlening

Dit jaar hebben in tegenstelling met de twee voorgaande jaren geen uitwisselingen van werkgroepsecretarissen met functionarissen elders in m.e.r.-veld plaatsgevonden. Wel heeft een werkgroepsecretaris van februari tot augustus de afdeling m.e.r. van het Ministerie van VROM ondersteund bij het uitvoeren van werkzaamheden.

Belangrijkste taak vormde het opzetten van het zogenaamde *Werkprogramma m.e.r.*

Dit werkprogramma vormt enerzijds een uitvloeisel van de *Perspectievennota m.e.r.* Anderzijds dient het ter voorbereiding op het regeringsverslag over het tweede advies van de Evaluatiecommissie Wet milieubeheer (ECW).

5. ADVISERINGEN VOOR HET DGIS

In maart 1993 is, met instemming van de ministers van VROM en van LNV, een overeenkomst gesloten tussen de Commissie en het Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking (DGIS) van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. De overeenkomst houdt in dat de Commissie bij door DGIS te selecteren m.e.r.'s voor Nederlandse ontwikkelingssamenwerkingsprojecten met belangrijke implicaties voor het milieu richtlijnen- en toetsingsadviezen uitbrengt.

De overeenkomst, die op 1 juli 1993 effectief werd, is in principe aangegaan voor een periode van drie en een half jaar. Medio 1996 is de implementatie van het instrument m.e.r. binnen het DGIS geëvalueerd. De rol van de Commissie was onderdeel van deze evaluatie. Er werd besloten dat de overeenkomst tussen het DGIS en de Commissie zal worden verlengd, voorshands voor een periode van twee jaar. Momenteel wordt bekeken op welke wijze de samenwerking zal worden voortgezet.

Richtlijnen- en toetsingsadviezen

In 1996 zijn 15 adviezen uitgebracht, te weten zes richtlijnenadviezen, vijf toetsingsadviezen, een aanvullend richtlijnenadvies en een aanvullend toetsingsadvies. Voorts zijn twee adviezen uitgebracht ten behoeve van een geïntegreerde beoordeling van projecten in de watersector.

Vier richtlijnenadviezen werden uitgebracht voor de leerlooierijsector in Pakistan (te weten Punjab Tannery clusters, Masterplan Multan Tannery sector, Korangi Environmental Management Plan en Masterplan Sialkot Tannery sector). Daarnaast werden richtlijnenadviezen uitgebracht voor een goudwinningsproject in Suriname en een irrigatiekanaal (Ismailia-Cairo) in Egypte. Toetsingsadviezen werden uitgebracht voor een drinkwater- en sanitatieproject in Jemen, een haven in de Gaza strook en een landaanwinningsproject voor het verbeteren van de woonomstandigheden van een 'slum area' van de havenstad Guayaquil in Ecuador. Voor een project in Cartagena, Colombia waarbij een permanente opening tussen een lagune en de Caraïbische Zee wordt beoogd (een zogenaamde Tidal inlet) werd een toetsingsadvies alsook een aanvullend toetsingsadvies uitgebracht. In dit geval werkte de betrokken werkgroep van de Commissie nauw samen met deskundigen van het locale bevoegde gezag in Colombia. Dit gebeurde mede op verzoek en advies van de Nederlandse Ambassade in Colombia. Voor het Lac Sud bij de stad Tunis in Tunesië werd een toetsingsadvies alsmede een aanvullend richtlijnenadvies uitgebracht.

Secretariaatsmemoranda

In 1996 zijn er naast adviezen van de Commissie voor de m.e.r. op verzoek van het speerpunt milieu (DST/ML, na 1 september 1996 milieuprogramma DML/MI) van het DGIS ook zogenoemde secretariaatsmemoranda opgesteld over onderwerpen waarvoor om verschillende redenen (nog) geen m.e.r. kon worden toegepast en die toch belangrijke milieu-implicaties hebben. Deze memoranda worden opgesteld onder verantwoordelijkheid van het secretariaat van de Commissie. Er wordt geen werkgroep van deskundigen samengesteld, maar het secretariaat kan zich laten bijstaan door een deskundige voor de inbreng van specifieke kennis. Het secretariaat van de Commissie beoordeelt aan de hand van twee criteria of zij ingaat op het verzoek voor het opstellen van een dergelijk memorandum; uitzicht op inschakeling van de Commissie voor het opstellen van een richtlijnen of toetsingsadvies en het vergroten van het draagvlak voor m.e.r.

Secretariaatsmemoranda werden uitgebracht over projecten en/of programma's in Kenya, India, Honduras, China, Peru, Zimbabwe, Jamaica, Sri Lanka, Jemen, Tanzania, Nepal, Bangladesh en Laos. Voorts werden twee niet-projectgebonden secretariaatsmemoranda uitgebracht.

Voortzetting van de overeenkomst tussen het DGIS en de Commissie

Het evaluatie-rapport over de implementatie van de m.e.r.-procedure van het DGIS vormde in 1996 een belangrijk onderwerp van gesprek. In het evaluatie-rapport wordt aanbevolen dat de taken van de Commissie bij een verlenging van de overeenkomst kunnen worden uitgebreid als gevolg van de herijkingsoperatie⁹). De Commissie kan daardoor ook een rol krijgen bij:

- 'Training for awareness creation'; trainen van ambassadestaf en project-medewerkers met het doel meer inzicht te geven in de wijze waarop m.e.r. een bijdrage kan leveren aan kwaliteitsverbetering van projecten.
- 'Strengthening environmental institutions'; het versterken van nationale instituties op het gebied van milieu in OS-landen.
- 'Methodology development'; het toepassen van aangepaste vormen van m.e.r. (flexibele toepassing) en integratie van m.e.r. in de projectbeoordeling.
- 'Support to Embassies'; ondersteuning van de ambassades bij projectvoorbereiding en -uitvoering.

De visie van de Commissie op invulling van onder meer deze door de evaluatie aangegeven nieuwe taken is uitgewerkt in een notitie. De Commissie stelt daarin dat zij ervan uit gaat dat de advisering over richtlijnen en toetsing van m.e.r.'s een kerntaak zal blijven. De Commissie verwacht op basis van haar expertise en haar mandaat (onafhankelijke advisering) bij de implementatie van m.e.r. na voltooiing van de herijkingsoperatie een aantal nieuwe taken te zullen krijgen. Een van de nieuwe taken zou zijn het geven van trainingen. Deze taak kan alleen goed worden uitgevoerd indien de Commissie betrokken blijft bij advisering over m.e.r.'s.

In november 1996 ontving de Commissie een brief van het DGIS waarin werd aangegeven dat er een reactie op het evaluatierapport zal worden opgesteld met een globaal plan van aanpak inclusief de toekomstige rol van de Commissie. De visie van de Commissie zal daarvoor mede input vormen.

Workshops, seminars en andere bijeenkomsten

De Commissie verleende in 1996 medewerking aan onder andere de volgende workshops, studiedagen en andere bijeenkomsten:

- Conferentie in Bradford, Groot Brittannië 'Integrating Environmental Assessment and socio-economic appraisal in the Development Process'.
- 'Rethinking the process of project identification in development cooperation', Both Ends, Amsterdam.
- IAIA-conferentie in Portugal.
- Studiereis over EIA voor vertegenwoordigers van de Environmental Protection Council uit Jemen.
- Studietour over EIA voor vertegenwoordigers uit Bangladesh.
- Workshop SEA voor vertegenwoordigers uit Costa Rica, Bhutan en Benin.
- College EIA in ontwikkelingssamenwerking Universiteit Utrecht.

9 In het kader van de herijking van het buitenlands beleid worden bepaalde bevoegdheden ten aanzien van besluiten over projecten overgedragen aan de Nederlandse ambassades.

OS-jaarverslag

Begin 1997 zal de Commissie een apart jaarverslag uitbrengen betreffende haar activiteiten in het kader van m.e.r. en ontwikkelingssamenwerking in 1996.

DEEL 2

ERVARINGEN VAN DE COMMISSIE

6. Het collectieve m.e.r.-geheugen van de Commissie
7. Flexibele toepassing van m.e.r.
8. Ervaringen met m.e.r. voor landinrichtingsprojecten

CONCLUSIONS AND FUTURE RESEARCH

Although the current study was limited to a single site, it provides a first step in understanding the role of the environment in the development of the human brain. Future research should focus on the role of the environment in the development of the human brain in other cultures and environments.

6. HET COLLECTIEVE M.E.R.-GEHEUGEN VAN DE COMMISSIE

6.1 Inleiding

De Commissie is bij alle m.e.r.-projecten betrokken. Hierdoor heeft zij veel kennis en informatie over m.e.r. kunnen opbouwen en wordt daarom vaak benaderd met vragen over m.e.r. Voor zover de beschikbare menskracht dit mogelijk maakt, probeert zij deze vragen zo goed mogelijk te beantwoorden. Randvoorwaarde hierbij is wel, dat er een duidelijke relatie is met het werk en de taken van de Commissie zelf. Dat wil zeggen dat vragen alleen in overweging worden genomen, indien de beantwoording ervan de kwaliteit van de adviezen van de Commissie kan vergroten, dan wel een bijdrage kan leveren aan de kwaliteit van het totale m.e.r.-proces. Immers, hoe beter een m.e.r. uitgevoerd wordt, des te beter kan ook de Commissie haar werk doen. Dit artikel beschrijft de kennis en informatie die de Commissie heeft en geeft aan bij welke contactpersonen deze te halen is.

Voor alle duidelijkheid, dit artikel gaat niet over de vijfde aanbeveling uit het ECW¹⁰] advies om de Commissie m.e.r. meer te benutten als *kennispool*. Een dergelijke functie is veel breder dan het ad hoc beantwoorden van vragen en heeft bijvoorbeeld ook betrekking op het *actief* verzamelen en verspreiden van kennis op verzoek van derden. Omdat de discussie over de ECW aanbevelingen nog gaande is, wordt hier vooralsnog niet op in gegaan.

6.2 Welke kennis is aanwezig bij de commissie?

De kennis van de Commissie m.e.r. kan worden ingedeeld in 'milieukennis' en 'm.e.r.-kennis'.

6.2.1 Milieukennis

Het betreft kennis over activiteiten of plannen waarvoor een m.e.r. uitgevoerd wordt. Daarbij is er verschil tussen:

- a) kennis over de activiteiten zelf (bijvoorbeeld recente technische ontwikkelingen);
- b) kennis over de milieu-effecten van activiteiten, over milieu-effectbeoordelings- en over voorspellingsmethoden.

Deze kennis wordt op dit moment door het secretariaat van de Commissie niet systematisch verzameld. Alleen daar waar in bijzondere m.e.r.-procedures een nadere inventarisatie noodzakelijk blijkt voor de kwaliteit van adviseringen, wordt informatie verzameld door de werkgroepleden of door secretarissen (bijvoorbeeld literatuuronderzoek). De opgedane kennis wordt direct gebruikt bij het desbetreffende advies. In bijzondere gevallen wordt kennis op andere wijze

10 Zie paragraaf 4.1 van dit jaarverslag.

naar buiten gebracht, bijvoorbeeld artikelen in jaarverslagen¹¹) of in het blad KenMERken.

6.2.2 M.e.r.-kennis

Het betreft kennis over m.e.r.-processen en -procedures, met verschil tussen:

- a) kennis over m.e.r.-vaardigheden zoals juiste timing en uitvoering van verschillende procedurestappen;
- b) m.e.r.-data zoals bijvoorbeeld wie welk soort m.e.r. heeft doorlopen.

M.e.r.-data worden al vanaf de start van de werkzaamheden van de Commissie verzameld, opgeslagen en toegankelijk gemaakt (bijvoorbeeld op papier in jaarverslag en digitaal in het systeem 'Informer'). Kennis over m.e.r.-vaardigheden is vooral bij de secretarissen van de Commissie aanwezig. Naar deze kennis is veel vraag, vooral in de vorm van artikelen en bijdragen in cursusprogramma's (bijvoorbeeld landinrichting, wegen, dijken, rollenspel, trainingen). Daarnaast worden secretarissen gevraagd informatie te verstrekken op door anderen in binnen- en buitenland georganiseerde bijeenkomsten en studies (bijvoorbeeld over werkwijze en ervaringen van de Commissie, toetsing, scoping, alternatievenontwikkeling¹²). Vanwege de beperkte capaciteit van het secretariaat voert de Commissie op dit punt overigens een terughoudend beleid.

6.3 Waar is de kennis te krijgen?

Tabel 4.1 geeft een overzicht van de meest gevraagde kennis, waar deze aanwezig is en op welke wijze deze is te verkrijgen.

Tabel 4.1

Gevraagde kennis	Waar aanwezig?	Hoe te krijgen?
<ul style="list-style-type: none"> • Projectinformatie: zoals <i>adviezen van de Commissie, startnotities, de richtlijnen, besluiten en verdere achtergronddocumentatie</i>; • Algemene m.e.r.-informatie: <i>studies, tijdschriften</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • Bibliotheek 	<ul style="list-style-type: none"> • via geautomatiseerde catalogus kan gezocht worden, het materiaal kan alleen worden ingezien. • voor bezoek afspraak maken met bibliothecaris: mw. M.J.W. van der Raay-Verdonk: (030) 234 76 10
<ul style="list-style-type: none"> • Projectbeschrijvingen Nederland; • Projectbeschrijvingen voor DGIS • Artikelen van de Commissie 	<ul style="list-style-type: none"> • Jaarverslagen • Jaarverslagen • Inhoudelijk gedeelte jaarverslag 	<ul style="list-style-type: none"> • bestellen bij de Centrale directie van VROM, Rijnstraat 8 2515 XP Den Haag • Informatie m.e.r. OS-secretariaat: (030) 234 76 60 • Informatie m.e.r.-Nederland secretariaat Commissie: (030) 234 76 66

11 In het jaarverslag over het jaar 1995 was een tweetal artikelen opgenomen: 'Toetsingscriteria bij de beoordeling van MER'en' en 'Ervaringen met de advisering over rivierdijkversterkingen in vergelijking tot andere projecten'.

12 Engelstalige artikelen zijn gebundeld in: *EIA Methodology in the Netherlands, Views of the Commission for EIA*, June 1994 en *EIA in the Netherlands, experiences and views presented by and to the Commission for EIA*, June 1996.

Gevraagde kennis	Waar aanwezig?	Hoe te krijgen?
<ul style="list-style-type: none"> • Adviezen over projecten <ul style="list-style-type: none"> - richtlijnen - toetsing 	<ul style="list-style-type: none"> • Secretariaat van de Commissie 	<ul style="list-style-type: none"> • zowel verkrijgbaar op papier als op diskette; bestellen bij de Commissie (030) 234 76 66
<ul style="list-style-type: none"> • Procedurele gegevens van projecten: <i>stand van zaken over bepaalde (categorie) projecten, doorlooptijden doorwerking van projecten, welke overheden, particuliere initiatiefnemers en adviesbureau's bij welke projecten zijn betrokken</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • geautomatiseerde database: Informer 	<ul style="list-style-type: none"> • Centraal contactpunt: drs. M. Odijk (030) 234 76 22
<ul style="list-style-type: none"> • Artikelen en publicaties van medewerkers van de Commissie gepresenteerd tijdens symposia en workshops in binnen- en buitenland. 	<ul style="list-style-type: none"> • overzicht is aanwezig bij de Commissie 	<ul style="list-style-type: none"> • Centraal contactpunt: (030) 234 76 66 (ook voor bestellingen Engelstalige bundels)
<ul style="list-style-type: none"> • Kennis over projecten, <i>bijvoorbeeld bruikbaarheid van methoden, signaleren van leemten in kennis, inzet van m.e.r. bij specifieke activiteiten in binnen- en buitenland (DGIS)</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • kennis is aanwezig bij werkgroep secretarissen en deskundigen 	<ul style="list-style-type: none"> • Centraal contactpunt: (030) 234 76 66
<ul style="list-style-type: none"> • Kennis over procedurestappen, beoordeling van producten, coördinatie besluitvormingstrajecten; • M.e.r.-toelichtingen op binnen- en buitenlandse bijeenkomsten¹³; internationale studies¹⁴; • Cursussen, trainingen, workshops • Advisering van de Commissie voor buitenlandse vragers: <ul style="list-style-type: none"> - inschakeling voor DGIS¹⁵; - mogelijke inschakeling voor m.e.r.-projecten in Centraal en Oost-Europa 	<ul style="list-style-type: none"> • kennis is aanwezig bij werkgroepsecretarissen 	<ul style="list-style-type: none"> • Informatie te verkrijgen bij drs. J.J. Scholten: (030) 234 76 00 en mw. mr. F. Toot (030) 234 76 34 • Informatie bij drs. J.J. Scholten: (030) 234 76 00 en drs. R.A.A. Verheem: (030) 234 76 36 • Informatie bij mw. drs. M. van Eck (030) 234 76 25 • Informatie voor DGIS projecten bij: ing. R.A.M. Post, drs. A.J. Kolhoff; ir. I.A. Steinhauer (030) 234 76 60 • Informatie over Centraal en Oost-Europa bij drs. J.J. Scholten (030) 234 76 00

13 Zie de lijsten in paragraaf 4.2 van dit jaarverslag; het gaat hierbij alleen om verzoeken waarop de Commissie is ingegaan.

14 Zie voor een uitgebreide toelichting paragraaf 4.3 van dit jaarverslag.

15 Verslag van de activiteiten is te vinden in hoofdstuk 5 van dit jaarverslag.

7. FLEXIBELE TOEPASSING VAN M.E.R.

7.1 Inleiding

Algemeen wordt het belang onderstreept van flexibiliteit bij het hanteren van het instrument milieu-effectrapportage. In de *Perspectievennota milieu-effectrapportage* wordt 'meer maatwerk bij inzet procedurele (en inhoudelijke) elementen van m.e.r.' als een belangrijke verbeteringsmogelijkheid genoemd voor het instrument m.e.r. Ook de Evaluatie Commissie Wet milieubeheer (ECW Advies, mei 1996) verkennt in haar advies over de werking van het m.e.r.-instrument mogelijkheden om de regeling aan te passen teneinde de flexibiliteit te vergroten. Omdat een flexibele omgang met m.e.r. de inbreng van het milieu-aspect in de planvorming vergroot, is het van belang dat de mogelijkheden die de huidige regeling biedt om m.e.r. flexibel toe te passen ten volle worden benut. Onderstaand worden enkele m.e.r.-projecten uit 1996 belicht, die opvallen door de wijze waarop is gestreefd naar het benutten van deze mogelijkheden.

7.2 Flexibiliteit in inhoud en procedure

Flexibiliteit binnen de bestaande regeling kan gevonden worden in het flexibel omgaan met de inhoud en met de procedure van m.e.r. In de praktijk blijkt de flexibiliteit altijd gevonden te worden in een mix van inhoudelijke en procedurele elementen. In onderstaande voorbeelden uit 1996 komt dit tot uitdrukking.

7.2.1 Flexibiliteit door een vroegtijdige start m.e.r.

Een goede benutting van m.e.r. vereist een goede timing: m.e.r. moet ingezet worden op het moment dat de belangrijkste keuzen worden gemaakt in de planvorming. Een vroegtijdige inzet van m.e.r. bij de planvorming kan leiden tot een grotere inbreng in het plan.

Floriade 2002 te Hoofddorp (projectnummer 674)

De initiatiefnemer voor dit project heeft ervoor gekozen om al vroeg in de planvorming de m.e.r.-procedure te starten. Het MER is als afzonderlijk document ter inzage gelegd. Het MER geeft op een globaal niveau een aantal planvarianten. Milieu-effecten zijn op hoofdpunten beschreven. Inmiddels zijn bij de verdere planontwikkeling enkele onderdelen van het meest milieuvriendelijke alternatief (mma) alsnog overgenomen en concreet vertaald in het ontwerp-plan. In de loop van 1996 zijn de plannen uitgewerkt in een ontwerp-bestemmingsplan. Het MER zal opnieuw met dit plan ter inzage worden gelegd en de Commissie zal om aanvullend advies worden gevraagd.

In deze aanpak van de m.e.r.-procedure is bereikt dat milieu-informatie vroegtijdig betrokken kon worden in het planproces. Onderdelen uit het MMA konden op hun praktische wenselijkheid of financiële haalbaarheid worden getoetst en alsnog aan het plan worden toegevoegd. Door het MER twee keer ter inzage te leggen, wordt bevorderd dat milieu-informatie tijdens de gehele planvorming wordt benut. Procedurele flexibiliteit werd verkregen door vroegtijdig te starten en het MER afzonderlijk ter inzage te leggen. Inhoudelijk bete

kende de vroege start dat de beschrijving van de alternatieven en milieugevolgen in het MER beperkt bleef tot de belangrijkste punten en de essentiële keuzen. In het toetsingsadvies heeft de Commissie getracht bij de gekozen aanpak aan te sluiten. Veel nadruk is in het advies gelegd op onderdelen uit het MER die bij de verdere uitwerking van het plan vanuit milieu-oogpunt extra aandacht behoeven en meer concreet uitgewerkt moeten worden. In het bijzonder gaat het daarbij om het nader uitwerken van een 'milieuvriendelijke' opzet van de waterhuishouding. De tweede toetsing biedt de Commissie de mogelijkheid te bezien in hoeverre het plan wordt gedekt door de inhoud van het MER. Bijkomend effect is dat nagegaan kan worden in hoeverre de aanbevelingen uit het eerste advies een vervolg hebben gekregen in het verdere plan.

7.2.2 Flexibiliteit door opsplitsen plan in onderdelen

Bij complexe projecten omvat het voornemen een veelheid aan ingrepen of maatregelen. Uit oogpunt van beheersbaarheid of tijdwinst kan het wenselijk zijn een 'modulaire' aanpak te kiezen. Daarbij volgen bepaalde m.e.r.-plichtige onderdelen van het plan geheel of gedeeltelijk een afzonderlijke m.e.r.-procedure.

Zandmaas/Maasroute (projectnummer 733)

De m.e.r. voor dit project heeft zowel betrekking op maatregelen om de hoogwaterstanden van de Maas in Noord- en Midden-Limburg te verlagen, als op maatregelen om de bevaarbaarheid van de Maas (tussen Maastricht en Hedel) te verbeteren. Als onderdeel van de planvorming zal ook gezocht moeten worden naar mogelijke locaties voor de berging van baggerspecie. In eerste instantie was nog zeer weinig informatie bij de initiatiefnemer (Rijkswaterstaat Limburg) voorhanden over dit aspect van de m.e.r. Door de initiatiefnemer en de bevoegde instanties is ervoor gekozen om eerst de richtlijnen (op hoofdpunten) voor het totale project vast te stellen. Vervolgens is een aanvullende startnotitie Baggerspeciedepots uitgebracht waarin een aantal potentiële locaties is beschreven en waarin meer concrete informatie is verschaft over de mogelijke omvang van de baggerspecieproblematiek.

De Commissie ondersteunt de gekozen flexibele aanpak. In haar eerste richtlijnenadvies heeft de Commissie algemene richtlijnen opgenomen voor de locatiekeuze en inrichting van baggerspeciedepots. In het advies over aanvullende richtlijnen voor baggerspeciedepots heeft de Commissie enerzijds de uitgevoerde voorselectie beoordeeld en geadviseerd op enkele punten tijdens de verdere procedure nadere informatie te verschaffen. Anderzijds heeft de Commissie in haar advies concrete richtlijnen voorgesteld ten aanzien van de locatiekeuze en de inrichting van de baggerspeciedepots.

Ook in dit voorbeeld blijkt de flexibiliteit die door de initiatiefnemer wordt gezocht in de procedure te leiden tot flexibiliteit in de inhoud van de advisering.

7.2.3 Flexibiliteit via uitgebreide startnotitie

In de Regeling startnotitie zijn minimum-inhoudseisen opgenomen voor de startnotitie. Het is een initiatiefnemer vrij om de startnotitie te benutten om reeds een aantal keuzen uit te werken en te onderbouwen met betrekking tot de in het MER uit te werken alternatieven. Daarmee sluit de startnotitie naadloos aan op het MER.

Granulaatscheidingsinstallatie stortplaats Nauernasche Polder (projectnummer 823)

Bij dit project is in de startnotitie aangegeven, dat de installatie weinig zal afwijken van een eerdere installatie waarvoor een MER werd opgesteld en getoetst. De initiatiefnemer, de NV Afvalzorg Noord-Holland, had om deze reden overwogen om ontheffing van de m.e.r.-plicht aan te vragen, maar koos uiteindelijk toch voor het doorlopen van m.e.r. De startnotitie was zeer uitgebreid en bevatte al veel informatie die ongewijzigd in het MER kon worden opgenomen. De startnotitie gaf tevens aan welke aspecten in het MER nader uitgewerkt zullen worden.

De Commissie is in haar richtlijnenadvies alleen ingegaan op die aspecten waaraan in de startnotitie naar haar mening te weinig aandacht was geschonken. De overige aspecten zijn in de startnotitie naar het oordeel van de Commissie voldoende uitgewerkt om in het MER over te kunnen nemen.

Het komt ook voor dat bij de startnotitie informatie wordt gegeven over uitgevoerde proeven zodat in het MER uitgegaan kan worden van reeds getoetste kennis in plaats van (theoretische) beschouwingen op grond van niet gevalideerde modelberekeningen en bestaande kennis.

Door beoordeling van de voorliggende documentatie kan de Commissie haar advies richten op informatie die nog nodig is voor het opstellen van het MER.

Baggerscheidingsinstallatie op de afvalberging Derde Merwedehaven te Dordrecht (projectnummer 821)

Bij dit project is bij de startnotitie een evaluatierapport gevoegd over de ervaringen tijdens een proefperiode met deze installatie. Voor de proefperiode is een goedgoedbeschikking verleend. De startnotitie geeft aan wat nog nader zal worden uitgewerkt in het MER. De Commissie heeft daarom in haar beknopte richtlijnenadvies alleen enkele aanvullende gezichtspunten naar voren gebracht. De Commissie was verder van oordeel dat de startnotitie en het bijlagenrapport over andere aspecten reeds voldoende informatie bevatte.

Een nadeel van deze aanpak kan zijn, dat het advies – voor insprekers – niet meer zelfstandig een volledig beeld geeft van de inhoudseisen voor het MER en – voor de initiatiefnemer – niet als *checklist* kan werken. Een voordeel is uiteraard dat duidelijker is op welke punten de Commissie adviseert om accenten anders te leggen. Daarmee is bereikt dat het opstellen van het MER nog een betrekkelijk geringe inspanning vereist. Met deze aanpak kan tijdwinst worden geboekt.

Ook bij *dijkverbeteringsprojecten* wordt gewerkt met uitgebreide startnotities althans voor die dijkvakken waarvoor al veel voorbereidend werk is verricht. Bij deze projecten bevat de startnotitie reeds een eerste verkenning en inperking van mogelijke alternatieven. Dit heeft inmiddels geleid tot zeer project-specifieke richtlijnenadviezen, waarbij al veel informatie in de startnotitie wordt getoetst¹⁶⁾.

Per situatie zal beoordeeld moeten worden of een aanpak met een zeer uitgebreide startnotitie wenselijk is. Overwegingen zouden daarbij kunnen zijn:

- de omvang van de voorgenomen activiteit is beperkt;

16 Zie ook Jaarverslag Commissie m.e.r. 1995, pp. 43 – 47.

- de voorgenomen activiteit veroorzaakt slechts geringe milieugevolgen;
- er zijn reeds eerder m.e.r.-procedures doorlopen die vergelijkbaar zijn met de voorgenomen activiteit of er is reeds veel voorbereidend werk verricht;
- de betrokken partijen kunnen zich vinden in de voorgestelde aanpak.

7.2.4 Flexibiliteit in toetsing bij evaluerend ontwerpen

In het bijzonder bij ruimtelijke-orderingsprojecten kan sprake zijn van een lange planvoorbereiding, waarbij nieuwe informatie of nieuwe inzichten kunnen leiden tot aanpassing van het ontwerp. Daardoor is er extra behoefte aan het benutten van flexibiliteit in de m.e.r.-regeling en aan flexibele inschakeling van de Commissie.

Amsterdam IJburg (projectnummers 039, 112, 122, 629, 788)

De m.e.r. voor de woningbouw op een landaanwinning in het IJmeer bij Amsterdam begon met een vrijwillige m.e.r. in 1983 (nog voor de inwerkingtreding van de m.e.r.-regeling in 1987) voor een nota van uitgangspunten. Vervolgens werd een MER opgesteld voor het bestemmingsplan en de concessieverlening voor de eerste fase. De m.e.r. voor de tweede fase van het plan werd uitgevoerd op streek- en structuurplanniveau, dus in een vroegtijdig stadium van het besluitvormingstraject. Daardoor kon het goed bijdragen aan het vergelijken van milieugevolgen van varianten voor de vorm en ligging van de locatie. In dit stadium zijn echter ook nog veel leemten in kennis, die pas later kunnen worden ingevuld. De initiatiefnemer heeft voorgesteld via de methode van 'evaluerend ontwerpen' het planproces te vervolgen. De nu nog ontbrekende milieu-informatie wordt gegeven bij enkele vervolgbesluiten, waaronder het bestemmingsplan voor de tweede fase en de concessieverlening voor de landaanwinning van beide fasen.

In dit project werd de gewenste flexibiliteit dus zowel bereikt door gerichte inzet van het instrument (via vrijwillige m.e.r. en later via een gefaseerde aanpak van m.e.r.) als door het blijvend betrekken van m.e.r. in het evaluerend planproces. In de wettelijk regeling is niet voorzien in een blijvende betrokkenheid van de Commissie bij de procedure in de vorm van het toetsen van nu nog ontbrekende informatie bij vervolgbesluiten. De Commissie heeft van de ministers van VROM en LNV toestemming gekregen om wel bij de verdere planproces betrokken te blijven en aldus te voorzien in de behoefte aan 'flexibele advisering'.

7.2.5 Grenzen aan benutten flexibiliteit

In de vorige paragraaf kwam reeds naar voren dat een flexibele planvorming leidt tot een behoefte aan een flexibele toepassing van m.e.r. Uitgangspunt daarbij moet zijn dat de m.e.r. nog wel betrekking kan hebben op plankeuzen met mogelijk belangrijke milieugevolgen.

Landinrichting 'Eiland van Dordrecht' (projectnummer 756)

Het project 'Eiland van Dordrecht' is een Strategisch Groenproject waarvoor de voorbereiding startte na invoering van de m.e.r.-plicht. Voor dit project is de ruimte voor alternatieven zeer gering om de volgende redenen:

- *Er is voor de start een zeer gedetailleerd gebiedsperspectief door de provincie in overleg met betrokkenen vastgesteld, waarin in aanvulling op het streekplan een strak planvormingskader is gegeven.*

- *Op allerlei ontwikkelingen in het plangebied zal dit landinrichtingsplan weinig of geen invloed hebben, maar die zijn voor de planvorming wel relevant. Door deze ontwikkelingen wordt het moeilijk om 'integrale' alternatieven voor het gehele gebied te ontwikkelen. In feite is de landinrichting hier volgend op de overige plannen, en verliest daardoor een deel van zijn kracht.*
- *Het instrument landinrichting wordt hier 'flexibel' ingezet. Dat betekent dat voor enkele gebieden ruilverkaveling op administratieve basis (RAK) wordt voorbereid. RAK's zijn niet m.e.r.-plichtig, en maken daarmee feitelijk geen deel uit van deze m.e.r. Deze gebieden liggen echter deels midden in het plangebied, en zijn van belang voor ecologische verbindingzones die gerealiseerd moeten worden. Het kan daarom van belang zijn om ook deze gebieden volledig bij de planvorming te betrekken.*

Dit voorbeeld vormt een illustratie van de behoefte om het instrument landinrichting flexibel toe te passen. Omdat een meer integrale planontwikkeling hier niet mogelijk blijkt te zijn, is niet op voorhand zeker dat in het kader van deze m.e.r. het milieu een volwaardige rol kan spelen bij de planontwikkeling en de besluitvorming. Flexibiliteit in de procedures kan risico's inhouden voor de inbreng van milieuinformatie.

7.3 Meer benutten huidige mogelijkheden

De boven gepresenteerde voorbeelden vormen een illustratie van het brede scala aan mogelijkheden om flexibel met m.e.r. om te gaan. Waarbij de m.e.r. voor de landinrichting Eiland van Dordrecht aantoont dat er ook grenzen zijn aan de flexibiliteit. Het afgelopen decennium zijn de mogelijkheden van flexibiliteit binnen de bestaande regelgeving redelijk goed verkend.

Voor het merendeel van de m.e.r.'s geldt dat deze mogelijkheden nog lang niet volledig worden benut. Deze mogelijkheden kunnen alleen goed worden benut als er overeenstemming bestaat over de gekozen aanpak tussen de betrokken partijen. Vroegtijdig overleg hieromtrent, zeker tussen initiatiefnemer en bevoegd gezag, maar later ook met andere betrokken partijen, acht de Commissie van groot belang.

In dit verband ondersteunt de Commissie de aanpak van diverse provincies, waarbij vroegtijdig met de initiatiefnemer wordt overlegd over de inhoud en de procedurele invulling van de m.e.r. Te noemen is hierbij bijvoorbeeld de voorgestelde aanpak in de provincie Zuid-Holland op basis van de notitie *M.e.r. op maat*.

In het kader van het *Werkprogramma m.e.r.* wordt ook aandacht besteed aan het verbeteren van de uitvoeringspraktijk van m.e.r. Waarschijnlijk zullen als uitloeiSEL daarvan experimenten worden uitgevoerd om na te gaan of en hoe verbeteringen in de toepassing van m.e.r. kunnen worden bereikt.

De Commissie staat positief tegenover deze ontwikkelingen. Daarbij acht zij het van belang dat het accent ligt op experimenten die vallen binnen de bestaande regelgeving.

8. ERVARINGEN MET M.E.R. VOOR LANDINRICHTINGSPROJECTEN

8.1 Inleiding

In 1993 zijn de eerste m.e.r.-procedures gaan lopen voor landinrichtingsprojecten. Het was de start van een zoekproces voor alle betrokkenen. Voor de initiatiefnemers, tot voor kort de landinrichtingscommissie, was het instrument m.e.r. onbekend. In het verleden werden via de HELP-methodiek effecten van landinrichtingsplannen in beeld gebracht, maar daarbij was geen sprake van een keuze tussen meerdere alternatieve plannen op basis van milieu-effecten. De provincies kregen via de decentralisatie-impuls directe verantwoordelijkheid voor landinrichtingsprojecten en raakten daardoor in de rol van initiatiefnemer (alleen in de richtlijnenfase) en bevoegd gezag nadrukkelijk betrokken. Ook voor de Commissie m.e.r. was het de start van een zoektocht omdat de procedure en werkwijze bij landinrichtingsprojecten afwijken van de overige projecten. Het zoeken was met name gericht op de invulling van onderscheidende alternatieven en de mate van detail van de beschrijving van milieu-effecten. Vanaf 1993 tot en met 1996 is de nodige ervaring door de Commissie opgedaan. Er zijn 35 richtlijnenadviezen opgesteld en in 1996 zijn zeven MER'en gepubliceerd, waarvan er vier getoetst zijn. Een goed ogenblik om de balans op te maken van de ervaringen van de Commissie tot nu toe.

8.2 Alternatievenontwikkeling

Bij de eerste projecten is in de richtlijnenfase met de initiatiefnemers en de provincies intensief gediscussieerd over de ruimte die het vastgestelde beleid gaf voor de ontwikkeling van alternatieven. Bij de meeste projecten bleek de ruimte voor alternatieven klein. Vaak was de ligging en de omvang van natuurontwikkelingsgebieden, van ecologische verbindingzones en van landbouwgebieden reeds in (provinciaal) beleid vastgelegd. Dit was zeker het geval voor de projecten met een al lange voorgeschiedenis zoals Saasveld-Gammelke, Weerijns en Laaghalen. Alternatieven op het punt van functietoekenning van gebieden waren dus bij de meeste projecten niet aan de orde, ofschoon de Commissie in een aantal gevallen wel degelijk milieuwinst zag bij een andere invulling van het gebied.

Bij het project Laaghalen heeft de Commissie geadviseerd varianten te ontwikkelen voor een meer logische begrenzing van de reservaatgebieden en voor de ligging van de ecologische verbindingzones.

Bij het project Weerijns heeft de Commissie de suggestie gedaan om naast een 'beken-concept' gericht op versterking van de zuid/noord richting aanvullend een 'bosgordel-concept' te ontwikkelen gericht op de oost/west richting. Naar de mening van de provincie Noord-Brabant paste dit concept niet in het vastgestelde beleid en deze suggestie is dan ook niet overgenomen in de vastgestelde richtlijnen.

In de aanbiedingsbrief bij het richtlijnenadvies voor het landinrichtingsproject Kust West Zeeuwsch-Vlaanderen heeft de Commissie nog eens nadrukkelijk gewezen op de beperkte ruimte waarbinnen de alternatieven voor het project zich konden ontwikkelen, gezien de reeds gemaakte keuzen voor functietoekenning en type natuurontwikkeling.

Daarnaast heeft zich recent een nieuwe ontwikkeling voorgedaan die van invloed is op de ruimte voor het ontwikkelen van alternatieven in m.e.r. voor landinrichting, namelijk de herijking van het instrument landinrichting. Deze herijking is gericht op een meer flexibele en vereenvoudigde opzet van het instrument. Op nadelige consequenties hiervan voor m.e.r. voor landinrichtingsprojecten wordt ingegaan in het artikel 'Flexibele m.e.r.; flexibele advisering' in dit jaarverslag (hoofdstuk 5).

Bij de ontwikkeling van alternatieven heeft de Commissie in de meeste gevallen geadviseerd uit te gaan van een thematische benadering. Thema's als scheiding of verweving van functies, de gewenste schaal van het landschap, de overgang van stad naar land en de recreatieve functie van natuurgebieden zijn hier voorbeelden van.

Wat is het resultaat?

Landinrichtingsprojecten hebben meerdere doelen. Naast verbetering van de landbouwkundige situatie, zijn behoud, herstel en ontwikkeling van landschap en natuur, verbetering van de recreatieve mogelijkheden en verbetering van de milieukwaliteit in het gebied doelen voor landinrichtingsprojecten. Het is daarmee voor de hand liggend om de alternatieven te richten op optimalisatie van deze verschillende doelen van landinrichting.

In vijf van de zeven gepubliceerde MER'en is het thema 'landschap' gekozen voor het ontwikkelen van een alternatief. Vaak wordt daarbij de optie van een kleinschalig landschap, uitgaande van verweving van functies, afgezet tegen een meer grootschalig landschap, waarin functies worden gescheiden. In deze alternatieven staat daarmee optimalisatie van één of meerdere LNC-aspecten centraal, namelijk 'landschap en cultuurhistorie' respectievelijk 'landschap en natuur'.

Voor de Krimpenerwaard is een alternatief ontwikkeld, uitgaande van scheiding van functies, het alternatief 'Nieuwe fase'. Hierin zijn bijvoorbeeld de volgende maatregelen opgenomen: peilverlaging van 9 tot 16 cm op 3500 ha landbouwgebied, 29 bedrijfsverplaatsingen en een peilverhoging van 13 tot 54 cm op 2500 ha natuurgebied.

Daarnaast is een alternatief ontwikkeld gericht op verweving van functies, het alternatief 'Voortbouwen op het verleden'. Hierin zijn onder andere de volgende maatregelen opgenomen: geen peilverlaging in landbouwgebieden maar peil-aanpassing om de autonome maaiveldvaling op te vangen, verbetering van kavelpaden, 16 boerderijverplaatsingen en een peilverhoging van 12 tot 54 cm op 500 ha natuurgebied.

In één MER is het thema 'water' aangrijpingspunt voor een alternatief waarin het optimaal gebruik van duinwater centraal staat.

Ervan uitgaande dat de LNC-doelen van het project worden ingevuld in de alternatieven, zullen deze alternatieven al veel elementen van een meest milieuvriendelijk alternatief in zich hebben. Het is dan voor de hand liggend één van de alternatieven als basis voor een meest milieuvriendelijk alternatief (mma) te gebruiken. Dit is in vier van de zeven MER'en gebeurd; het mma is daarin een milieuvriendelijker toespitsing van één van de alternatieven. In drie MER'en worden milieuvriendelijke elementen uit verschillende alternatieven gecombineerd. In alle MER'en worden aan het mma milieuhygiënische maatregelen toegevoegd, zoals sanering van bodemverontreiniging, aanpak riooloverstorten en baggerver-

wijdering. In enkele mma's zijn aanvullende maatregelen voor recreatie opgenomen.

Met uitzondering van het project Saasveld-Gammelke¹⁷] leidt deze aanpak tot alternatieven die op onderdelen onderscheidend zijn. De daarop volgende vraag is of deze alternatieven ook leiden tot onderscheidende milieu-effecten.

8.3 Beschrijving milieu-effecten

In de richtlijnenadviezen van de Commissie is aanvankelijk gevraagd naar een zeer uitgebreide beschrijving van feitelijke milieu-effecten van de alternatieven. Deze uitgebreide beschrijving leidde tot vragen bij bevoegd gezag en initiatiefnemers. Zij verwachtten dat deze mate van detail mogelijk niet zou aansluiten bij het globaliteitsniveau waarop de alternatieven in een voorontwerp-plan worden beschreven. In latere richtlijnenadviezen heeft de Commissie een globalere aanpak gehanteerd met een accent op de beschrijving van de veranderingen in abiotische aspecten en hun relatie naar ecologische en landschappelijke effecten. Voor de beschrijving van milieu-effecten is tevens van belang dat in 1995 de Dienst Landinrichting en Beheer Landbouwgronden (LBL) een nieuw systeem ontwikkelde voor de beoordeling van de (milieu)effecten van landinrichtingsprojecten, het Beslissingsondersteunend Evaluatiesysteem voor Landinrichtingsprojecten (BEL). Dit heeft onder andere geleid tot een lijst met indicatoren waarmee effecten in een MER beschreven kunnen worden.

De wijze van beschrijving van milieu-effecten in de tot nu toe verschenen MER'en verschilt per MER en loopt uiteen van voornamelijk kwalitatief naar grotendeels kwantitatief. Wanneer sprake is van een kwantitatieve onderbouwing dan wordt deze doorgaans gegeven in de achtergrondrapporten. In alle gevallen worden milieu-effecten beschreven aan de hand van indicatoren op basis van het BEL.

In het MER voor Westzaan wordt het effect op de VER-thema's beschreven aan de hand van de indicatoren 'verbetering riooloverstorten', 'verbetering waterinlaat' en 'sanering van de bodem'.

In het MER Krimpenerwaard worden de effecten op natuur beschreven met de indicatoren 'aantal hectares gerealiseerde ecologische hoofdstructuur', 'de realisatie van randvoorwaarden voor de gewenste natuurdoeltypen in de EHS' en de 'algemene natuurwaarden in EHS en het overige gebied (toe/afname kritische weidevogels, toe/afname wintervogels, toe/afname sloot en oevervegetatie, toe/afname waterfauna)'.

De Commissie heeft geconstateerd dat de beschrijving van milieu-effecten op basis van indicatoren goed aansluit op het karakter van het voorontwerp-plan. Zij heeft bij meerdere MER'en wel vraagtekens gezet bij de onderbouwing van een aantal scores. Zeker wanneer scores zijn gebaseerd op een deskundige-oordeel dienen deze voorzien te zijn van een goede motivatie, waarmee de score aanvaardbaar wordt gemaakt. Deze motivering kan dan door de deskundigen van de Commissie getoetst worden. In een aantal gevallen ontbrak deze motivering.

17 In het MER Saasveld-Gammelke zijn geen alternatieven beschreven.

De MER'en voor landinrichting onderscheiden zich van andere MER'en doordat alle alternatieven ten opzichte van de autonome ontwikkeling een positief effect hebben op het milieu; het ene alternatief meer of op een ander punt dan het andere. Daarom is het jammer dat in enkele MER'en de effecten op onderdelen samengevoegd worden tot een totaal score op bijvoorbeeld natuur, landschap of milieu.

Bij het project Rijssen scoort het alternatief 'Natuurlijk Reggedal' duidelijk beter op één van de doelstellingen 'het versterken van het beekdallandschap'. Het alternatief 'Historisch cultuurlandschap' scoort duidelijk beter op de doelstelling om het essen-, kampen, hoeven -en matenlandschap herkenbaarder te maken. De twee alternatieven scoren gelijk op de doelstellingen om de herkenbaarheid van het heide- en veenontginningslandschap te versterken en het realiseren van een duurzame stadsrand. In de totaalscore scoren de beide alternatieven gelijk op het aspect landschap.

Ook een weging van scores kan leiden tot het wegvallen van onderscheid. In het meest extreme geval leidt dit tot een vrijwel vergelijkbare score voor alternatieven. Alleen het mma blijkt zich in de meest gevallen echt positief te onderscheiden van de andere alternatieven.

Te overwegen is om de vergelijking van alternatieven uitsluitend te richten op de onderscheidende milieu-effecten. Daarbij kan worden aangegeven welke gevolgen een verschil in weging van onderscheidende deelaspecten heeft ten opzichte van de totaalscore voor het aspect.

Geconstateerd kan worden dat het MER met name inzicht geeft in de relatieve verschillen tussen de alternatieven. Het MER geeft beperkte informatie over de te verwachten werkelijke milieu-effecten. De Commissie heeft zich bij haar toetsing aangesloten bij het leggen van het accent op een goede ontwikkeling van onderscheidende alternatieven en een juiste vergelijking van alternatieven op milieu-effecten, omdat in dit stadium van de planvorming informatie over feitelijke milieu-effecten nog niet gegeven kan worden. Hiervoor is een gedetailleerde uitwerking tot ontwerp-plan noodzakelijk. Zij heeft in de vier uitgebrachte toetsingsadviezen gerichte aanbevelingen opgenomen voor deze verdere planuitwerking.

8.4 Voorlopige balans

Op basis van de ervaringen van de Commissie met de zeven gepubliceerde MER'en komt zij tot een eerste, voorzichtige conclusie: met het beschrijven van alternatieven wordt – ondanks de beperkte ruimte daarvoor – een keuzemogelijkheid geboden voor het bevoegd gezag en insprekers. De alternatieven (met uitzondering van het mma) verschillen doorgaans niet sterk op totaalscores op natuur, landschap en milieu. Het onderscheid zit in de verschillende scores op deelaspecten hiervan. Door in toekomstige MER'en de vergelijking van de alternatieven te richten op de onderscheidende scores op deelaspecten, worden de keuzemogelijkheden voor de besluitvorming beter zichtbaar gemaakt. Bij de besluitvorming kan dan een waarde worden toegekend aan de onderscheidende scores.

Met het oog op het beperkte onderscheid in totaalscores van de alternatieven is te overwegen om een experiment uit te voeren waarbij het MER wordt gekoppeld aan de keuzen van functietoedeling in een gebied. Eerder in dit artikel is aangegeven dat hiervoor op dit moment geen ruimte is, waardoor naar de mening van de Commissie kansrijke alternatieven in het MER niet besproken kunnen worden. Mogelijk dat alternatieven op het niveau van functietoedeling aan gebieden grotere verschillen in milieu-effecten laten zien.

Nog onbesproken is gebleven de wijze waarop het MER wordt gepresenteerd. In alle werkgroepen is er veel waardering voor de presentatie. In een hoofdrapport met een omvang van 60 tot 100 pagina's wordt de benodigde informatie verstrekt. De lay-out en het werken met kaarten, tabellen en figuren dragen in hoge mate bij aan de leesbaarheid van de MER'en. In die zin kunnen de MER'en voor landinrichtingsprojecten model gaan staan voor meer toegankelijke MER'en in de toekomst.

DEEL 3

BIJLAGEN

1. Lijst van leden van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1996, met hun woonplaats
2. Lijst van personen die in 1996 hebben opgetreden als adviseur van de Commissie, met hun woonplaats
3. Samenstelling van presidium en secretariaat van de Stichting Bureau Commissie voor de milieu-effectrapportage
4. Samenstelling van het bestuur van de Stichting Bureau Commissie voor de milieu-effectrapportage
5. Lijst van de door de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1996 uitgebrachte adviezen en andere publicaties
6. Overzicht van de procedures: stand van zaken per 31 december 1996
7. Beschrijving van de projecten: stand van zaken per 31 december 1996 (Bijlage 7 is niet in dit deel van het jaarverslag opgenomen, maar afzonderlijk gebundeld)

BIJLAGE 1

Lijst van leden van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1996 met hun woonplaats

dr.ir. F.G. van den Aarsen; 's-Hertogenbosch
prof.dr.ir. J.F. Agema; 's-Gravenzande
ir. J.W. Assink; Apeldoorn
drs. G.J. Baaijens; Dwingeloo (vanaf 13 mei 1996)
dr. A. Barendregt; Voorthuizen (vanaf 13 mei 1996)
ing. W.G. Been; Schiedam
drs. J.W. Beijersbergen; Kerkwerve
dr. A.J. Beintema; Doorn (vanaf 13 mei 1996)
prof. drs. P.J. van den Berg; Voorschoten
dr. E.P.H. Best te Vicksburg (USA) (tot 13 mei 1996)
prof.dr.ir. E.W. Bijker; Maassluis
prof.ir. C. Bijkerk; Rhenen
ir. M.G.M. den Blanken; Heilo (tot 13 mei 1996)
dr. W. Bleuten; Schalkwijk
dr. E.F. Blokker; Rotterdam
dr.ir. D.E. Boas-Vedder; Rotterdam (tot 13 mei 1996)
prof.dr. J.S.M. Boleij; Wageningen
dr. J.P. Boon; Den Burg
A.P.H.M. Boonman; Brunssum
ir. G. Boonzaaijer; Malden
prof.dr. K. Bouwer; Heilige Landstichting
prof.ir. L.J. Brasser; De Lier
ir. J.J. Bruin; Rotterdam
ir. H.S. Buijtenhek; Deventer
prof.dr. P.J.H. Bultjes; Wolfheze
ir. P.M. Buis; Utrecht (tot 13 mei 1996)
dr. K.J. Canters; Apeldoorn
prof.dr. L.A. Clarenburg; Pijnacker (tot 13 mei 1996)
prof.dr. F. Colijn; Büsum (Duitsland)
H. Compaan; Den Haag
dr. L.A. Conrads; Houten
dr. J.W. Copius Peereboom; Nijmegen (tot 13 mei 1996)
dr.ir. W.J. Coumans; Weert
ir. W. Cramer; Woubrugge (tot 13 mei 1996)
prof.dr.ir. J.C. van Dam; Pijnacker
dr. N.M.J.A. Dankers; Den Burg
ir. H. Dijkstra; Zetten
ir. A.H. Dirkwager; Lelystad
ir. W.J. van Doorn; Nijmegen
ing. A.J. Dragt; Leusden
dr. J.M. Drees; Haarlem
ir. J.H.A. Driessen; Stellendam
dr. P.P.J. Driessen; Zoetermeer
ir. W. van Duijvenbooden; Woudenberg
ir. L.E. Duvoort-van Engers; Amersfoort
ir. P. van Eck; Leiden (vanaf 13 mei 1996)
ir. B.Th. Eendebak; Oosterbeek
ing. C.L. Eenkema; Tijnarlo
drs. H.C. Eerens; Utrecht
dr. H. Eijsackers; Wageningen
prof.dr. D. Eisma; Bergen aan Zee
drs. M. Epema-Brugman; Puttershoek
ing. J.L.J. van Es; Den Haag
dr. J.H. Ettema; Amsterdam (tot 13 mei 1996)
dr. F.H. Everts; Groningen (vanaf 13 mei 1996)
ing. R. Faasen; Dronten (vanaf 13 mei 1996)
ir. Y.C. Feddes; Amsterdam (vanaf 13 mei 1996)
dr.ir. A.J. Flach; Overveen
dr. L.M. Fliervoet; Nijmegen (vanaf 13 mei 1996)
prof.ir. D.H. Frieling; Almere
ir. G.C. Gelderblom, generaal-majoor b.d.; Zoetermeer (tot 13 mei 1996)
dr. J.A. Goedkoop; Bergen (NH)
ir. G. Grakist; Doorn
dr. A.J. de Groot; Groningen
dr. A.P. Grootjans; Groningen
prof.dr.ir. F.A.M. de Haan; Wageningen
dr. H. de Haan; Lemmer
dr. P. Hagel; IJmuiden
kol. b.d. G.H. Hagen; Voorschoten
dr.ir. H. Harssema; Renkum
ir. W.J. Heijnen; Roosendaal
drs. C.J. Hemker; Amsterdam
prof.dr. P.Th. Henderson; Maastricht (tot 13 mei 1996)
prof.dr.ir. Ch.F. Hendriks; Vlaardingen
G.F.W. Herngreen; Pieterburen (vanaf 13 mei 1996)
dr.ir. A.J.M. Herwijn; Eindhoven
prof.mr.dr. E.F. ten Heuvelhof; Rotterdam
ir. H.Ch.M. Heyning; Amsterdam
drs. D van der Hoek; Bennekom
dr.ir. J. Hoeks; Wageningen
prof.dr.ir. J. de Hoogh; Wageningen
ir. C. Hordijk; Delft
prof.dr. L. Hordijk; Hoogland
ir. A.Th. ten Houten; Wageningen
dr. H.J. Hueck; Delft (tot 13 mei 1996)
prof.dr. E.A. Huisman; Puiflijk
ir. Chr.J. Huyskens; Dommelen
ir. P. Ike; Groningen
prof.mr. J.H. Jans; Almere
ing. R.P.M. Jansen; Hazerswoude Dorp
dr.ir. J.M.A. Janssen; Wageningen (tot 13 mei 1996)
dr. R. Janssen; Amstelveen
dr. W. Joenje; Wageningen
ing. L.A.B. de Jong; Boskoop
dr. J. Joziasse; Apeldoorn (vanaf 13 mei 1996)
dr.ir. J.P.Th. Kalkwijk; Benthuizen
ir. J.P.G. van de Kamer; Duiven
ir. W.H.A.M. Keijsers; Amsterdam (vanaf 13 mei 1996)
ir. H.N. Kerdijk; Groningen
drs. W.J. ter Keurs; Voorschoten
ir. A. Kiestra; Boxtel
dr.ir. A. Klapwijk; Bennekom
drs. C.E. Kleijn; Eijsden
ir. F.R. Klein; Ouderkerk a/d Amstel (tot 13 mei 1996)
ir. W. Klein; Lochem (tot 13 mei 1996)
drs. R.H.J. Klok; Amersfoort (tot 13 mei 1996)
prof.dr. J.H. Koeman; Wageningen
ir. B.N. de Koning; Rhooen
prof.ir. J.H. Kop; Leersum
dr.ir. J.A.M.M. Kops; Arnhem (vanaf 13 mei 1996)
dr.ir. I.W. Koster; Bennekom
ir. B.G. Kreiter; Putten (tot 13 mei 1996)
drs. J.W.M. Kuijpers; Berkel en Rodenrijs
drs. R.H.D. Lambeck; Kapelle

prof.mr. C. Lambers; Opende
 ir. P.H.R. Langeweg; Pijnacker
 mr.ir. J.A.M. van der Lee; Hemmen
 prof.dr.ir J. Leentvaar; Lelystad
 prof.dr.ir. H.N. van Lier; Kesteren
 prof.dr. L. Lijklema; Renkum
 dr. H.J. Lindeboom; Den Burg
 ir. L.P.M. Linssen; Oost West Middelbeers
 prof.mr. D.A. Lubach; Haren (Gn)
 ir. J.A. Lörzing; Rhenen
 C. van Maanen; Wormerveer
 drs. H.R.J. van Maanen; Amersfoort
 prof.dr.ir. F.M. Maas; Breda
 ir. A.D. Maier; Leiden
 W.A.S. van Meel; Zwolle (tot 13 mei 1996)
 dr.ing. A. von Meier; Nieuw Vennep
 ing. W. Meijnen; Utrecht (tot 13 mei 1996)
 ing. J.A. Mertens; Tilburg (tot 13 mei 1996)
 drs. R.G. Mes; Leiderdorp
 dr.ir. M.G. Mey; Delft
 ir. N. Molenaar (tot 13 mei 1996)
 drs. R.H.J. Mooren; Arnhem
 prof.dr. L.R. Mur; Vinkeveen
 dr. H. Nieboer; De Bilt
 ir. L. van Nieuwenhuijze; Utrecht (vanaf 13 mei 1996)
 ir. K. Nije; Amersfoort
 prof.dr. P. Nijkamp; Leiden
 drs. J.P.J. Nijssen; Brielle
 ir. D.C. van Ooijen; Den Haag (vanaf 13 mei 1996)
 dr. G.M.R.A. van Oort; Zeist
 ir. W.A. Oosting; Leidschendam
 dr. P.F.M. Opdam; Utrecht
 ir. A. Paape; Voorschoten (tot 13 mei 1996)
 ing. P.M. Peeters; Haarlem
 lt.kol. b.d. W. Pera; Leiden
 ir. P.A.R. Post van der Burg; Oostvoorne
 ir. A.G. Posthumus; Twello (vanaf 13 mei 1996)
 ir. P. van Rangelrooij; Leiderdorp
 drs. C.C.D.F. van Ree; Voorschoten (vanaf 13 mei 1996)
 drs. J. Renes; Wageningen (vanaf 13 mei 1996)
 dr.ir. P.E. Rijtma; Wageningen
 prof.dr. J. Ringelberg; Putten (tot 13 mei 1996)
 dr.ir. N.P.H.J. Roorda van Eijsinga; Delft (tot 13 mei 1996)
 ing. C. Roos; Apeldoorn
 ir. E.Ph.J. de Ruiters; Nootdorp
 prof.dr.ir. W.H. Rulkens; Wageningen
 mr. D. Samkalden; Amsterdam
 ir. J.B.R. van der Schaaf; Apeldoorn
 dr. R. Schilt; Hilversum (tot 13 mei 1996)
 ir. M.B. Schöne; Assen (vanaf 13 mei 1996)
 ir. P.Th. Schure; 's-Hertogenbosch
 ir. F.J. Schuurman; Deventer (vanaf 13 mei 1996)
 drs. A.A. Sein; Ede (Gld.) (tot 13 mei 1996)
 ir. D.F. Sijmons; Amsterdam
 ir. D.L.H. Slebos; Abcoude
 dr. W.A. Smit; Denekamp
 drs. J.H. Smittenberg; Irnsum
 ir. K.A.A. van der Spek; Amersfoort
 ir. J.C. Stans; Gouda
 ir. J.H.A.M. Steenvoorden; Bennekom
 drs. J.W. Stellingwerff; Boskoop
 ing. G. van der Sterre, M.Sc.; Oosterbeek (vanaf 13 mei 1996)
 ir. T. Teeuwen; Amersfoort (tot 13 mei 1996)
 prof.ir M. Tels; Eindhoven
 ir. J. Termorshuizen; Bleiswijk (vanaf 13 mei 1996)
 prof.dr. J.H.J. Terwindt; Leusden
 drs. S.P. Tjallingii; Gouda
 dr. F.P.C.L. Tonnaer; Thorn
 prof.dr. W.C. Turkenburg; Amsterdam
 prof.dr. H.A. Udo de Haes; Leiden
 ir. H. Vaessen; Zevenaar
 dr. J. Veen; Wenum Wiesel
 ir. A.F. in 't Veld; Warnsveld
 ir. A. Verbeek; Ugchelen
 mr. P.J. Verdam; Bilthoven (tot 13 mei 1996)
 ir. J.H.G. Verhagen; Wageningen
 drs. R. Verhoef; Schagen
 ir. J.J. Vermeijden; Gulpen
 ir. W.J. Vervetjes; Middelburg
 prof.drs. J.A.J. Vervloet; Bennekom
 dr. W. van Vierssen; Bennekom
 ir. J.J. Vinjé; Emmeloord
 mr.ing. A.H. Vitters; Den Haag
 prof.dr. C.A.J. Vlek; Onnen
 ir. A.W. van der Vlies; Zwijndrecht
 dipl.ing. K.P. Vollmer; Rijswijk (ZH)
 ing. F. van Voorneburg; Apeldoorn
 drs.ing. J.B. Vos; Almere
 dr. N.P.J. de Vries; Groningen
 ir. P. Vrijlandt; Wageningen
 prof.ir.drs. J.K. Vrijling; Rotterdam (vanaf 13 mei 1996)
 drs.ing. P.A. van Vugt; Capelle aan den IJssel (vanaf 13 mei 1996)
 prof.ir. J.J. van der Vuurst de Vries; Aerdenhout
 prof.ir. A.F. van Weele; Stolwijk
 prof.mr. J. Wessel; Noordwijk (ZH)
 dr. A.A.E. Wibowo; Amsterdam (tot 13 mei 1996)
 drs. J. Wiertz; Houten
 prof.ir. H. Wiggerts; Arnhem
 drs. P. Winkel; Voorschoten
 dr. G. van Wirdum; Wijk bij Duurstede
 ir. P.H.J. de Winger; Leiden
 ir. A.J.A. Zaat; Oegstgeest
 ir. F.J. Zandvoort; Hendrik-Ido-Ambacht
 dr.ir. G. Zeeman; Wageningen (vanaf 13 mei 1996)
 prof.dr.ir D. de Zeeuw; Amsterdam
 prof.dr. J.Th.F. Zimmerman; Bergen (NH)

BIJLAGE 2

Lijst van personen die in 1996 hebben opgetreden als adviseur voor de Commissie, met hun woonplaats

- ir. H.F.M. Aarts; Renkum
dr. B.J.M. Ale; Nieuwegein
dr. J.H. Anthonissen; Putten
ir. C.J.M. Anzion; Amersfoort
dr. V.G. Aurich; Oosterbeek
prof.dr. C.W. Backes; Bergen (NH)
dr. M. van den Berg; Utrecht
ir. K.G. Bezuyen; Breda
prof.dr. J.M.J.M. Bijen; Beek (Lb)
dr. G.J. van Blokland; Maurik
drs. T.J. Blonk; Gouda
ir. S.M. Bodmer-Sluis; Den Haag
S.J.B.C. Bonte; Hoek van Holland
dr. K. Booi; Winsum (Fr)
ir. A.P. Bot; Rotterdam
ing. P.F.J. Brandsen; Heiloo
ir. E.J. Brans; Den Haag
P.C. de Bruijne; Bergen (NH)
ing. D. Bunt; Ter Apel
dr. H.E. van Capelleveen; Ugchelen
ing. H. Cazemier; Eelde
drs. F.A.M. Claessen; Lelystad
ing. C. Coenrady; Elst Gld
drs. F.P.T. van de Coevering; Hoofddorp
ir. M.M.H. Creemer; Haren Gn
ir. W.G. Dassen ; Rotterdam
ir. C. Deelen; Capelle aan de IJssel
ir. Tj. Deelstra
ing. J. Dekker; Krimpen aan de Lek
ir. A. Dekker; Zwolle
drs. R. van Diggelen; Groningen
ir. A.J. van Dijk; Ubbergen
ir. J.A.M. van Dijk; Hoevelaken
ing. J.A. van Dommelen; Ruinen
ir. N. van Dooren; De Bilt
drs. P.J.L. van den Dries; Lichtenvoorde
ing. J.A.G.W. Droogers; Kamerik
drs. D. Dubbeld; Koudekerk aan de Rijn
ir. J. Ebbenhorst; IJsselstein
ir. W. van Eck; Ede Gld
ir. G. van Ee; Zeist
ir. M.J. Fabery de Jonge; Gorssel
ir. G.J. Flórián; Velp Gld
ir. C. van der Giessen; Duiven
drs. G.P. Gonggrijp; Maarsbergen
ir. H. Goossens; Linden
drs. A.B.M. Goselink; Oosterbeek
ir. B. Govers; Deventer
ing. J.P.V.M. de Graaf; Amsterdam
ir. J.R. Groenhuijse; Bunnik
ir. J.H.J. van der Gun; Schalkwijk
drs. J.J.F.M. van Haeren; Nijmegen
drs.ing. F. Hagg; Alkmaar
J.F.M. Hamers; Den Haag
ing. D. Hamhuis; De Bilt
mr. Th.J.M. Hanou; Hendrik-Ido-Ambacht
drs. C.A. van der Heijden; Zeist
prof.dr.ir. R.E.C.M. van der Heijden; Zoetermeer
drs. R. Heijungs; Leiden
ir. G.J. Hellinga; Enschede
ir. C.M.L. Hermans; Wageningen
drs. J.J.M.B. Heuer; Haps
drs. J.H. Hoogendoorn; Epse
mr. B. Hoogendorp; Heerhugowaard
ing. R.J. Houben; Houten
ir. A.J.M. Jans; Heteren
drs. S.R.J. Jansen; Doorwerth
drs. A.L. de Jong; Amstelveen
drs. R.J. Jonker; Utrecht
ing. A.R. Kerp; Maarssen
ir. J.I.A. Koene; Wageningen
drs. E.L. Koning; De Bilt
drs. M.A. Kooiman; Utrecht
ir. J.M. Koppius-Odink; Twello
ir. J. Krabbendam; Katwijk aan Zee
prof.ir. J.L. de Kroes; Hilversum
H.C. Kromhout; Arnhem
ir. J.J. Kuipers; Zevenaar
dr. C. Kwakernaak; Renkum
drs. G.M. van Laar-Melchior; Amersfoort
drs. P. Lako; Alkmaar
jhr.ir. A.J. Laman Trip; Breda
ir. J.E.M. Lax; 's-Hertogenbosch
prof.ir. F. Le Clercq; Hilversum
drs. J.A.A.M. Leemans; Nijmegen
drs. A. van Leerdam; Rump
dr.ir. S.M. Lemkowitz; Delft
H.G. Letteboer; Hummelo
dr. R.S.E.W. Leuven; Nijmegen
ir. W.E. van Lierop; Hoogland
drs. E.W. Lindeijer; Utrecht
ing. S. van Loo; Apeldoorn
ir. A.J.G. van der Maarel; Zutphen
dr. H. de Mars; Utrecht
ir. J.H.B. te Marvelde; Dordrecht
dr. J.T. Meulemans; Maarssen
ir. A.M. van der Meulen; Den Haag
ir. J.J.H. Meulman; Amstelveen
ir. P. Mollema; Rotterdam
prof.dr. J. Moulijn; Den Haag
ir. E. Mulder; Ugchelen
ir. A.M. Nauta; Bennekom
ir. D.J.M. van 't Nedereind; Pijnacker
ir. J.L.H. Nelissen; Cadier en Keer
prof.dr. P.H. Nienhuis; Zaltbommel
ing. C.A. Nierop Azn.; Amsterdam
dr. Ed.F. Nozeman; Castricum
J.H.M. Okkerse; 's-Hertogenbosch
H.J. Opdam; Arnhem
drs. W. Passchier-Vermeer; Maasland
drs. J.L.P.M. van der Pluym; Deventer
drs. L. Prins; Amersfoort

ing. J. Reinders; Emmeloord
dr.ir. H. Ridderinkhof; Den Hoorn Texel
drs. N.M. de Rooij; Bleiswijk
ir. J.R.A.G. Schepman; Deventer
ir. G.J. Schiereck; Dordrecht
drs. B.M. Schroot; Utrecht
ing. S. Semmekrot; Zutphen
ir. J.L.Th Siepman; Vught
ir. E.J.J. van Slobbe; Wageningen
drs. L.E. Snuif-Verwey; Zaandam
drs. J.S.C.M. Sprangers; Nijmegen
dr. T. Stol; Amsterdam
ir. P.B.M. Stortelder; Lelystad
ir. R.J. Swanenburg de Veye; Alkmaar
dr. K.V. Sykora; Wageningen
ing. E. Teenstra; Lelystad
ir. R.A. van Tilburg; Amersfoort
drs. W. Timmermans; Amsterdam
drs. A. Tukker; Utrecht
ir. L.J.G. Tummers; Amsterdam
drs. G. Veenbaas; Delft
ir. H. Veenenbos; Arnhem
ir. D.C. Verhage; Culemborg
ing. R.L. Vogel; Dieren
ir. M.E. Voskens-Drijver; Zeist
ing. A. Vrielink; Veendam
prof.dr.ir. H.J. de Vriend; Enschede
prof.ir. M.J. Vroom; Wageningen
ir. J.C. Wardenaar; Arnhem
dr. M.J. Wassen; Haarlem
ir. W.L.C. Weier; Velp Gld
drs. R.B. van der Werff; Enschede
ir. H.H.A.G. Wevers; Utrecht
ir. D. Wiebes; Hillegom
prof.dr. P.A.W.J. de Wilde; Den Burg
dr. E.H. ten Winkel; Alkmaar
ir. E.F.H. van Wouden; Bilthoven
ir. J.H. de Zeeuw; Raalte
dr.ir. C. Zevenbergen; Rotterdam
ir. H.A.P. Zinger; Delft

BIJLAGE 3

Samenstelling van presidium en secretariaat van de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1996

Voorzitter	: ir. P. van Duursen
Plaatsvervangend voorzitters	: ir. M.M.U. van Dis mr. J.W. Kroon (OS) ing. E.M. Mastebroek drs. L. van Rijn-Vellekoop (vanaf 1 januari 1996) dr. J.Th. de Smidt prof. dr. ir. D. de Zeeuw (OS)
Algemeen secretaris	: drs. J.J. Scholten
Adjunct-secretarissen	: drs. M. van Eck drs. S.A.A. Morel drs. R.A.A. Verheem
Werkgroepsecretarissen	: drs. R.J. Bonte dr. N.W.M. van Buren ir. V.J.H.M. ten Holder drs. F.E. Jorritsma (vanaf 10 juni 1996) drs. A.J. Kolhoff (OS) drs. M. Odijk ing. R.A.M. Post (OS) ir. R.I. Seijffers mr. R.J. Sielcken (tot 1 september 1996) ir. I.A. Steinhauer (OS) drs. V.C.F. Tersteeg mr. F. Toot (vanaf 1 november 1996) drs. A.L. Vernooij
Personeelsfunctionaris	: A. Dijkstra
Bibliothecaris/documentalist	: M.J.W. van der Raay-Verdonk
Applicatie-/netwerkbeheerder	: P.A. Roos (tot 13 juni 1996) P. Kop (vanaf 1 augustus 1996)
Financieel-administratief medewerkers	: F.M. Sloos-van Doorn H.I.C. Oostdam-van Amerongen
Bureau-hoofd	: A.M. de Bruyn Prince
Secretaresses	: E.F.M. Bradić-Verstegen (OS tot 1 december 1996) A.C.M. Broekhuizen Y. Haasbroek (tot 16 december 1996) M.F.B. Grupping-Huwaë G.A. de Jong (OS vanaf 1 december 1996) P.B.N. Matitaputty J. van Oudbroekhuizen-De Leeuw M. Posthumus C.W.J. Röhner (OS) M.J.F. Wagenbuur
Administratief medewerker	: B. Schouten

BIJLAGE 4

Samenstelling van het bestuur van de Stichting Bureau Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1995

Voorzitter	: ir. P. van Duursen (voorzitter van de Commissie m.e.r.)
Secretaris/Penningmeester	: ir. M.M.U. van Dis (plv. voorzitter van de Commissie m.e.r.) vanaf 18 september 1996 ing. E.M. Mastenbroek (plv. voorzitter van de Commissie m.e.r.) tot 18 september 1996
Bestuursleden	: ing. E.M. Mastenbroek (plv. voorzitter van de Commissie m.e.r.) vanaf 18 september 1996 ir. J. van der Vlist vanaf 18 september 1996 G. de Boer vanaf 18 september 1996 drs. R. Peters (Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij) tot 18 september 1996 ir. M.M.U. van Dis (plv. voorzitter van de Commissie m.e.r.) tot 18 september 1996 J.A.M. Altenburg (Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu- beheer) tot 18 september 1996
Adviseurs	: drs. J.J. Scholten (directeur Stichting Bureau Commissie m.e.r.) drs. S.A.A. Morel (plv. directeur Stichting Bureau Commissie m.e.r.)

BIJLAGE 5

Lijst van de door de Commissie voor de milieu-effectrapportage in 1996 uitgebrachte publicaties

Adviezen voor richtlijnen

427	Herzien advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport Zuidelijke Ringweg Groningen (A7) 13 augustus 1996 ISBN 90-421-0029-X	748	N34/N36 (Omleiding Ommen) 3 april 1996 ISBN 90-421-0002-8
733	Advies voor aanvullende richtlijnen voor het milieu-effectrapport Zandmaas/Maasroute: baggerspeciedepots 5 november 1996 ISBN 90-421-0120-2	749	Locatiekeuze grootschalige oppervlaktewaterwinning Overijssel 26 maart 1996 ISBN 90-5237-982-3
734	Afvalberging Vaarle en verplaatsing grondreinigingsinstallatie Gulbergen 5 februari 1996 ISBN 90-5237-954-8	751	Propyleenoxide/styreenmonomeer (PO/SM)-fabriek Arco Chemie Nederland, Ltd. Maasvlakte 25 maart 1996 ISBN 90-5237-999-8
736	Onderwaterzanddepot Den Helder 11 januari 1996 ISBN 90-5237-957-2	752	Locaties voor grootschalige opwekking van windenergie in Zeeland 14 maart 1996 ISBN 90-5237-977-7
737	Uitbreiding siliconenproductie door General Electric Plastics B.V. te Bergen op Zoom 18 januari 1996 ISBN 90-5237-966-1	753	Rijksweg 11, Alphen aan den Rijn - Bodegraven 11 april 1996 ISBN 90-427-0007-9
738	Bewerking van restprodukten tot vaste biobrandstof door Biomass Nederland B.V. te Lochem 22 januari 1996 ISBN 90-5237-968-8	754	Actualisering VINEX 18 maart 1996 ISBN 90-5237-989-0
739	Natuurplan Lateraalkanaal (Limburg) 11 maart 1996 ISBN 90-5237-994-7	755	Thermische conversie-installatie te Eerbeek 10 mei 1996 ISBN 90-5237-987-4
740	Grindwinning Born/Grevenbicht en grindwinning Borgharen/Itteren 5 maart 1996 ISBN 90-5237-995-5	756	Strategisch Groenproject 'Eiland van Dordrecht' 23 april 1996 ISBN 90-5237-998-X
741		757	Ontwikkeling bedrijventerrein 'Transport' Dordrecht 18 april 1996 ISBN 90-421-0010-9
742	Uitbreiding infiltratie en winningscapaciteit Solleveld 29 januari 1996 ISBN 90-5237-961-0	758	Inrichtingsplan voor het natuurontwikkelingsgebied Noordwaard 23 april 1996 ISBN 90-5237-996-3
743	Afvalverwerking Van Vliet B.V. te Wateringen 30 januari 1996 ISBN 90-5237-963-7	759	Herinrichting Winterswijk-Oost 13 mei 1996 ISBN 90-421-0028-1
744	Rijksweg 2, passage Maastricht 27 februari 1996 ISBN 90-5237-967-X	760	Trajectstudie A12, Veenendaal - Ede/Wageningen 25 april 1996 ISBN 90-421-0017-6
745	Seismische activiteiten in de oostelijke Waddenzee 22 maart 1996 ISBN 90-5237-972-6	761	Inzet van secundaire grond, brand- en hulpstoffen en emissiereductie-2000 bij ENCI Nederland B.V. te Maastricht 26 april 1996 ISBN 90-421-0015-X
746	Hoogwatervrijmaking Dongemondgebied 7 maart 1996 ISBN 90-5237-978-5	762	VINEX-locatie Midden-IJsselmonde (Stadsregio Rotterdam) 10 mei 1996 ISBN 90-421-0013-3
747	Hergebruik materiaalstromen VAM Wijster 19 maart 1996 ISBN 90-5237-988-2		

763	Structurele aanpak van de zoute baggerspecie-problematiek in Noord-Holland 24 mei 1996	ISBN 90-421-0036-2	780	voor het milieu-effectLandinrichting Ulvenhout-Galder 3 juli 1996	ISBN 90-421-0049-4
764	Woningbouwplan 'De Burgt', Barneveld 14 mei 1996	ISBN 90-421-0032-X	781	Bedrijventerrein Westzanerpolder te Zaanstad 21 juli 1996	ISBN 90-421-0060-5
765	Definitieve opslagplaats (DOP) Noordzeeweg Rotterdam van N.V. Afvalverwerking Rijnmond (AVR) 15 mei 1996	ISBN 90-421-0033-8	783	uitbreiding (grond)reinigingsinstallatie HWZ Milieu te Amsterdam 3 juli 1996	ISBN 90-421-0056-7
766	Bedrijfsterrein 'Eemspoort' 20 mei 1996	ISBN 90-421-0035-4	784	bouwlocatie Voorhout 27 juni 1996	ISBN 90-421-0061-3
767	Dijkversterking Zederik 3 juni 1996	ISBN 90-421-0022-2	785	Ontgronding polder Kort- en Lang-Ambacht en polder De Ruigten Bezuiden de Perenboom (Sliedrecht) 12 juli 1996	ISBN 90-421-0072-7
768	Verwerking van <i>caustic water</i> door AVR-Chemie te Rotterdam 31 mei 1996	ISBN 90-421-0024-9	786	Waterkrachtcentrale Borgharen 25 juli 1996	ISBN 90-421-0066-4
769	Aanpassing pelleteer-inrichting immobilisatie AVI-vliegassen e.a. afvalstoffen Provag B.V. te Geertruidenberg 31 mei 1996	ISBN 90-421-0045-1	787	Afvalverwerking Martens Scheeps- en Industriereiniging B.V. te Vlissingen-Oost 16 juli 1996	ISBN 90-421-0068-0
770	Aanleg haven met losfaciliteiten bij General Electric Plastics Europe B.V. te Bergen op Zoom 29 mei 1996	ISBN 90-421-0038-9	789	Verbetering Waaldijk Traject Tuil-Haaften 25 juli 1996	ISBN 90-421-0074-5
771	mestbewerkingsinstallatie te Eibergen van Mestwerk Achterhoek BV 19 juni 1996	ISBN 90-421-0034-6	790	Rondwegen Sluis en Aardenburg en rondweg Breskens 28 augustus 1996	ISBN 90-421-0076-1
772	Toeristisch-recreatieve ontwikkeling gebied Strijthagen te Landgraaf 11 juni 1996	ISBN 90-421-0044-3	791	Verbetering Merwededijk fase I en II 14 augustus 1996	ISBN 90-421-0067-2
773	Noordoostelijke verbinding (NOV) Betuweroute - Oldenzaal 15 juli 1996	ISBN 90-421-0064-8	792	Verwerking van kwikhoudende batterijen en kwikhoudende afvalstoffen AVR Chemie C.V., Rozenburg 19 augustus 1996	ISBN 90-421-0088-5
774	Verbetering Maasdijk, dijkvakken Ogen, Lithoijen en Lith (N-Br.) 17 juni 1996	ISBN 90-421-0052-4	795	Oprichting van een installatie voor verwerking van kwikhoudende afval- en reststoffen door LB Metrex B.V. te Heerlen 8 augustus 1996	ISBN 90-421-0080-X
775	Dijkverbetering Oud-Empel (N-Br.) 17 juni 1996	ISBN 90-421-0053-2	796	Advies voor richtlijnen voor het milieu-effect-rapport Uitbreiding Kalvergierbewerkingsinstallatie (KGBI's) te Ede, Elspeet en Stroe 27 augustus 1996	ISBN 90-421-0077-X
776	Rijksweg 15 (Varsseveld-Enschede) 10 juli 1996	ISBN 90-421-0065-6	797		
777	Uitbreiding van de productie van substraat champignonteelt CNC te Moerdijk 10 juni 1996	ISBN 90-421-0027-3	798		
778	Woningbouwlocatie Zoetermeer-Oost 27 juni 1996	ISBN 90-421-0050-8	799	Multimodaal Transportcentrum Valburg (MTC) 5 september 1996	ISBN 90-421-0102-4
779	Herinrichting Zeevang te Wognum 4 juli 1996	ISBN 90-421-0042-7	800	Aanleg jachthaven Marina te Stellendam 20 augustus 1996	ISBN 90-421-0085-0
			801	Geïntegreerde locatie- en inrichtingskeuze verwerking zuiveringsslib Groningen, Friesland en Drenthe 11 september 1996	ISBN 90-421-0097-4

802	Noordwesttangent Tilburg en railverbinding Spinder
27 augustus 1996	ISBN 90-421-0082-6	8 november 1996	ISBN 90-421-0118-0
803	Woningbouwproject Parijsch te Culemborg
13 september 1996	ISBN 90-421-0086-9	818	Uitbreiding bestaande composteerinrichting te Goor
15 november 1996
804	Verbetering Lekdijk dijkvak Beusichem-Culemburg
30 augustus 1996	ISBN 90-421-0081-8	819	Dijkverbetering industrieterrein Nijmegen
6 november 1996
805	Baggerspeciedepot Drempt, gemeente Hummelo en Keppel
11 september 1996	ISBN 90-421-0083-4	820	Scheidings- en vergistingsinstallatie (SVI) te Maasbracht
4 november 1996
806	Vergassingsinstallatie voor afvalplastic te Rotterdam-Pernis
10 september 1996	ISBN 90-421-0094-X	821	Baggerscheidingsinstallatie op de afvalberging Derde Merwedehaven te Dordrecht
11 november 1996
807	Verbetering Rijnbandijk dijkvak Doornenburg-Huissen
23 augustus 1996	ISBN 90-421-0084-2	822	Verbetering Werverdijk dijkvak Werven – Kloosterbosch
13 november 1996
808	Verbetering Waalbandijk, dijkvak Lent – Oosterhout – Loenen
10 oktober 1996	ISBN 90-421-0103-2	823	Granulaatscheiding op de stortplaats Nauernasche Polder te Zaanstad
8 november 1996
809	Haventerrein Westpoort-West (Afrikahaven) te Amsterdam
5 september 1996	ISBN 90-421-0092-3	824	Inrichting baggerspeciedeponie locatie Molen-greend in Limburg
15 november 1996
810	MSPO-fabriek en concentraatverbrandingsinstallatie Shell Moerdijk
26 september 1996	ISBN 90-421-0090-7	825	Voorbehandelen en bijstoken van papierslib door de EPZ op het Amercentralecomplex te Geertruidenberg
19 november 1996
811	Regionaal bedrijventerrein Hessenpoort te Zwolle
2 september 1996	ISBN 90-421-0098-2	826	Bedrijventerrein Vorstengrafdonk te Oss
20 november 1996
812	Verbetering Maasdijk traject Heumen
9 oktober 1996	ISBN 90-421-0111-3	827	Warmtekrachtenheid op de Maasvlakte
29 november 1996
813	Verbetering Maasdijken Bommelerwaard
8 oktober 1996	ISBN 90-421-0110-5	828	Verbetering Maasdijk, traject Wijchen
5 december 1996
814	Bijstoken van gedroogd zuiveringsslib in de poederkoolgestookte eenheid 8 van de elektriciteitscentrale Hemweg te Amsterdam
1 oktober 1996	ISBN 90-421-0107-5	829	Rijksweg 61, Schoondijke – Hoek, provincie Zeeland
19 december 1996
815	Uitbreiding van overlaad- en bewerkingsinrichting voor afvalstoffen te Delft
4 oktober 1996	ISBN 90-421-0095-8	830	Herinrichting Schouwen-West
20 december 1996
816	Composteringsinstallatie Zeeasterweg Lelystad
7 oktober 1996	ISBN 90-421-0109-1	831	Rijksweg 50, Grijsoord – Valburg – Ewijk
17 december 1996
817	Herinrichting Epe/Vaassen-West		832	Heroverweging autowrakkenbeleid provincie Flevoland
23 december 1996

Toetsingsadviezen

141	Toetsingsadvies over de aanvulling over het milieu-effectrapport Hogesnelheidsspoorverbinding Amsterdam – Rotterdam – Brussel – Parijs/Londen, ten aanzien van de studie tracé WB3 (bundeling met autosnelwegen A4 en A13) 16 februari 1996	ISBN 90-5237-976-9	531	Toetsingsadvies over de aanvullende informatie op het milieu-effectrapport recreatieproject Aakvlaai 28 augustus 1996	ISBN 90-421-0096-6
253	Toetsingsadvies over de aanvulling op het milieu-effectrapport Industriezandwinning, locatie Geertjesgolf 13 februari 1996	ISBN 90-5237-974-2	539	Landinrichting Saasveld-Gammelke 14 mei 1996	ISBN 90-5237-985-8
317	Golfterrein Aerwinkel, gemeente Ambt Montfort 29 februari 1996	ISBN 90-5237-975-0	545	Landinrichting Drachten 18 december 1996	ISBN 90-421-0141-5
330	Advies over de aanvullingen op het milieu-effectrapport Betuweroute behorend bij het ontwerp-tracébesluit en bij de partiële herzieningen van de PKV Betuweroute ten aanzien van de kruising Vaanplein, Giessen en Pannerdensch Kaneel 25 juni 1996	ISBN 90-421-0058-3	548	Structuurplan Kloosterveen (gemeente Assen) 12 april 1996	ISBN 90-421-0012-5
348	Bos- en Golfgebied bij Assen/Vries 4 april 1996	ISBN 90-421-0011-7	549	Golf- en Countryclub Harderwold te Zeewolde 20 december 1996	ISBN 90-421-0128-8
360	A15, gedeelte Ressen – A12 20 juni 1996	ISBN 90-421-0058-3	557	A2, verbreding rondweg 's-Hertogenbosch 18 januari 1996	ISBN 90-5237-949-1
382	Baggerspeciedepone Limburg 22 mei 1996	ISBN 90-421-0016-8	572	Rijksweg 31, Leeuwarden – Drachten 10 januari 1996	ISBN 90-5237-953-X
453	Toetsingsadvies over de tweede aanvulling op het milieu-effectrapport Golfbaan Mereveld te Utrecht 18 juni 1996	ISBN 90-421-0046-X	581	Landinrichting Westzaan 13 september 1996	ISBN 90-421-0101-6
488	Rijksweg 4, traject Delft – Schiedam 10 juli 1996	ISBN 90-421-0037-0	583	Grondreinigingsinstallatie Heidemij Moerdijk 10 april 1996	ISBN 90-5237-672-7
496	Interfacultair Reactor Instituut (IRI) te Delft 24 april 1996	ISBN 90-421-0001-X	585	Uitbreiding Afvalverwerking Botlek B.V. te Rotterdam-Botlek 26 april 1996	ISBN 90-5237-973-4
506	Stadsgewest Twente 16 juli 1996	ISBN 90-5237-849-5	598	Waterwinning Suameer 3 juni 1996	ISBN 90-421-0030-3
511	Trajectnota/MER Zuid-Willemsvaart tussen Maas en Den Dungen, 's-Hertogenbosch 23 augustus 1996	ISBN 90-421-0073-7	607	Wijziging van de Kernenergiewet-vergunning van de Centrale Organisatie Voor Radioactief Afval betreffende bovengrondse verwerkings- en opslagfaciliteiten van radioactief afval Borsele 27 maart 1996	ISBN 90-421-0006-0
518	Industrieterrein Graetheide te Geleen 13 februari 1996	ISBN 90-5237-955-6	616	Kortsluitroute Rotterdam-Pendrecht 18 juni 1996	ISBN 90-421-0031-1
531	Recreatieproject Aakvlaai 14 februari 1996	ISBN 90-5237-971-8	623	Spaarbekken Panheel 23 augustus 1996	ISBN 90-421-0075-3
			629	Toetsingsadvies over het herziene milieu-effectrapport Woningbouwlocatie IJburg, tweede fase 12 april 1996	ISBN 90-421-0014-1
			632	Verbetering Millingse Bandijk en Duffeltdijk 29 maart 1996	ISBN 90-421-0004-4

- 634 Be- en verwerking van mest te Helvoirt, Gemert, Bergeijk, Baarle-Nassau en Uden
12 april 1996 ISBN 90-5237-992-0
- 635 Grensoverschrijdend Bedrijventerrein Aken/Heerlen
27 augustus 1996 ISBN 90-421-0093-1
- 638 Nat industrieterrein (Oevers D), gemeenten Meppel en Nijeveen
20 maart 1996 ISBN 90-5237-991-2
- 639 Bouwlocatie buitenplaats Ypenburg (Z-H)
2 juli 1996 ISBN 90-421-0043-5
- 644 Aanleg N22 te Haarlemmermeer
4 april 1996 ISBN 90-5237-980-7
- 645 Verbetering Rijnbandijk, dijkvak Kandia-Loo-Schans
29 maart 1996 ISBN 90-421-0005-2
- 646 Herinrichting Krimpenerwaard
15 augustus 1996 ISBN 90-421-0026-5
- 652 Proefboringen naar aardgas in de Noordzeekustzone en op Ameland
2 februari 1996 ISBN 90-5237-929-7
- 652 Aanvulling op het proefboringen naar aardgas in de Noordzeekustzone en op Ameland
23 juli 1996
- 661 Uitbreiding en wijziging grondreinigingsinstallatie Ecotechniek B.V. te Rotterdam
19 juli 1996 ISBN 90-421-0047-8
- 664 Toestingsadvies over het Milieu-effectrapport en de aanvullingen op het milieu-effectrapport Proefboringen naar aardgas in de Waddenzee
24 december 1996 ISBN 90-421-0009-5
- 665 Bouw- en sloopafval Theo Pouw Beheer BV te Utrecht
16 augustus 1996 ISBN 90-421-0089-3
- 667 Verbetering Grebbedijk Wageningen - Rhenen
19 februari 1996 ISBN 90-5237-962-9
- 670 Slakken opwerkingsinstallatie van Heros B.V. te Roosendaal
29 augustus 1996 ISBN 90-421-0099-0
- 674 Floriade 2002 te Hoofddorp
23 februari 1996 ISBN 90-5237-979-3
- 675 Uitbreiding Tuschinski-theater Amsterdam
9 juli 1996 ISBN 90-421-0070-2
- 676 Oevergrondwaterwinning Vechterweerd (Dalfsen)
11 april 1996 ISBN 90-5237-983-1
- 677 Woningbouwlocatie Etten-Leur Noord
30 juli 1996 ISBN 90-421-0048-6
- 680 Recreatieproject 'Parc Hollandsch Diep'
19 februari 1996 ISBN 90-5237-986-6
- 683 Meerjarenplan Gevaarlijk Afval II (MJP GAII)
13 september 1996 ISBN 90-421-0104-0
- 685 Wijziging composteerinstallatie VAR Wilp-Achterhoek
27 november 1996 ISBN 90-421-0133-4
- 697 Sport- en vrijetijdscentrum (SVC) 'De Vliert' te 's-Hertogenbosch
19 januari 1996 ISBN 90-5237-964-5
- 698 Uitbreiding biologische grondreinigingsinstallatie Mourik Groot-Ammers B.V. (Zuid-Holland)
8 augustus 1996 ISBN 90-421-0087-7
- 700 Biologische grondreinigingsinrichting Bion te Vriezeveen
1 juli 1996 ISBN 90-421-0062-1
- 706 Bedrijventerrein Weststad III, gemeente Oosterhout
5 november 1996 ISBN 90-421-0116-4
- 709 Pathé bioscoopcomplex centrumgebied Amsterdam-Zuidoost
30 juli 1996 ISBN 90-421-0071-0
- 716 Verhoging splijtstofgehalte en splijtstofverrijkingsgraad bij de kernenergiecentrale van de EPZ te Borssele
1 mei 1996 ISBN 90-421-0008-7
- 717 Chemische fabriek voor PTA en PET (Eastman Chemical, Netherlands B.V.) te Rotterdam-Europoort
12 april 1996 ISBN 90-5237-997-1
- 718 Verbetering Kade Tuindorp - Tolkamer (gemeente Rijnwaarden)
3 mei 1996 ISBN 90-421-0025-7
- 764 Woningbouwlocatie 'De Burgt' Barneveld
10 december 1996 ISBN 90-421-0135-0
- 788 Landaanwinning woningbouwlocatie Amsterdam IJburg, eerste fase
16 september 1996 ISBN 90-421-0079-6
- 793 Toetsingsadvies over de aanvulling op het milieu-effectrapport bij de nieuwe HSL-Nota HSL/A16 Breda - Prinsenbeek (verlegging en bundeling A16 met HSL-Zuid)
15 augustus 1996 ISBN 90-421-0091-5

Andere adviezen

750	Ontheffingsadvies Structuurplan <i>Land over de Waal</i> Nijmegen
26 februari 1996 | ISBN 90-5237-981-5 | 039 | Advies in het kader van het evaluerend ontwerpen ten behoeve van de besluitvorming over de Woningbouwlocatie Amsterdam IJburg, eerste en tweede fase
13 augustus 1996 | ISBN 90-421-0078-8 |
|-----|---|--------------------|-----|--|--------------------|
-

Overige Publicaties van de Commissie m.e.r.

Environmental Impact Assessment in the Netherlands; experiences and views presented by and to the Commission for EIA
juni 1996

90-421-0041-9

Overige Publicaties

Strategic Environmental Assessment. Status, challenges and future directions.
Rapport door het ministerie van VROM, de International Study of Effectiveness of Environmental Assessment en de Commissie voor de m.e.r., gepubliceerd door het ministerie van VROM, publicatie nummer 53.

Adviezen in het kader van de samenwerkingsovereenkomst met DGIS

001	Advisory review of the environmental impact statement/feasibility study Sabwah: water and sanitation and recommendations for project identification, Yemen
19 maart 1996	ISBN 90-5237-993-9	5 februari 1996	ISBN 90-5237-970-X	
014	Advisory review of the environmental impact statement of the land reclamation and drainage project Guayaquil, Ecuador
5 maart 1996	ISBN 90-5237-965-3	018	Advies voor een analyseraamwerk voor waterbeheerprojecten in ontwikkelingslanden opgesteld als bijlage bij het DGIS Sectorbeleidsdocument Waterbeheer en Ontwikkelingssamenwerking door de Commissie m.e.r. op verzoek van het DGIS
1 mei 1996	ISBN 90-5237-969-6
015	Advisory review of the environmental impact statement for the construction and operation of a sea port in the Gaza Strip by the Palestinian Authority
29 april 1996	ISBN 90-421-0021-4	019	Advice for Terms of Reference for the environmental impact statement of the goldmining project, Suriname
12 maart 1996	ISBN 90-5237-990-4
017	Advice on environmental, social and institutional aspects of proposed tannery industrial areas, Punjab, Pakistan		020	Advice for Terms of Reference for the environmental impact statement / technical and financial feasibility study for the lining of the Ismailia Canal, Egypt
20 juni 1996	ISBN 90-421-0003-6

021	Advice for Terms of Reference for the environmental impact statement for the Pakistan Tanners Association's development strategy for the tannery sector of Sialkot, Pakistan
24 september 1996 ISBN 90-421-0105-9	024	Advisory review of the additional information to the environmental impact statement Tidal Inlet Cartagena, Colombia
19 november 1996 ISBN 90-421-0131
022	Advice for Terms of Reference for the environmental impact statement for the Pakistan Tanners Association's development strategy for the tannery sector of Multan
15 mei 1996 ISBN 90-421-0019-2	024	Advisory review of the environmental impact statement Tidal Inlet Cartagena, Colombia
27 juni 1996 ISBN 90-421-0023-0
023	Advice for Terms of Reference for the environmental impact statement for the Pakistan Tanners Association's environmental management plan for the tannery zone of Korangi Industrial Estate, Karachi, Pakistan
21 mei 1996 ISBN 90-421-0020-6	025	Advies voor richtlijnen voor de aanvulling op de Etude d'Impact Lac Sud, Tunesië
31 juli 1996 ISBN 90-421-0069-9
		025	Toetsingsadvies over de Etude d'Impact Lac Sud, Tunesië
27 juni 1996 ISBN 90-421-0051-6
		026	Advies voor het Sectorbeleidsdocument Waterbeheer en Ontwikkelingssamenwerking
2 mei 1996 ISBN 90-421-0018-4

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
117 Afvalstortplaats Midden-IJssel ^{1]}]				
118 Kampeer-/watersportcentrum Broekerhaven te Stede Broec]				
119 Ontgrondingenplan Noord-Brabant]				
120 Uitbreiding luchthaven Maastricht											
Nader rapport											
Aanvullend MER											
121 Luchtscheiding/mengstation Ommen											
123 Opslag en verwerking radioactief afval											
Locatiegebonden (PZEM-terrein)											
Locatie Sloe											
125 Baanverlenging luchthaven Eelde]				
126 Dollarthafenprojekt Emden ^{2]}]				
127 RW 35/36 Zwolle – Almelo (- Vriezenveen)											
128 HELP Melderslo											

1 Dit project vindt zijn vervolg in project 256.

2 Toetsing 'Zusammenfassende Umweltuntersuchung'.

Project

	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onderzoek gaande	evaluatie verslag
129 (Dubbel) eenheidsoefenterrein De Haar ^{3]}]							
130 Afvalstortplaats De Dolten (Nijehaske)											
131 Rijksweg 57 op Walcheren											
132 Rijksweg 16 bij Rotterdam ^{4]}]							
133 Nadere regelen olielozing offshoremijnbouw											
134 Stort zuiveringsslib Slufterdam]		
135 Hemwegcentrale-8 Amsterdam											
136 Afvalverwerking stadsgewest Den Bosch]							
137 Ondergrondse opslag radioactief afval]								
138 Eenheidsoefenterrein Grootte Veld]
139 Amer-9 kolencentrale Geertruidenberg											
140 Provinciaal afvalstoffenplan Noord-Brabant											
141 Hogesnelheidsspoorlijn Parijs – Amsterdam											
142 Stormvloedkering Nieuwe Waterweg											
143 Afvalberging van TDF Tiofine ^{5]}											

3 Dit project wordt vervolgd onder nr. 538.

4 Deze procedure wordt voortgezet als onderdeel van de m.e.r.-procedure voor het Integraal Plan Noordrand Rotterdam (project 247).

5 Tijdens de opstelling van het MER is voor een niet-m.e.r.-plichtige oplossing gekozen; m.e.r.-procedure stopgezet.

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onderzoek gaande	evaluatie verslag
144	Uitbreiding natuurpark De Efteling										
145	Kolenreststoffenberging Flevocentrale]							
146	Provinciaal afvalstoffenplan Noord-Holland										
147	Rijksweg A30/Recreatieplas Maanderbroek]					
148	Verbranding zuiveringsslib Oost-Brabant ^{6]}]							
149	Zoutwaterlozing op de Eems]					
153	Afvalverwerkingslocatie De Marsen]							
154	Grondwaterwinning Alblasserwaard/Vijfheerenland										
155	Uitbreiding afvalstortplaats Geldermalsen										
156	HELP Rossum-Oost										
157	Oppervlaktedelfstoffenwinning IJsselmeer										
158	Regionaal ontgrondingenplan Noordzee										
159	Provinciaal afvalstoffenplan Limburg										
160	Waterbeheer Veerse Meer]					
161	Keersluis Ramspol ^{7]}]					

6 Procedure is gestopt; zie verder onder project 394.

7 Dit project vindt zijn vervolg in project 406.

Project

	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
162	Rijksweg A50										
163	Stortplaats Heiloo										
165	Afvalverwerkingsinstallatie-West A'dam										
166	Golfbaan De Utrecht Hilvarenbeek										
167	Centrale slibverbranding Zutphen]							
168	Golfbaan Lochem										
169	Afvalverwerking ARCG/Westerkwartier ⁶⁾]							
170	Westrandweg/Hoofdwegen regio Schiphol										
171	COT-minus Havelte]					
172	Stadsgewestpark Noorddijk Groningen										
173	Polypropeenfabriek DSM Geleen										
174	HELP Baarderadeel]							
175a	Diepinfiltratie NAM in Zuidoost-Drenthe										
176	Afvalverwijdering Z.O.-Brabant (STAZOB)										
177	Afvalstortplaats regio Arnhem										
179	Afvalstortplaats Velsen										
180	Toer./recr. inrichting Neeltje Jans]							

8 Dit project is opnieuw gestart onder projectnummer 421.

Project

	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toet-sings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
181	Slib- en baggerspecieplan Noord-Holland										
182	Afvalverwerkingsinr. Zuid-Holland west										
183	Wegverbinding Zutphen – Deventer – Raalte										
184	Afvalberging Lickebaert										
185	Zuiveringsslibplan Flevoland										
186a	Golfbaan Het Zelle Hengelo										
187	Stortplaats Nauernasche polder Zaanstad										
188	Shredder Zaanse Schroothandel b.v.										
189a	Golfbaan Heinenoord										
190a	Mestverwerking Kr.heide Sevenum										
191a	Golfbaan De Witdonk Meijel/Roggel										
192	Plan bouw- en sloopafval Zuid-Holland										
193	Provinciaal afvalstoffenplan Utrecht										
194	Golfbaan Sybrook Enschede										
196	Golfbaan Scherpenberg Apeldoorn										
198	Afvalverwerkingsinrichting Wijster										
199	Diepinfiltratie Overveen										
203	Golfbaan Zeddam										

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
204 Golfbaan Ambt Delden											
205 VerTech-installatie Apeldoorn											
207 Kolenvergassing Buggenum											
208 Reststoffenverwerking Boeldershoek ⁹⁾											
Aanvullend MER inzake mestverwerking]							
209 Draaitrommeloven-9 bij AVR-chemie											
210a Golfbaan Rosmalen]							
211 Composteerinrichting Amersfoort											
212 Afvalstortplaats Zoetermeer-Noordwest											
215 Afvalstortplaats Derde Merwedehaven											
216 COT Ermelo-Noord]							
217 Ind. zandwinningsplan Gelderland, fase 2											
218 Themapark Diamonda Lelystad]					
219 Berging mijnbouwreststoffen NAM]							
220 Verdringing Mg-houdende pekkel (NAM)]							
221 COT/EOT Oirschot											

9 Zie voor het onderdeel afvalverbranding nr. 501, onder dit nummer wordt de mestverwerking voortgezet.

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
222 Eurodrôme Arnhem (Huissen)											
223 Afvalstortplaats Weert											
224 Afvalstortplaats Linne/Montfort											
225 Afvalverwerkingslocatie Moerdijk											
226 Baanverlegging circuit Zandvoort											
227 Berging/verwerking van jarosiet bij Budelco											
Verwerking van jarosiet bij Budelco ¹⁰⁾											
Definitieve berging van jarosiet bij Budelco											
228 Afvalstortplaats Landgraaf											
229 Composteerinr. Purmerend											
230 DOP Oost-Abstpolder											
231 Woningbouwlocatie Purmerend											
232 Sporeuitbreiding Zwolle – Amersfoort											
234 Sportcentrum Oisterwijk											
235a Golfbaan Willem Arntzhoeve te Zeist											
236a Shredder Born											
239 Uitbreiding ARN Beuningen											

10 Procedure is gestopt en vervolgd onder project 448.

Project

	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onderzoek gaande	evaluatie verslag
240	Rijksweg 61 Terneuzen – Ter Hole										
241	Provinciaal afvalstoffenplan Flevoland										
243	Locatiekeuze baggerspeciostort Zeeland ¹¹⁾										
244	Shredderinstallatie 's-Gravendeel										
245	Mestverwerking Dordrecht										
246	HELP Baarle-Nassau										
247	Integraal plan noordrand Rotterdam										
248	Landelijke richtlijnen baggerspeciedepots										
249a	Mestcompostering CNC te Milsbeek										
250	Mestverwerking Promest Helmond										
251	Locatiekeuze afvalverwerking West-Brabant										
252	Grondreinigingsinstallatie Broerius										
253	Industriezandwinning Geertjesgolf (Gld.)										
254	Stevol-ontgrindingen Maasbracht										
255	Afvalstortplaats Wambach-groeve										
256	Afvalverwerkingsinstallatie Ramelerveld										
257	Golfbaan Euverem Valkenburg (L.)										

11 De m.e.r. wordt uitgevoerd in drie fasen. Voor de tweede fase is het MER uitgebracht.

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekendgemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onderzoek gaande	evaluatie verslag
258	Uitbreiding Eemscentrale										
259	Shredder te Oosterhout]						
260	Bedrijventerrein Heierhoeve te Venlo										
261	Herontwikkeling haven Scheveningen]							
262	Compagniesoefenterrein Weerterheide]							
263	Ethylbenzeen-/styreenfabriek Dow Benelux										
264	Structuurschema Groene Ruimte										
265a	Rijksweg 59, gedeelte Rosmalen – Geffen										
266	Ecogrind Dordrecht]				
267	Graan-, gras- en mestdrogerij Planta Koea]							
268	Golfbaan waterwingebied Tilburg										
269	Rijksweg 58, gedeelte Schoondijke - Sluis										
270	Golfresort Sterna te Bergen										
271	Logistiek park Ossendrecht]				
272	Nieuwbouw Elektrolyse Aluminium Delfzijl]							
273	Uitbreiding energiecentrale Maasvlakte]					
274	Z.W. structuur 's-Hertogenbosch - Vught										

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onderzoek gaande	evaluatie verslag
275 Hoogspanningsleiding Zwolle – Meeden ^{12]}]							
276 Berging baggerspecie Zuid-Holland											
277 Stortplaats Spinder											
279 Dempingen Waal-/Eemhaven Rotterdam											
280 Afvalberging Schinnen/Spaubeek											
281 Afvalverwerking Oost-Veluwe (Wilp)											
282 Archeon, Alphen a/d Rijn											
283 Stortplaats Hoge Nespolder te Zwijndrecht]							
284 Compostfabriek Noord-Limburg											
285 Huisvuilcentrale AVI Boekelermeer Alkmaar											
286 Diepinfiltratie Zuid-Holland											
287 380kV hoogspanningslijn Meeden – Eems											
288 Buisleiding Waddenzee ^{13]}]							
289 Golfbaan Gendersteijn (Veldhoven c.a.)											
290 Beleidsplan drink- en industriewatervoorz.											

12 Door de keuze van het zogeheten buisleidingentracé niet meer m.e.r.-plichtig.

13 M.e.r.-procedure voorlopig stilgelegd vanwege de keuze van aanlanding van aardgas in Duitsland.

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onderzoek gaande	evaluatie verslag
291 Zwanenburgbaan Schiphol ^{14]}]								
293 Zandwinning en hercultivering te Kekerdorp]								
294 Golfbaan 't Hout te Breda]								
295 Berging baggerspecie Ketelmeergebied											
296 Modificatie raffinaderij Shell Pernis ^{15]}]								
296a Hycon-installatie raffinaderij Shell Pernis											
297 Filterpers en rwzi te Heerenveen											
298 Uitbreiding stortplaats Uden											
299 Bouwlocatie Amersfoort											
300 Corridorstudie Amsterdam – Utrecht											
301 Grofvuilstortplaats Z.W.-Noord-Holland											
305 Afvalverwijderingsinrichting Wieringermeer											
306 Herontgroning en (her)inrichting Osen]								
307 Noordelijke randweg Haagse regio											
308 Baggerspeciedepot Hollandsch Diep											
309 Provinciaal ontgrondingenplan Limburg]								

14 Deze procedure wordt voortgezet als onderdeel van de procedure voor Schiphol en omgeving (334).

15 Dit project vindt zijn vervolg in de projecten 396a en 423.

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
310	Beleidsplan baggerspecie Gelderland										
311	Golfbaan Herfte - Wijthem te Zwolle										
312	Composteringsinrichting Alphen a/d Rijn										
313	Polyetheenfabriek DSM										
314	Slibontwatering oostelijke mijnstreek ^{16]}]							
315	GFT-composteerinrichting Moerdijk										
316	Provinciaal afvalstoffen plan PAP Friesland										
317	Golfterrein Aerwinkel, tweede fase										
318	Stortplaats Gulbergen										
319	Destillatiefabriek VOTT Europoort										
320	Mestoverslag Wanssum]							
321	Slibdrooginstallatie R.I.-Oost Amsterdam										
322	Uitbreiding Afvalverwerking Botlek (AVB) Rotterdam]							
323	Recreatiegebied De Groene Ster Leeuwarden										
324	Nieuwe roosteroven AVR Rijnmond										
325	Kalvergierbewerkingsinstallatie Putten										

16 Procedure stopgezet vanwege wijziging van het voornemen.

Project

	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
326	Kalvergierbewerkingsinstallatie Elspeet										
327	Kalvergierbewerkingsinstallatie Ede										
328	Kalvergierbewerkingsinstallatie Barneveld										
329	Stortplaats Zevenbergen										
330	Goederenspoorlijn Rotterdam – Zevenaar – Duitsland										
	Aanvulling										
331	Provinciaal afvalstoffenplan PAP Gelderland										
332	Stortlocatie Skinkeskans Leeuwarden										
333	Stortplaats Hollandse Brug Naarden										
334	Plan van aanpak Schiphol en omgeving										
	Aanvullend MER										
335	Shredder Moerdijk										
336	Zuidelijke ontsluitingsweg, Boxtel										
337	Huisvuilverwerking Leiden										
338	Huisvuilverwerking Rotterdam/Dordrecht										
339	Woningbouwlocaties HAL-gebied										
340	Bedrijventerrein Wijchen/Nijmegen										
341	Aanleg Oostboog Flevolijn										

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onder-zoek gaande	evaluatie verslag
343 Woningbouw Over Betuwe regio Nijmegen											
344 Composteringsinrichting Espel]									
345 Slibverwerkingsinstallatie te Mierlo											
346 Noordoosttangent Tilburg											
347 Heropening AVI Leeuwarden (OLAF) ^{17]}]					
348 Bos en Golf te Vries (gem. Assen)											
349 Afvalverbranding Zuidoost Nederland ^{18]}											
350 Overslagstation Venlo ^{19]}]								
351 Verblijfsrecreatie en golfbaan Steenwijk											
352 Baggerdepot Hollandsche IJssel]								
353 Gasgestookte WKC Moerdijk											
354 Tienjarenplan Afvalstoffen AOO											
355 Afronding omlegging Nistelrode ^{20]}]									
356 Rijksweg 34/37 Hoogeveen - Duitse grens											
357 Slibdrooginstallatie Beverwijk											

17 AVI wordt niet heropend.

18 Locatiekeuzebesluit inrichtings-MER voortgezet onder nr. 656

19 Procedure gestaakt in verband met wijziging van het Besluit m.e.r. (vervallen van de m.e.r.-plicht).

20 In afwachting van vaststelling van het tracébesluit over de A50 is deze procedure voorlopig stilgelegd.

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onderzoek gaande	evaluatie verslag
358	Structuurschema Elektriciteitsvoorziening										
359	Schrootverwerkingsinst. Kootstertille										
360	Rijksweg 15 Ressen - Duiven										
361	GFT-vergistingsinstallatie Rijnmond										
362	Woningbouw Enschede-Glanerbrug										
363	Afvalopslag 'Laagraven' Nieuwegein										
364	Draaitrommeloven (DTO)-10 bij AVR										
365	Warmte/krachtinstallatie UNA Diemen										
366	Binnenduinrandzone Hollum - Ballum										
367	Composteringsinstallatie Midden-Zeeland										
368	Waterrecreatiegebied Emmen-Zuid										
369	Slibverbrandingsinstallatie Shell										
370	Masterplan Harlingen										
371	Polymeerfabriek Shell Moerdijk										
372	Infiltratie Maaskant										
373	Ondergrondse gasopslag Norg ²¹										
374	Drooginstallatie stapelbare mest Vefinex										

21 Aanvullende toetsing verzocht door de provincie inzake de locatiekeuze.

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
375	Provinciaal afvalstoffenplan PAP-III Zeeland										
376	Berging chemisch afval op Bovenveld]							
377	Golfbaan Zuidpolder te Veen (Eemnes)										
378	GFT-composteringsinrichting Duiven										
379	Katalysatorberging DSM Geleen										
380	Vuilverwerkingsbedrijf Noordoostpolder e.o.]							
381	GFT-composteringsinrichting Boeldershoek										
382	Baggerspeciedeponie Limburg										
383	Mestcompostering Theeuwen Blitterswijck										
384	Esso hydrocracker										
385	Integraal stadsrandmodel Beers/Cuijk										
386	GFT-composteringsinstallatie Utrecht]							
387	Promest Zeeland]							
388	Stortplaats 't Klooster Nieuwegein										
389	Distripark Maasvlakte										
390	Woningbouwlocaties streekplan Utrecht										
391	Woningbouwlocaties Stadshagen Zwolle										
392	Uitbr. elektriciteitscentrale RoCa-3 Rotterdam										

Project

	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
393	Scarabee mestverwerkingsinr. Borculo			1							
394	Slibverbranding Noord-Brabant										
395	MTBE-fabriek Nerefco in Europoort										
396	Golfresidentie Dronten										
397	Grootschalige mestverwerking Duiven										
398	Fleuren Compost Middelharnis										
399	Baggerberging Averijhaven Velsen										
400	GFT-vergisting 'Midden-Brabant' Tilburg										
401	Golfcomplex Staaedegaard Renkum (Gld)										
402	Composteringsinr. Noord-Holland-Zuid			1							
403	Afvalverwerking Veendam										
404	Incinerator Aramidemaatschappij Delfzijl										
405	Gebruik Zwanenburg-/Kaagbaan Schiphol										
	Aanvulling MER										
406	Keersluis Ramspol, tweede fase										
407	Opslag/verwerking chem. afval Dordrecht										
408	Stortplaats Aanschoterweg Barneveld										
409	Akzo Pharma Oss, locatie II										
410	BFI overlaad-/bewerkingsinr. afval Delft										

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
411 Woningbouwlocaties Zaanstad											
412 Woningbouwlocatie Haarlemmermeer-West											
413 Composteerinrichting PROAV Rotterdam											
414 Open Beerdam Rotterdam											
415 Baggerspeciebergiging Hansweert											
416 Scarabee mestverwerking Sevenum											
417 Baggerbergiging Amerikahaven Amsterdam											
418 Uitbreiding UCN Urenco											
419 S11/N54 Zuidelijke Randweg Wateringen											
420 HFK-fabriek Dordrecht											
421 Afvalverwerking ARCG Westerkwartier											
423 Shell hydrocracker Pernis											
424 Afvalstoffenterminal Moerdijk (ATM)											
425 Stadion Amsterdam											
427 Zuidelijke Ringweg Groningen (Rijksweg 7)											
428 Afvalbergiging Helmond/Eindhoven											
429 Warmtekrachtcentrale Nijmegen (EPON)											
430 Stortplaats Smink Amersfoort											
431 Hoogers chemisch afval Geldrop											

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
432	Structuurvisie Ede/Veenendaal										
433	Bestemmingsplan Beitel-Zuid te Heerlen]								
434	Tracéstudie A4/A16										
435	Noordelijke kuststrook Lelystad										
436	Rijksweg 32 Heerenveen										
437	Afvalverwerking De Jong Gorcum										
438	Chem. afvalverwerking Argentia Moerdijk										
439	Stortplaats z.o.-regio Noord-Holland]					
440	A58 omlegging Etten-Leur										
441	A58/A16 Princeville Breda/Prinsenbeek										
442	Flevo milieu-en energiepark Lelystad										
443	Mestverwerking Scarabee Venray]							
444	Afvalscheiding/-vergisting Dordrecht ²²⁾]							
445	Mestverwerking Scarabee Nederweert]							
446	Vliegassilo's Maasvlakte										
447	Luchtmobiele Brigade Eder/Ginkelse heide										

22 Procedure stopgezet in december 1994 vanwege stopzetting samenwerking Proav en Gevudo voor dit project. Proav heeft het initiatief voortgezet voor zo'n installatie via project 489.

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
448 Co-treatment in oxysmeltoven bij Budelco ^{23]}											
449 Mestverwerkingsinstallatie Ede											
450 Glasrecyclinginstallatie Heiloo											
451 Oevergrondwaterwinning Langerak											
452 Uitwijkhaven Weurt											
453 Golfbaan Mereveld											
454 Warmtekrachteenheid Rotterdam											
455 Zandwinning Westvaarders Wadden											
456 Natuurontwikkeling IJsselmonding											
457 Mestcompostering Heveco Grubbenvorst											
458 Grondreinigingsinstallatie Texaco Botlek											
459 Champignonmest CNC Moerdijk											
460 GFT-composteringsinstallatie AVU Utrecht											
461 Verw. verfresten e.a. Exachem Beuningen											
462 Wijziging C3-deponie Loswalweg Rotterdam											
463 Rijksweg 73 Venlo/Maasbracht											

23 Deze procedure is stopgezet omdat de initiatiefnemer geen perspectief zag op realisering van het voornemen. Inmiddels zijn vergunningen verleend voor de overslag van 'historisch' jarosiet uit bestaande bekkens naar nieuwe bekkens, en voor de opslag van bij de zinkproductie vrijkomend jarosiet in een nieuw bekken.

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekendgemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onderzoek gaande	evaluatie verslag
464 Warmtekrachtcentrale Swentibold Geleen											
465 GFT-composteerinstallatie Lage Weide]								
466 Chemische afvalverwerking TCR Botlek]								
467 Afvalberging Z.W. Midden-Utrecht											
468 Scheidingsinstallatie Hoog Zestienhoven											
469 Grondreinigingsinstallatie BBS te Weert											
470 Secundaire weg S205/S210											
471 Golfbaan Teteringen											
472 Loswal in de Noordzee voor baggerspecie											
473 GFT-composteerinrichting Maastricht ²⁴]]								
474 Chemisch afval ATF Drachten											
475 Kernenergiecentrale Dodewaard											
476 Recreatie Graskuilen/De Schatberg Sevenum											
477 Mestverwerkings- /koolstoffenfabriek Zutphen]								
478 Uitbreiding stortplaats Zelhem]								
479 Aluminiumalkylen Akzo Rotterdam											
480 GFT-vergistingsinstallatie Lelystad											

24 Dit project wordt vervolgd onder nummer 574.

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
481 Bedrijventerrein Vossenbergr-West Tilburg											
482 Windmolenpark Groningen											
483 Woon- en werklocaties stadsregio Tilburg											
484 Woon- en werklocaties regio 's-Hertogenbosch											
485 Uitbreiding AVIRA Duiven											
486 Van Vliet sloop- en GFT-afval Wateringen											
487 Grondreiniging Boeldershoek											
488 Rijksweg 4 Delft – Schiedam											
489 Afvalscheiding en vergisting Moerdijk											
490 CBE Paktank Botlek											
491 Halonen Hugen B.V. Zevenaar											
492 Polymerenfabriek Johnson Friesland											
493 Calandverbinding											
494 Kernenergie ECN Petten											
495 AVI-slakkenbehandeling Dordrecht											
496 Hoger Onderwijs Reactor (IRI) Delft											
497 PAP-III Zuid-Holland											
498 Centrale bewerkingsseenheid (CBE) Lelystad											

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onderzoek gaande	evaluatie verslag
499 Woningbouwlocatie Dronten-West											
500 Grondreinigingsinstallatie Schiedam											
501 Afvalverbrandingsinstallatie Twente											
502 Drinkwaterwinning Schiermonnikoog											
503 Omleiding RW 706 Halfweg/Zwanenburg											
504 GFT-compost.capaciteit VAM-Wijster											
505 Stadsontwikkeling Dordrecht]							
506 Woningbouw- en bedrijventerreinen Twente											
507 Bouwlocatie Delfgauw te Pijnacker											
508 Reststoffenbewerking NAM Delfzijl											
509 Verwijdering zuiveringsslib Gr. Fr. en Dr.											
510 Chemisch afval Hengelo/Enschede]							
511 Zuid-Willemsvaart bij 's-Hertogenbosch											
512 Baanverlenging Groninger Airport Eelde											
513 Intergemeentelijk Structuurplan Utrecht											
514 GFT-composteerinrichting Oss											
515 Verwerkingscap. zuiveringsslib Zuid-Holland											
516 Woon- en werklocaties Eindhoven/Helmond											
517 Rivierdijkverbetering Bomendijk											

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
518 Industrieterrein Graetheide te Geleen											
519 Kernenergiecentrale Borssele											
520 Be- en verw.install. FCA Bergen op Zoom											
521 Bosplan Bentwoud bij Zoetermeer											
522 Grondreinigingsinstallatie Drachten				1							
523 Milieubeleidsplan Groningen											
524 Centrale bewerkingseenheid (CBE) Delfzijl							1				
525 GFT-verwerking ICOVA Den Haag											
526 Milieubeleidsplan Overijssel											
527 Milieucentrum Deurne											
528 Toepassing reststoffen ILP-Wal Europoort											
529 Zeefzandreinig. Roosend./Tilburg/ Helmond											
530 Stortplaats De Goudsberg Lunteren											
531 Recreatiegebied Aakvlaai											
532 Uitbr. WKC Delesto BV Delfzijl											
533 Diepinfiltratie oevergrondwater ZO Utrecht											
534 Verdubbeling van de N33 Groningen											
535 Internationale spoorverbinding Groningen											
536 Landinrichting Bergen-Egmond-Schoorl											

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
537 Stort jarosiet en gips Budelco											
538 Dubbel eenheidsoefenterrein De Haar											
539 Landinrichting Saasveld-Gammelke											
540 Landinrichting Rijssen											
541 Milieubeleidsplan Limburg											
542 Landinrichting Haren											
543 Milieubeleidsplan Drenthe											
544 Stort Nauernasche Polder Zaanstad											
545 Landinrichting Drachten											
546 Windenergieopwekking Friesland											
547 Natte reinigingsinstallatie Den Haag]							
548 Structuurplan Kloosterveen Assen											
549 Golf- en countryclub Harderwold Zeewolde											
550 Landinrichting Achtkarspelen-Zuid											
551 Be- en verwerking gevaarlijk afval Uden]							
552 Omleidingen Appingedam en Holwierde											
553 Uitwijkhaven Lobith (Gelderland)											
554 Haven- en industrieterrein Axelsche Vl.											
555 Stortterrein Eijsden AVL Deponie											

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onderzoek gaande	evaluatie verslag
556 Stortplaats Landgraaf											
557 Verbreding A2 rondweg 's-Hertogenbosch											
558 Verlengde berging zuiveringsslib Slufter											
559 Stort en verw. afval ZW regio Noord-Holland]								
560 Be- en verwerking KCA Rotterdam (Roteb)											
561 Landinrichting Kust West Z-Vlaanderen											
562 Vuilstortplaats Braambergen Almere											
563 Landinrichting Laaghalen											
564 Stortplaats De Ullerberg Ermelo]							
565 Warmte/krachtcentrale Terneuzen											
566 Uitbreiding AVR Rotterdam											
567 Omleiding provinciale weg N201 Uithoorn											
568 Immobilisatie-installatie VBM Maasvlakte											
569 Milieubeleidsplan, Noord-Brabant											
570 Uitwerkingsplan 4e spaarb. Biesbosch											
571 Locatiekeuze stortplaats Achterhoek]							
572 RW 31, Leeuwarden - Drachten											
573 Omlegging A58 Etten-Leur											
574 GFT-composteerinrichting Maastricht											

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onderzoek gaande	evaluatie verslag
575 Landinrichting Weerijds											
576 IBF Internationaal Bedrijvenpark Friesland											
577 Aardgasbuisleiding Noord-Nederland]							
578 Waalbandijkverbetering Gameren – Nieuwaal											
579 Baggerspeciebergingsplan Utrecht											
580 Locatiekeuze stortplaatsen Gelderland]							
581 Landinrichting Westzaan											
582 Zandwinning Amstelmeer											
583 Grondreiniging Heidemij Moerdijk											
584 Herinrichtingsplan Leidschendam											
585 (gevaarlijke) afvalstoffen Booy, Botlek											
586 Landinrichting Land van Maas en Waal											
587 Beheer Haringvlietsluizen											
588 Composteringsbedrijf 'Zuid-Holland'											
589 BFI vergisting Harderwijk of Arnhem											
590 Biomassavergassing Noord-Holland											
591 Parallele vijfde baan, luchthaven Schiphol											
592 Gevaarlijk afval Mirec B.V. Eindhoven											
593 Ruilverkaveling Odoorn											

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onderzoek gaande	evaluatie verslag
594 Champignonreststoffen Maasdriel											
595 Natuurontwikkelingsplan Grensmaas											
596 RW 69, Eindhoven – Belgische grens											
597 Herinrichting Schoonebeek											
598 Waterwinning Suameer											
599 Tienjarenprogramma Afval 1995 – 2005											
600 Windmolenlocaties Flevoland											
601 Landinrichtingsproject Enschede-Zuid											
602 Landinrichting Enter											
603 Woningbouwlocatie Pijnacker Zuid											
604 GFT-bewerking Koningspleij-Noord											
605 Mega-bioscoop Diemen											
606 Oevergrondwaterwinning Opperd./Str.kerk											
607 Opslag radioactief afval (COVRA) Borsele											
608 Demping Houthavens te Amsterdam				1							
609 Grondwaterwinning Over-Betuwe											
610 Capaciteitsuitbreiding Coentunnel											
611 Waterleidingplas 2 Loenderveen											
612 Corridors A'dam, Almere en 't Gooi (CRAAG)											

Project

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
613 C2- en C3-afval Boeldershoek											
614 Herinrichting Groenraven-Oost											
615 A4, Burgerveen – Leiden											
616 Kortsluitroute Rotterdam - Pendrecht											
617 Waterwinning Brucht te Hardenberg											
618 Zandwin- en natuurbouw Beekerheide											
619 Inrichting terrein Noord-West te Zoetermeer											
620 NAC-stadion, Lunetstraat te Breda											
621 Ooijsbandijk (Ubbergen/Nijmegen)]							
622 Internationaal Bedrijvenpark Friesland											
623 Spaarbekken Panheel											
624 Inrichting Combi Terminal Twente											
625 Tracévaststelling Aldtsjerk – Leeuwarden											
626 Woningbouwlocatie Wateringse Veld											
627 Drinkwaterwinning Vlieland											
628 Baggerspeciedepot IJmeergebied											
629 Amsterdam Nieuw-Oost, 2e fase											
630 Trajectstudie Tangenten Eindhoven											
631 Shredderinstallatie De Ruiter Nijmegen											

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekendgemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onderzoek gaande	evaluatie verslag
632	Verbetering Millingse Bandijk en Duffeldijk										
633	Landinrichting Olst – Wesepe										
634	Be- en verwerking van mest te Helvoirt, Gemert, Bergeyk, Baarle-Nassau en Uden										
635	Bedrijventerrein Aken/Heerlen										
636	RW A2, Everdingen-Deil/Zaltbommel-Empel										
637	Batterijenverwerking Nedstaal B.V.										
638	Nat industrieterrein Meppel										
639	Bouwlocatie Buitenplaats Ypenburg										
640	Baggerst. Oostvliet- en Ommedijksepolder										
641	Mestbewerkingsinstallatie Wehl										
642	Bedrijventerrein Medel te Echteld										
643	Metaal-recyclinginstallatie Rotterdam										
644	Aanleg N22 te Haarlemmermeer										
645	Verb. Rijnbandijk, Kandia-Loo-Schans										
646	Herinrichting Krimpenerwaard										
647	Verbetering IJsselbandijk, RW 12-Lathum										
648	Uitbreiding MDI te Rotterdam-Botlek										
649	Dijkversterking Oostelijk Flevoland										

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
650	Dijkversterking Noordoostpolder										
651	Mestbewerkingsinstallatie Raalte										
652	Exploratie-boringen Noordzee/Ameland										
653	Projectnota/MER Waterkering Kampen										
654	Projectnota/MER Landinrichting Reeuwijk										
655	Projectnota Boskoop (landinrichting)										
656	AVI-ZON Maasbracht]								
657	Afvalstoffen Transport Friesland										
658	Vegetatieve Landfarming Schoonebeek]								
659	Uitbreiding afvalberging Smink, Amersfoort										
660	Kunststof bewerkingsinstallatie Oostplaat										
661	Grondreiniging Ecotechniek B.V. Rotterdam										
662	Landinrichting Midden-Groningen										
663	Themapark Emmen										
664	Proefboringen (exploratieboringen) aardgas Waddenzee										
665	Bouw- en sloopafv. Theo Pouw Beh. BV Utr.										
666	Verb. Waalbandijk, Loenen – Dodewaard										
667	Verb. Grebbedijk Rhenen en Wageningen										

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onderzoek gaande	evaluatie verslag
668 Woningbouwlocatie Driel-Oost											
669 Uitbr. prod. Aramid Products BV Delfzijl											
670 Slakken Heros B.V. te Roosendaal											
671 Landinrichting Vechtstreek											
672 Landinrichting Swette-De Burd (Friesland)											
673 Beton- en metselzandvoorz. Zuid-Holland											
674 Floriade 2002, gemeente Haarlemmermeer											
675 Uitbreiding Tuschinski -theater te Amsterdam											
676 Grondwaterwinning Vechterweerd1 te Dalfsen											
677 Woningbouw Etten-Leur											
678 Opvullen met baggerspecie van de ontzandingsplas Kaliwaal (gem. Druuten)											
679 Rijksweg (RW) 7, rondweg Sneek											
680 Grootschalig recr.proj. Parc Hollandsch Diep											
681 Verbetering rijksweg (RW) A9, knooppunt Velsen – knooppunt Badhoevedorp											
682 Centrale drinkwaterontharding/ontzouting en afvoer membraanconcentraat Andijk											
683 MJPGA-II Meerjarenplan verwijdering gevaarlijke afvalstoffen 1996 – 2005											
684 Diepinf. Langerak, Lexmond of Vianen											

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
685	Wijziging composteerinstallatie VAR (Voorst)										
686	Dijkversterking Langerak										
687	Ombouw N9, traject Koedijk – De Stolpen										
688	Verbetering Maasdijk, Neerloon-Demen										
689	Verb. Maasdijk, St. Agatha – Escharen										
690	Onderdelen RW 73-Zuid Roermond /St Joost										
691	Herinrichting Jistrum provincie Friesland										
692	Herinrichting Nijkerk – Putten										
693	Dijkverzwaring Oostvaardersdijk tussen de Zuidersluis en Lelystad-haven										
694	Verbetering Westervoortsedijk (gem. Arnhem)										
695	Aansluiting N201 x A4 te Haarlemmermeer										
696	Verbetering IJsselbandijk Epe – Veessen										
697	De Vliert (SVC) te 's-Hertogenbosch										
698	Uitbr. biol. grondrein.inst. in Groot-Ammers										
700	Biologische grondreiniging te Vriezenveen										
701	Streekplanuitw. baggerdepot (MTC) Friesland]							
702	Sted. en landschappelijke ontw. Skoatterwâld										
703	Revisie en uitbr. (slib)comp.inst. Zutphen										

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onderzoek gaande	evaluatie verslag
704 Streekplanuitwerking Noord-Holland-Noord t.b.v. woningbouw HES-gebied											
705 Waterwinning Wijnvoorden											
706 Bedrijventerrein Weststad-III (Oosterhout)											
707 Spoorverb. Zoetermeer en Rotterdam (ZoRo)											
708 Verw. C3-afv. afvalberging De Wierde											
709 Bioscoopcomplex en evenementenhal centrumgebied Amsterdam-Zuidoost											
710 Waterzuiveringsinstallatie BFI te Veendam											
711 Berging van afvalstoffen bij de VAM te Wijster											
712 Biol. droging van zuiveringsslib VAM Wijster											
713 Scheidingsinst. VAGRON Groningen											
714 Recyclefabr. Philips Lighting Maarheeze											
715 Windturbinepark Anna-Mariapolder te Riland-Bath e.o. (Reimerswaal/Woensdrecht)											
716 Opt. splijtstof kernenergiecentrale Borssele											
717 Chem. fabr. Eastman Rotterdam Europoort											
718 Kade Tuindorp – Tolkamer (gem. Rijnwaarden)											
719 Hoogspanningsverb. Noorwegen – Nederland											
720 Verw. communaal en industrieel slib Zeeland											

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekendgemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onderzoek gaande	evaluatie verslag
721 Koude immobilisatie van metaalhoudende C2- en aanverwante afvalstoffen (Maasvlakte)											
722 Verwerking van vliegassen bij AVR (N.V. Afvalverwerking Rijnmond)											
723 Wasinstallatie bouw- en sloopafval Bentum Recyclingcentrale Utrecht			I								
724 Derde Haven IJmuiden (Velsen)											
725 VINEX-locaties Noordrand II en III											
726 Landinrichting Enschede-Noord											
727 Uitbr. grondreinigingsinst. en oprichting biologische grondreiniger te Steenbergen ^{25]}			I								
728 Rijksweg 74											
729 Oprichting LNG-terminal Rotterdam Euro-poort (Kemira, Rozenburg) (Fathom Fuels Ltd.)											
730 Rijksweg 33, Spijk - Eemshaven											
731 Grondwaterwinning Flevoland											
732 Afvalhoutvergassing op de Amercentrale te Geertruidenberg ^{26]}			I								
733 Zandmaas/Maasroute Limburg											

25 Per brief ontvangen op 31 januari 1996 is de procedure stopgezet.

26 Per brief van 13 juni 1996 waarin gemeld wordt dat de m.e.r. wordt stopgezet.

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onderzoek gaande	evaluatie verslag
733 Zandmaas/Maasroute Limburg											
734 Berging van gevaarlijk en niet gevaarlijk afval te Vaarle (Noord-Brabant)											
735 Verb. waterkering zuid. geb. Afgedamde Maas											
736 Onderwaterzanddepot Den Helderl											
737 Uitbr. Gen. Electric Silicones Bergen op Zoom											
738 Bew. restprod. tot vaste biobrandstof in Lochem (BioMass) ^{27]}]								
739 Natuurplan lateraal kanaal Heel – Beegden – Horn (Limburg)											
740 Grindwinning Born/Grevenbricht (Limburg)											
741 Grindwinning Borgharen/Itteren (Limburg)											
742 Uitbr. infiltratie- en winningscap. Solleveld											
743 Inr. bouw- en sloopafv. Van Vliet (Wateringen)											
744 Rijksweg A2: passage Maastricht											
745 Seismische act. in de oostelijke Waddenzee											
746 Hoogwatervrijmaking Dongemondgebied											
747 Hergebr. materiaalstromen VAM Wijster											

27 Per brief van 7 juni 1996 m.e.r. stopgezet.

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
748 Trajectstudie N34/N36, omleiding Ommen											
749 Loc.keuze grootsch. oppervlaktewaterwinning (Overijssel)											
751 Propyleenoxide/styreenmonomeer (PO/SM) fabriek van ARCO Maasvlakte te Rotterdam											
752 Grootsch. opwekking windenergie Zeeland											
753 Rijksweg 11, Alphen a/d Rijn - Bodegraven											
754 Actualisering VINEX											
755 Thermische conversie van papierfabrikage-afval te Eerbeek (gem. Brummen)											
756 Strategisch groenproject Eiland van Dordrecht											
757 Ontw. bedr.ter. DK III/IV Transport Dordrecht			1								
758 Natuurontwikkeling Noordwaard											
759 Herinrichting Winterswijk-Oost											
760 Rijksweg 12, Veenendaal - Ede/Wageningen											
761 inzet van secundaire grond, brand- en hulpstoffen en emissiereductie-2000 bij ENCI Nederland B.V. te Maastricht											
762 Structuurplan Midden-IJsselmonde											
763 Structurele aanpak zoute baggerspecie problematiek											

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onderzoek gaande	evaluatie verslag
764	Woningbouwplan De Burgt (gem. Barneveld)										
765	Def. opslagplaats (DOP) AVR Rotterdam										
766	Bedrijfsterrein Eemspoort (Groningen)										
767	Dijkversterking Zederik (Zuid-Holland)										
768	Bouw verwerkingsinstallatie voor caustic water van een PO/SM fabriek AVR-Chemie										
769	Pelleteer-inrichting immobiliseren v. AVI-vliegassen e.a. afvalstoffen te Geertruidenberg										
770	Aanleg van haven met losfaciliteit General Electric Plastics Europe Bergen op Zoom										
771	Mestbewerkingsinst. Mestwerk Achterhoek										
772	Toeristisch-recre. ontw. Strijthagen (Landgraaf)										
773	Noordoostelijke verbinding Oldenzaal										
774	Verbetering Maasdijk, Oijen, Lithoijen en Lith										
775	Dijkverbetering traject Oud-Empel										
776	Rijksweg 15: Varsseveld - Enschede										
777	Uitbr. prod. substraat champignonteelt CNC Moerdijk										
778	Woningbouwlocatie Oosterheem										
779	Landinr./herinr. Zeevang te Wognum										
780	Landinrichting Ulvenhout/Galder										

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
781	Bedrijventerrein Westzanerpolder										
782	Woningbouwlocatie Piekenhoef gem. Oss	1									
783	Uitbr. grondrein.inst. Noordzeeweg A'dam										
784	Woningbouwlocatie Voorhout										
785	Ontgr. Polder Kort- en Lang Ambacht en polder De Ruigten Bezuiden de Perenboom Sliedrecht										
786	Waterkrachtcentrale Borgharen										
787	Be-/verw. gevaarlijke afvalst. Martens B.V. te Vlissingen										
788	Concessie-aanvraag droogmakerijen en indijkingen t.b.v. landaanw. IJburg, 1e fase										
789	Verbetering Waaldijk, dijkvak Tuil – Haaften										
790	Rondwegen Sluis en Aardenburg										
791	Rondweg Breskens										
792	Dijkverbetering Merwededijk, fase I en II										
793	HSL – A16 Breda/Prinsenbeek										
794	Verwerking kwikhoudende batterijen en afvalstoffen AVR Chemie te Rozenburg (ZH)										
795	Wijz. inr. verwerking metaalhoudende afval- & reststromen LB Metrex te Heerlen										
796	Uitbr. kalvergiërbewerkingsinst. Ede										

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toet-sings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
797	Uitbr. kalvergiërbewerkingsinst. Elspeet										
798	Uitbr. kalvergiërbewerkingsinst. Stroe										
799	Multimodaal transportcentrum (MTC) Valburg										
800	Aanleg jachthaven Marina te Stellendam										
801	Loc.studie verw. zuiv.slib Gr., Fr. en Drenthe										
802	NWtangent Tilburg/spoorlijn De Spinder										
803	Woningbouwproject Parijsch te Culemborg										
804	Verbetering Lekdijk, Beusichem – Culemborg										
805	Baggerspeciedep. Drempt (Hummelo/Keppel)										
806	Vergassing afvalplastic Texaco Rotterdam										
807	Rijnbandijk Doorneburg – Huissen										
808	Waalbandijk Lent – Oosterhout – Loenen										
809	Haventerrein Westpoort-West (Ruigoord)										
810	MSPO-fabriek Shell Ned. Chemie Moerdijk										
811	Reg. bedr.terrein Hessenpoort te Zwolle										
812	Verbetering Maasdijk, traject Heumen										
813	Maasdijken Bommelerwaard										
814	Bijstoken gedroogd zuiveringsslib eenheid 8 centrale Hemweg Amsterdam (UNA)										

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekendgemaakt	toetsingsadvies	besluit genomen	evaluatie §	evaluatie programma	act. uitgevoerd/gestart	eva. onderzoek gaande	evaluatie verslag
815	Uitbreiding van overlaad- en bewerkingsinrichting voor afvalstoffen te Delft (BFI)										
816	Comp.inst. Zeeasterweg Lelystad										
817	Herinrichting Epe-Vaassen West										
818	Uitbr. overlaadstation en composteerinr. Goor										
819	Dijkverbetering industrieterrein Nijmegen										
820	Scheidings- en vergistingsinstallatie (SVI) grijs huishoudelijk bedrijfsafval te Maasbracht										
821	Baggerscheidings- en indikkingsinst. afvalberging Derde Merwedehaven Dordrecht										
822	Dijkverbetering Werverdijk dijkvak Werven – Kloosterbosch										
823	Bewerkingsinst. afvalstoffen N.V. Afvalzorg Noord-Holland (natte scheiding) Nauerna										
824	Inrichting baggerspeciedeponie Limburg										
825	Voorbehandelen en bijstoken papierslib op het Amercentralecomplex te Geertruidenberg										
826	Bedrijventerrein Vorstengrafdonk te Oss										
827	WKC Maasvlakte Arco Chemie										
828	Verbetering Maasbandijk, Traject B Wijchen										
829	Aanpassing RW 61 Schoondijke - Hoek										
830	Herinrichting Schouwen-West (Zeeland)										

Project	start-notitie	richtlijnen advies	richtlijnen vastgesteld	MER bekend-gemaakt	toetsings-advies	besluit ge-nomen	eva-luatie §	eva-luatie pro-gramma	act. uitge-voerd/ gestart	eva. onder-zoek gaande	eva-luatie verslag
831 Rijksweg 50 (A50) Grijsoord-Valburg-Ewijk											
832 Heroverweging autowrakkenbeleid Flevoland											
833 Verw.inst. afvalst. olie- en gaswinning Wijster											
834 Hanzelijn (spoorlijn Lelystad – Zwolle)											
835 Rijksweg 15, Maasvlakte – Vaanplein											
837 Kadeverbetering Kattendiep – Ramspol											
838 Dijkverbetering Willemstad – Geertruidenberg											
839 Verbetering Rijksweg 20 bij Terbregseplein (A16) en Kleinpolderplein (A13)											
840 Woningbouwlocatie De Volgerlanden (gem. Hendrik-Ido-Ambacht)											
841 Versterking dijktraject Hagestein – Everdingen											
842 Herz. acceptatiecriteria de Slufter (ZH)											

ONTHEFFINGEN

Project	advies over ontheffing	ontheffing verleend	ontheffing niet verleend, niet gebruikt of vernietigd
164 Golfbaan Ruigoord			
175 Diepinfiltratie NAM (Drenthe)			
178 Golfbaan Cromstrijen			
186 Golfbaan Het Zelle, Hengelo			
189 Golfbaan Heinenoord			
190 Mestverwerking Sevenum			
191 Golfbaan De Witdonk Meijel/Roggel			
195 Recreatiepark De Lutte			
197 Mestverwerking Gemert			
200 Mestverwerking Vefinex			
201 Boorspoeling Versaclean			
202 Stort Wca-grond voormalig EMK-terrein Krimpen			
206 Baggerslibberging Cromstrijen			
210 Golfbaan Rosmalen			
213 Mestverwerking Scarabee Ysselsteyn			
214 Mestverwerking OVB Ysselsteyn			
233 Stort Wca-grond bij Verolme-dok I Rotterdam			
235 Golfbaan Willem Arntszhoeve te Zeist			

Project	advies over ontheffing	ontheffing verleend	ontheffing niet verleend, niet gebruikt of vernietigd
236 Shredderinstallatie Born]	
237 Watertransportleiding naar Leiden]		
238 Stort Wca-slib Enka Ede			
242 Hoogspanningslijn Doetinchem – Dodewaard			
249 Mestcompostering CNC Milsbeek			
265 Rijksweg 59, gedeelte Rosmalen - Geffen			
292 Verbrandingsinstallatie Gevudo Dordrecht			
302 Pluimveemest Legro B.V. te Asten			
303 Recreatie- en woningbouwplan Het Goese Meer			
304 Toelating Carbo SEA boorvloeistoffen			
342 Watertransportleiding Bergambacht - Wassenaar			
422 NAM waterinjectie Borgsweer			
426 NAM waterinjectie West-Nederland			
699 Waterinjectie diepe ondergrond NAM (Pernis-West)			
750 Structuurplan Nijmegen (woningb.loc. Waalsprong)			
836 Mestbew.inst. Mestwerk Noord-Limburg B.V. i.o. Nederweert			

